

Ľubomír Feldek
V otcovej PRAHE

Poznámky na pamäti

Slovenský literárny klub v ČR
a Spolok priateľov slovenského divadla v ČR
Praha 2006

Ľubomír Feldek
V otcovej PRAHE

Poznámky na pamäti

Slovenský literárny klub v ČR
a Spolok priateľov slovenského divadla v ČR
s podporou Ministerstva kultúry ČR a hlavného mesta Prahy

*Vydavateľ ďakuje za podporu Ministerstvu kultúry ČR
a hlavnému mestu Praha*

© Ľubomír Feldek
Fotografie © Anna Feldeková, Juraj Jakubisko,
Zuzana Mináčová a archív autora

ISBN 80-903581-4-4

MOJE OBLÚBENÉ MIESTO V PRAHE

Moje obľúbené miesto v Prahe je Novgorodská ulica. Krátka, slepá ulička neďaleko vršovickej stanice, kde kedysi v jednom dome žila moja ovdovená babička Anna Feldeková. Ona na zvýšenom prízemí, a nad ňou, na prvom poschodí, otcova sestra, takisto vdova, teta Anuška Dlouhá so synom Vládou.

Spred vojny som si na babičku len matne spomínal, no po vojne sme vyrážali zo Žiliny do Prahy každé leto na pár týždňov, hneď po mojom vysvedčení – a bývali to prázdniny! Bratanec Vláda bol jedným z tých vysokoškolákov, čo vyšli v Prahe do ulíc na protest proti víťaznému februáru – a mal „šťastie“, že neskončil v Jáchymove, iba vymenil plášť budúceho lekára za uniformu čierneho baróna.

Ako čierny barón si zarobil na gramofón – a tak vždy, keď sme prišli do Prahy, som trávil hodiny a hodiny pri jeho gramofóne a pri pesničkách V+W. Platní s nimi sa Vládovi podarilo zozbierať úctyhodnú kôpku.

Hoci bývalo už po sezóne, stihli sme ešte vždy aj pár divadelných predstavení. Ani sa mi nechcelo veriť, že vidím živého Jana Wericha. Zo *Žobráckej opery* sa mi najhlbšie vryl do pamäti chrapľavý hlas a hrdzavá parochňa Zuzany Kočovej. No ešte hlbšie Nezvalova *Manon Lescaut*, ktorú som videl pod hviezdnatou letnou oblohou v Ledeburských záhradách. Rodičia ma pustili na to predstavenie samého – a tak sa mi očarenie z večernej Prahy zmiešalo so

Prázdniny v Prahe – zľava môj otec, mama, teta Anuška, môj bratanec Vláda a ja. Čiernobaronské výložky na Vládovej uniforme prezrádzajú, že je už po februári 1948.

strachom, že zablúdím, a vzrušenie zo skutočných krásavíc na uliciach s divadelnou krásou tej, čo umierala na javisku.

*Hodiny bijí, bijí čtvrt,
a moje ruce zebou.
Odbijí půl a přijde smrt
a vezme si mne s sebou...*

Puberta nás programuje. *Žobrácku operu* som (spolu s Martinom Porubjakom) prekladal pred pár rokmi pre bratislavské SND. A to isté divadlo tohto roku uviedlo aj Nezvalovu hru – aj Manon dnes na Malej scéne SND umiera v mojom novom preklade.

*Hodiny bijú, bijú štvrt,
na ruky mi je zima.
Odbijú pol a príde smrť,
so sebou vezme si ma...*

Ani lásky k V + W sa nikdy nezabavím. Moja dcéra Katka, keď bola ešte konzervatoristka, sa ma raz pri obede opýtala: „Dokázal by si preložiť aj *Klobouk ve křovi*? Dokázal by si preložiť aj rým *svízel – zmizel*?“ Chytil som pero, a hneď som jej na obrúsku dokázal, že by som to dokázal. Odvtedy je ten slovenský *Klobúk v bodľačí* v jej šansonierskom repertoári.

*Vietor vanie púšťou,
po piesku ženie klobúk,
po piesku aj húšťou,
starý a čierny klobúk.*

*Kdeže je tá hlava,
ktorá klobúk nosila,
bola čierna, či plavá,
komu asi patrila?*

*Kto to v púšti zmizol,
odkiaľ šiel a kam?
Aký žiaľ ho hrýzol,
že bol v púšti sám?*

*Len zaviate stopy,
starý klobúk v bodľačí,
nikto nič nepochopí,
nikto na to nestačí.*

Lenže aj mládenci zo žilinskej Štátnej bezpečnosti milovali Prahu. Keď zistili, že aj môj otec sa im hodí, aby sa stal „mužom určeným na likvidáciu“,

mohlo si ich komando prísť poňho aj v Žiline – no oni si radšej počkali, kým sa vyberie do Prahy, a urobili si za ním parádny výlet. Iste si najprv pozreli panorámu Prahy z pražského hradu, kúpili darčeky deťom v Dětskom dome na Příkopech, dali si pár plzenských u Pinkasů – a až potom sa vybrali do Vršovíc a zatkli môjho otca, práve keď vychádzal z brány domu číslo 7, rovno pod oknom, z ktorého sa na to nechápavo dívala jeho matka, moja osemdesiatročná babička. Videla ho v tej chvíli naposledy – zakrátko nato zomrela. Tak zakrátko, ako môj otec zomrel zakrátko po vyjdení z väzenia. Zomrel je slabé slovo. Aj on *zmizel v poušti*. Zabili ho.

Aj moje neoblúbené miesto v Prahe je Novgorodská ulica.

OBSAH

	MOJE OBLÚBENÉ MIESTO V PRAHE	5
	OBSAH	8
I.	BLÚDIACI HOLANĎAN, MÓJ PREDOK	13
	<i>Henric van Veldeke, Krásne slovo, sladká melódia</i>	
II.	VŠETCI Z TEJTO BÁSNE ZNOVA STRETNEME SA	18
	<i>Spoločná fotografia</i>	
III.	USMIATY OTEC	22
	<i>Väzni a lopta</i>	
	<i>Lepeši</i>	
	Ako som sa stal satirikom	
	Ó dievčatá ó moje roky	
	<i>Guillaume Apollinaire, Vo väzení</i>	
	<i>Usmiaty otec</i>	
IV.	ODMÄK A PO ODMÄKU	32
	Moja žena Oľga a nekonečno (úryvky)	
V.	TANKY IDÚ PO PRAHE	45
	<i>Skutočné divadlo</i>	
	<i>Riľolýza</i>	
	<i>Óda na prvú líniu</i>	
	Ā propos svedomie	
	O Vianociach po Vianociach	
	Výhlásenie k rozsudku nad spisovateľom Václavom Havlom	
	Na tabuizovanú tému	
	List čínskemu veľvyslanectvu	
VI.	ZAS BOLO OKNO NA PADANIE PO ZEM	63
	Van Stiphout (<i>kapitola Proces</i>)	
	<i>Amnestovaní</i>	
	<i>Otcove kroky</i>	
	<i>Parkujúci na Václaváku</i>	
	<i>Šupka</i>	
	<i>Spomienka na Kyjev</i>	
	<i>Sloboda otcov – u detí</i>	
VII.	S KRISTOM V PEKLE	79
	<i>Óda na ódu</i>	
	Slovensko vyhrá	
	This Side Up (úryvky z <i>doslovu</i>)	
	Feldek v bordeli	
	<i>Rozhovor s otcom</i>	
VIII.	SRDCE ČOSI VYDRŽÍ	86
	<i>Veľký testament</i>	
	Po praslici od Žižku	
	<i>Rozhovor o garáži</i>	
	<i>Rozhovor Slováka s Čechom</i>	
	Moja strana v KŽ	
	Svedectvo Rudolfa Slobodu	
	Smrť sa volá Tutter – ale aj inak	
	Právnik do džungle aj do záhrady	
	Chvála abecedy	
	<i>Zrátal som tých, čo boli takí milí</i>	
	Bibliografická poznámka	112
	Vlastnoručná bibliografia	000

*Anna a Jozef Feldekovi,
svadobná fotografia
mojich starých rodičov
z otcovej strany.*

*V Trenčíne – kompletná päťdesiatna feldekovská rodina, aj s tromi zaťmi a jedným vnukom:
Po pravej ruke deda Feldeka najmladšia dcéra Terézia. Po jej pravej ruke – ak preskočíme
môjho otca – jej manžel. Po ľavej ruke deda Feldeka prostredná dcéra Mária, vedľa jej man-
žel Kříšťě. V popredí babička vedľa nej najmladší syn Rudolf, vedľa neho najstaršia dcéra
Anuška s malým Vládou v náručí – a vedľa nej jej manžel.*

*Môj otec ako poslucháč
právnickej fakulty.*

*Na balkóne v Trenčíne –
môj otec s rodičmi a mlad-
ším bratom.*

*Ešte raz teta Anuška a malý
Vláda.*

Starí Feldekovci v Praze, tesne po druhej svetovej vojne – dedo Feldek krátko nato zomrel.

Mária a Ferdinand Stupiankovci – svadobná fotografia mojich starých rodičov z matkinej strany.

Stopa Ferdinanda Stupianka sa stráca v Chicagu – posledná fotografia, ktorú odtiaľ poslal.

Margita a Jozef Feldekovci – moji rodičia sa vzali v Púchove roku 1934.

A na tejto som štvorročný – píše sa rok 1940 a zakrátko sa budeme sťahovať do Senice.

Narodil som sa roku 1936 – na tejto púchovskej fotografii mám už tri roky.

Oblíbeným výletným miestom Seničanov boli kúpele Smrdáky. Tam ma okolo roku 1943 otec vyfotografoval na schodoch liečebného pavilónu.

V senickom parku bola jaskyňa. Môj otec sa nechal vyfotografovať pred vchodom do nej.

Sme v Senici. Je u nás práve na návšteve púchovská babka Stupianková (po otcovej pravej ruke) – a takisto teta a strýko Kříšťěovci z Bratislavy (boli bezdetní). Tetu vidíme zle – zrejme sa pohla. Kříšťěho nevidíme – fotografuje.

V rovnakom čase sa z konca vojny radoval v Tvrdošine aj JUDr. Štefan Lukáči s manželkou Máriou. Na jeho rukách – moja budúca žena Olga.

V Senici pod vianočným stromčekom.

Takto vyzerala na prvom svätom prijímaní – čas, keď som ju mal stretnúť, sa pomaly blížila.

Takto spokojne sa krátko po vojne prechádzali moji rodičia po kolonáde v Luhačovičiach – netušili ešte, že sa blížila február 1948

V Žiline som roku 1954 zmaturoval. Vtedy ešte existovali čisto chlapčenské triedy. To vysvetľuje, prečo aj na tejto fotografii, ktorej pozadie tvoria žilinské veže, sú na stretávke po 50 rokoch samí páni. Pod drobnohľadom by sa možno dal na žilinskom divadle prečítať plagát ĽUBOMÍR FELDEK, LOMIDREVO. V ten istý deň tam mala premiéru moja hra.

I) BLÚDIACI HOLANĎAN, MÔJ PREDOK

Odkiaľ a kedy vlastne priputovali Feldekovci do Prahy?

Aj to som sa dozvedel jedného leta na Novgorodskej ulici od tety Anušky.

Otcova staršia sestra bola obdivuhodná žena. Život sa s ňou nemaznal, penziu po manželovi, ktorý zomrel na následky vojnových útrap, mala malú, od babičky, ktorú doopatrovávala, sa nadlhšie vzdialiť nemohla, ale nikdy nebedákala a vždy si našla prácu, ktorou si mohla privyrobiť aj doma. Keď sme sa my, jej letní hostia, vracali podvečer z centra Prahy, vždy sme ju našli sklonenú nad tkáčskym rámom. Každý deň stihla utkať niekoľko šálov pre družstevnú firmu Zádruha – dodnes počujem zvonivý zvuk toho *brda*, ktorým teta Anuška prehadzovala osnovu. Naučila tkať aj mňa – nie

Takto vyzerá Henric van Veldeke, môj predok z 12. storočia, na imaginárnom portréte v rukopisnej zbierke Codex Manesse (ktorú dal zürišský milovník svetovej poézie pán Manesse zostaviť v 14. storočí). Vľavo hore vidíme Henricov červeno-zlatý erb

veľmi podarený šál, ktorý som si pred vyše polstoročím utkal v Prahe, som mal dlho odložený na pamiatku, až kým ho nezozrali mole. No tkáčsky rám mával na stole tety Anušky aj spoločnosť – hrbu kníh, každý týždeň iných. Nosila si ich z knižnice, a hoci mali jej okuliare pekných pár dioptrií, oči si nešetrila a každú noc prečítala najmenej jednu z tých kníh. Rada potom rozprávala ich obsahy – a poznala aj príbehy zo života spisovateľov a iných umelcov. Nevie, kam na to chodila, veď po februári 1948 už iste nevychádzal bulvár. No ona vedela také podrobnosti, že som sa po jej informácii nemohol bez úzkosti pozrieť už ani na fotografiu slávneho herca Karla Högera, najmä nie na tú kolmú vrásku uprostred jeho čela – teta Anuška ma presvedčila, že sa mu „rozchází lebeční kost“. Voperovali mu tam síce zlatú sponu, ale aj tak je vraj len otázkou krátkeho času, keď to tá spona nevydrží a hlava Karla Högera sa rozpadne.

Nečudo, že práve táto teta Anuška sa najviac z celej rodiny zaujímal o feldekovskú minulosť. Prezradila mi, že my, Feldekovci, sme kedysi dávno priputovali do českého kráľovstva z Holandska – a priniesli sme si sem aj šľachtický erb.

Spomenul som si na to a znova som jej uveril aj po rokoch, keď som raz pri blúdení po pražských antikvariátoch natrafil na antológiu stredovekej trubadúrskej poézie – objavil som v nej osemriadkovú báseň, ktorá sa volala *Zimní píseň* a jej autorom bol minnesänger Henric van Veldeke.

Muselo však prejsť pol storočia, kým som si našiel k tomu Henricovi cestu.

Henric van Veldeke sa narodil v Limburgu, neďaleko Maastrichtu (dodnes sa tam jeden mlyn pri Spalbeeke volá Veldeke), a žil s najväčšou pravdepodobnosťou v rokoch 1140 – 1190. Pochádzal z váženej rodiny a patrilo mu nielen univerzitný titul magistra ale aj titul *her*, vyhradený urodzeným rytierom. Erb mal jednoduchý – uhlopriečne rozdelený na dve polovice, z ktorých horná pravá bola zlatá a dolná ľavá červená. Z jeho tvorby sa zachovali dve väčšie básnické skladby (neúplná veršovaná *Legenda o svätom Servatíovi* a voľné prebásnenie Vergiliovej *Eneidy*) a 25 kratších ľúbostných piesní, ktorých názvami sú rímske číslice od *I* do *XXV* – názov *Zimní píseň* pre jednu z nich (*XI*) teda zrejme vymyslel jej český prekladateľ.

Najprv som sa k nemu priblížil ako cestovateľ – navštívil som holandské mesto Maastricht a v ňom Veldekeho námestie, uprostred ktorého je umelý kopček a na ňom, obkolesená tulipánmi, sedí na podstavci minnesängerova zamyslená socha. Prvé, čo som si musel všimnúť, bolo, že všetko na nej, podoba tváre i držanie tela, akoby vypadlo z oka môjmu otcovi.

Ale až teraz, na staré kolená, som tých Henricových 25 zachovaných ľúbostných piesní – v odbornej spolupráci s profesorom Mojmirom Grygarom – preložil do slovenčiny. Vyšli v knihe *Krásne slovo, sladká melódia*.

Socha uprostred Veldekeho námestia v Maastrichte. "Henric van Veldeke akoby vypadol z oka môjmu otcovi!" To bolo prvé, čo som si tam pomyslel.

Overil som si, že námestie v Maastrichte sa naozaj volá HENRIC VAN VELDEKEPLEIN. Chvalabohu, nemusím si lámať hlavu nad tým, či niekedy niekde nejaké námestie ponese

Aj naša rodina vlastní Henricov rytiersky erb – vytvoril ho ten muž vľavo, náš priateľ maliar Fero Guldan, a galantne ho venoval na narodeniny mojej žene.

Henric van Veldeke,
KRÁSNE SLOVO, SLADKÁ MELÓDIA

I

*Veľmi dobrá je tá nová správa,
čo nám každý vtáčik porozpráva –
že už pučia kvety a je jar.
Lebo – ako každý rok sa stáva –
tá jar zas i ľuďom radosť dáva.
Mne však – beda! – nepatrí jej dar,
neveští mi radosť kalendár.
Zradilo ma srdce, zle sa správa –
moja jar je smutná ako kar.*

*Tá najmilšia a najkrajšia dáma,
od Saôny až po Rhônu známa,
mi už takmer všetko sľúbila.
Múdrosť hľadáš, hlúposť príde sama.
Muž na uzde lepšie držať sa má –
hlúposť ma jej priazne zbavila!
Nie nevera – smelosť zbesilá.
A teraz už iba zožiera ma
strach, že si ma navždy zhnusila.*

Láska, ktorá šľahla privysoko,
zbavila ma zmyslov, keď si oko
lepšie všimlo raz jej prednosti:
oči otvorené naširoko,
ústa, bradu, ladnú krivku bokov –
a zošalel som v jej blízkosti.
Srdce – obeť mojej hlúposti.
Tak sa cíti, ako keby zmokol,
človek, keď ho rozum opustí.

Mal som držať jazyk za zubami
a nie tárať do uška tej dámy,
vlastnou hlúpou vášňou dojatý!
Vzblkol som k nej ako kopa slamy,
prosil som ju o milosť – nech dá mi
rozhrešenie v sladkom objatí.
Darmo som však volal o raty –
išla svojou cestou cnostná pani,
nezviedol ju ten môj rohatý.

XI

Stalo sa to v nočnom chlade,
že o lístie prišiel strom –
zima zmarí všetko všade.
Mne však láska dala nádej –
som v tušení radostnom,
že ma mladé šťastie nájde.
Rýdza láska nie je snom –
chcem byť tvoj a už aj som.

XXII

Oznamujú vtáci piesňami,
že už v sadoch znova blúdiť sa dá.
Ich radosť aj moju radosť hľadá,
moje srdce končí s tiesňami.
Nech tej panej anjel holdy skladá,
čo na druhej strane Rýna mi
poskytuje útulok tak rada –
hoci sama vo vyhnanstve stráda.

XXIII)

*Krásne slovo, sladká melódia
vie oblohu duše zbaviť chmár.
Miazga, čo sa do pamäti vpija
a prináša úžitok a dar!
Spievam, aj keď jedna pani milá
smutnú náladu mi spôsobila.
Spievam o tom, že ma sklamala --
útecha je z toho pramalá.*

*Dobre mi len jej útecha padne.
Život bez nej -- len smrť pomalá.
Veď doteraz vždy, keď som bol na dne,
tá pani mi ruku podala!
Keď zavelí, zas budem jej milým,
so smrťou si lásku nepomýlim.
A neviem o väčšom úspechu,
len získať zas tú jej útechu.*

XXV)

*Aj z kroník už známe je nám –
šediny sú nevhod ženám.
Hromžím vždy, keď zaznamenám,
že panenka bez venca
dá sivého učenca
za hlúpeho mládenca!*

*Sivý som – no kašľať na to.
Stále ma však zaráža to,
prečo vždy to staré zlato
novým cínom nahradia?
V čom je ženská záhada?
Chcú to ako zamlada.*

II) VŠETCI Z TEJTO BÁSNE ZNOVA STRETNEME SA

Keby ešte žil môj otec, Jozef Feldek, bol by tohto roku storočný.

Narodil sa 9. októbra 1906 v rakúsko-uhorskej monarchii, v Nemeckom (neskôr Havlíčkovom) Brode a zomrel v Bratislave 30. decembra 1962.

Roku 1919, po zániku Rakúsko-Uhorska a vzniku Československej republiky, sa Feldekovci prisťahovali do Trenčína. Tam pôsobil môj dedo vo finančnej správe a môj otec roku 1924 zmaturoval. Keď som bol raz v Trenčíne na besede a dozvedel som sa, že besedujem na najstaršom gymnáziu v meste, hneď mi zišlo na um, či nie som na stope otcovej mladosti. Požiadal som hostiteľov, aby zalistovali v ročenkách – a o chvíľu som mal pred sebou oxeroxovaný zoznam maturantov z roku 1924. Svojho osemnásťročného otca som v ňom našiel pod číslom 6 – pod rovnakým som maturoval aj ja.

Po maturite vyštudoval môj otec v Bratislave právo, a potom zakotvil ako sudca na súde v Púchove – mestečku, v ktorom žila moja matka, Margita, rodená Stupianková (narodila sa v Púchove 21. júna 1908 a zomrela v Bratislave 16. februára 1993). Pochádzala z pekárskeho rodu a jej dedo sa volal Pobežal – to meno prezrádza potomka českých exulantov, ktorí museli „pobehnúť“ v 17. storočí, po belohorskej bitke. Púchov, ležiaci blízko moravskej hranice, bol vtedy jednou z najvýznamnejších exulantských enkláv – medzi exulantmi, ktorí sa usadili v Púchove, údajne istý čas pobudol aj Ján Amos Komenský.

S exulantskou tradíciou a s blízkosťou Moravy iste súvisí, že aj neskôr, v každej generácii, sa do tohto považského mestečka priženilo pár zafov z Moravy a Čiech. Pekne to vidieť na rodine mojej matky. Po dedovi Pobežalovi priputoval, aby sa oženil v Púchove, aj jej otec Ferdinand Stupianek, rodák z moravských Bojkovic. (V Bojkoviciach som neskôr objavil už iba Stupňánkovcov – tomuto moravskému ženíchovi zrejme skomolil meno púchovský matrikár.) Stupňánek-Stupianek sa však v Púchove dlho neohrial. Keď priviedol na svet svoju matku, akési okolnosti (ktoré som sa pokúsil rekonštruovať v básni *Srdcový kráľ* v zbierke *Plakať je krásne*) ho vyhнали do Ameriky. Pobral sa ta roku 1912, nasledovala prvá svetová vojna, a po nej sa jeho stopa stratila kdesi v Chicagu. Čo sa nestratiť, bola rodinná tradícia – keď jeho dcéra vyrástla, aj ona sa vydala za Čecha. Pracovala ako úradníčka na súde – na tom istom, na ktorý nastúpil po vyštudovaní práva môj otec. Mladý sudca a mladá súdna úradníčka si padli do oka, bola svadba – a čoskoro som sa objavil i ja.

Krížťe ako vojak v prvej svetovej.

Nenarodil som sa však v Púchove. Boli už iné časy ako bývali, rodné domy vystriedali pôrodnice, a najbližšia s dobrou povestou bola v Žiline. Prišiel som na svet ako gratulácia – 9. októbra 1936, presne na tridsiate narodeniny svojho otca. Keď ho ku mne pustili, potriasol mi vraj rukou a povedal: „Som Jozef Feldek, tvoj otec.“ I ja som iste niečo zamrŕčal – a tak sme si navzájom zablahožehali k narodeninám.

Doba, do ktorej som sa narodil, bola predvojnová. O pár rokov po mojom narodení nasledoval Mníchov, rozdelenie Československa, vznik českého Protektorátu a Slovenského štátu. Starí Feldekovci, rodičia môjho otca, museli opustiť Trenčín – presťahovali sa do Prahy.

No ani môj otec, hoci vyrástol a vyštudoval na Slovensku a hoci sa oženil so Slovenkou a hovoril po slovensky, nemal ustlané na ružiac. Dostal sa v Púchove do akejsi nemilosti – a naša rodina sa musela roku 1940 sťahovať do Senice. Tam sme sa dočkali konca vojny.

SPOLOČNÁ FOTOGRAFIA

1

Vybral som sa do divadla Karlínek na Horníčka.

Bol to ten program, kde vystupuje so šansonierom Igorom Šebom, rozpráva divadelné historky a popíja pritom červené víno.

„Buď tak hloupej a nalej mi!“ vyzval šansoniera, keď mal pohár prázdny, a zatiaľ čo Igor Šebo nalieval, Horníček referoval publiku: „Zajímavé je, že na tohle vám každý naletí. Každý si myslí, že slyšel ‚buď tak hodnej‘. Na tyhle srandičky byl jako dělanej náš syn. Ten u nedělního oběda najednou řekl: ‚Táto, postav se, ať vidím, jak seš vysokej!‘ Já stanul a on dodal: ‚Když už stojíš, táto, podej mi, prosím tě, sůl!‘...“

Smial som sa, až som mal slzy v očiach, a spomenul som si na Kříšťého.

2

Bankový prokurista Karel Kříšťě mal za ženu otcovu sestru, moju tetu Máňu – a v rodine sa mu hovorilo vždy len Kříšťě. Kříšťě s tetou boli bezdetní, bývali v Bratislave – a my v Senici nad Myjavou. Vojna sa pomaly končila a Veľkú noc 1945 strávil Kříšťě a teta Máňa u nás. Domov sa už po sviatkoch nedostali. Front sa priblížil, prestali chodiť vlaky. Bolo to ich šťastie – keď sa do Bratislavy vrátili neskôr, činžák, v ktorom bývali, už nenašli.

Ale ani v Senici nad Myjavou ich bombardovanie neminulo.

Domček, v ktorom sme bývali, stál na konci mestečka, hneď za ním sa už začínali čerstvo vykopané zákopy. Pri jednom ruskom nálete som do jedného z nich vliezol, mal som drevenú pušku a nevedel som, čo je strach, a páľil som na nízko letiacu ratu. Letec ma zbadal a pustil nám na strechu svoj pozdrav. Bomba síce nikoho nezabila, no všetci obyvatelia museli dom opustiť a nasledujúce tri dni a tri noci sme preležali na matracoch v pivnici Detského domova.

Po troch dňoch boja Nemci zo Senice vycúvali a v našej pivnici sa objavil prvý Rus – mladý Čerkes. Vojaci v prvej línii dostávali vypíť, aby sa im ľahšie hľadelo

do tváre smrti – ani mladý Čerkes nebol triezvy. A tak dobyl Senicu a po boji si prišiel vyzdvihnúť plácu za to, že nás oslobodil. Najviac sa mu pozdával Kříštěho fotoaparát.

Čerkes bol sympaták a jeden fotoaparát za nasadenie života – to sa mi nezdalo až také hrozné. Kříště mal však za sebou prvú svetovú vojnu, aj on bol v prvej línii, a díval sa na vec ináč. Zdvíhol sa z matraca a pobral sa za Čerkesom. Z chodby pivnice sa ozývalo nezrozumiteľné mrmľanie osloboditeľa a Kříštěho zreteľné: „Nač ti to bude?“ O chvíľu sa Kříště vrátil s fotoaparátom. „Cos mu to říkal, Kříště?“ spýtala sa teta Máňa. „Ptal jsem se ho, nač mu to bude,“ povedal Kříště.

3

O ďalšiu minútu sa však vrátil aj Čerkes.

Medzičasom pochopil, že stratil korisť, ale zato našiel za pásom vajcový granát. Chvíľu sa hral s jeho retiazkou, potom ho to prestalo baviť, granát nám hodil do stredy pivnice a zase zmizol. Ak vedel, že ho neodistil, mal zmysel pre humor. Skôr bude však pravda, že to nevedel – a my sme mali šťastie. Granát tam ležal a všetci sme sa na ten granát mlčky dívali – a vtedy sa zase zdvihol z matraca Kříště, vzal granát opatrne do troch prstov a vyšiel s ním von. Keď sa po piatich minútach vrátil, teta Máňa sa spýtala: „Co jsi s tím udělal, Kříště?“ „Vynesl jsem to do pole.“ Zvonku sa ešte ozývala strelba a Kříště, okolo ktorého pred chvíľou možno hvízdali gučky, si spokojne ľahol znova na matrac k tete Máni a k svojmu fotoaparátu.

4

O deväť rokov, keď už teta Máňa nežila, býval som ako študent pár týždňov s Kříštěm v jeho garzónke – a neskôr som ho aspoň raz do týždňa navštevoval. Kříště bol ťažký vredár, žil sám – ale nevedel, čo je to nuda. Keď dosiahol penzijný vek, mal dojem, že sa ocitol v raji. Začal sa učiť po anglicky a čoskoro čítal Shakespeara v origináli. Z knižníc si nosil haldy kníh, nevynechal nijakú generálku, nijaký koncert, nijaký film – okrem ruských. Občas som mu nejaký ruský film odporúčal ako zaručene dobrý – ale zbytočne.

„Po tom, co nám ti pacholci provedli v osmačtyřicátém, jsem se zařekl, že nechci vidět už nikdy ruskej film – a dodržím to.“

Ale nedodržel.

Jedného dňa mi hlásil: „Tak jsem to přece porušil a byl jsem se podívat na ruskej film.“

„A čo si videl?“

„Hamleta.“

5

Keď som sa o ďalších pár rokov vrátil do Bratislavy z fabriky na Orave, kam ma poslali, aby som si odtiaľ priviedol ženu, aj Kříště si hneď moju Oravku obľúbil – a ona jeho. Odvtedy všetko, čo rozprával, už nerozprával mne, len jej. „Já měl tři maminky a tři tatínky!“

Moja žena sa dozvedela, čo som ja ani netušil – Kříště bol mohonásobná sirota. Keď bol ešte malý, zomrela mu vlastná matka, otec sa oženil, potom zomrel otec, nevlastná matka sa vydala, potom zomrela aj tá, druhý otec priviedol do domu tre-

tiu matku, potom zomrel a tretia matka sa vydala za tretieho otca. Napokon ho vychovali rodičia, ktorí s ním nemali absolútne nič spoločné, a zomreli.

Moja žena dodnes opatruje album, čo jej venoval, a vie v ňom presne ukázať Kříšťého troch otcov a tri matky.

6

Už to mám, prečo som si naňho spomenul! Podobne ako Kříšťě zabával moju ženu rozprávaním o svojich troch otcov a troch matkách, rozpráva Miroslav Horníček o svojom synovi, o ktorom každý v Hladisku vie, že tragicky zahynul ako chlapec, a že nás teda ten starý zabávač na javisku zabáva svojím najsmutnejším príbehom...

Český humor. Smeješ sa pri ňom, až ti tečú slzy.

7

Hovorím svojej žene: „Dnes v divadle mi prišiel na um Kříšťě. Aj on bol vlastne zabávač – spomínaš si naňho?“

„No akoby nie!“ hovorí moja žena. „Som posledná, kto ho videl živého! Keď volali z nemocnice na Bezručke, že tam leží s infarkt, hneď som tam bežala. Sedela som pri ňom, stískal mi ruku, usmieval sa, povedal ‚to je sranda‘ a vydýchol naposledy. Ty si chcel ešte v televízii dopyzerať futbal – a keď si prišiel, bol už pol hodiny mŕtvy!“

„Áno,“ hovorím. „Presne sa na to pamätám. Bol u nás vtedy Jožo Mihalkovič. Hrala Žilina s Brnom a skončilo sa to 1:1.“

8

Moja žena, tá vie chytiť život do rúk!

A preto môže držať za ruku aj smrť.

Ale ja?

Akoby som sa pohľadu na život aj na smrť bál –
a preto sa dívam radšej na futbal.

Odkedy som takýto somár?

A už takýto ostanem?

Dúfajme,

že sa z toho ešte dostanem.

Ak nie tentoraz,

tak nabudúce, čiže príšťě.

(T. j. po príchode na nebesá,

kde všetci z tejto básne znova stretneme sa,

Horníček so synom, Kříšťého traja otcovia, tri matky, teta Máňa,

opitý Čerkes, ruský letec, Šebo, Mihalkovič, Hamlet, moja žena,

aj ja – s drevenou puškou, deväťročný –

a fotoaparátom, ktorý ani smrť mu nezobrala,

spoločnú fotku nám tam spraví Kříšťě.)

III)

USMIATY OTEC

„... roku 1946 som sa predsa len stal Žilinčanom: môjmu otcovi ponúkli miesto predsedu tamojšieho okresného súdu. Najprv odmietal, netúžil po služobnom postupe. Napokon to však prijal – zrejme na matkino naliehanie, Žilina bola kúsok od jej púchovského rodiska. Neskôr si vyčítal, že to urobil – pokladal tento krok za predohru svojho nešťastia.“

Takto sa mi podarilo zhrnúť prvé roky po vojne v doslove ku knihe *This Side Up*.

Náš prvý žilinský byt bol priamo na súde. V súdnom dvore práve dostávali novú väznicu – z okna svojej detskej izby som videl rovno do jej dvora. Lahší väzni vykonávali rôzne práce aj mimo väznice, na súdnom dvore, kde som sa hrával. Obľúbili si ma, a ja som si zase obľúbil väzňov. Iste to dosvedčí aj báseň *Väzni a lopta*.

Aj iné moje básne sa vracajú do obdobia, keď sme sa prisťahovali do Žiliny, kde môj otec v rámci povojnovej očisty predsedal aj tzv. ľudovým súdom. Jeho rozsudky boli mierne. Pred ľudovým súdom sa napríklad ocitol známy žilinský športovec, všetci moji noví spolužiaci mu držali palce, bol som teda i ja zvedavý na výsledok a potešilo ma, keď otec doma so smiechom oznamoval: „Oslobodil som ho. Fanúšikovia ho vyniesli zo súdnej siene na pleciach.“ Predsa však vyniesol jeden prísnejší rozsudok – zaznamenal som to v básni *Lepeši*.

Môj otec mal povest' vynikajúceho sudcu a jeho profesia – kým ju smel vykonávať – mu stačila k šťastiu. Nikdy netúžil po politickej kariére – táto vlastnosť je v našej rodine dedičná. No povojnová politická eufória zrejme spôsobila, že aj on sa stal funkcionárom Demokratickej strany. Iba nakrátko. Dlhodobé boli iba následky.

Po februári 1948 došlo opäť k výmene ľudí v štátnej správe a zmeny postihli aj môjho otca. Svoju úlohu zohralo aj to, že odmietol „príležitosť“ odsúdiť na trest smrti známeho bratislavského zlatníka Frostiga, ktorého potom odsúdil na smrť iný sudca zo Žiliny. V tom čase som chodil na strednú školu, začal som písať verše a pošťastilo sa mi, že mi ako štrnásťročnému uverejnil báseň *Kultúrny život*. Otec bol na mňa hrdý. Raz, keď ho navštívil nejaký priateľ, som spoza dverí jeho pracovne začul, ako mu tú báseň nadšene recituje.

Na skutočné nadšenie však bolo čoraz menej príležitostí: v celom štáte sa pod dozorom ruských poradcov etablovala diktatúra proletariátu, rádio a noviny prinášali správy o nových a nových procesoch, o ktorých aj malé deti vedeli, že sú zinscenované. A tá verejná úzkosť, ktorá sa šírila z tribún a médií, prenikala každému aj do súkromia a do duše. Aj môj otec patril medzi ľudí, ktorí – aj keď boli

*Po presťahovaní do Žiliny sme spočiatku bývali na súde – toto je vchod na súd do dvora. Takto som vyzeral v čase, ktorý zaznamenáva báseň *Väzni a lopta*.*

zatial na slobode – neunikali pozornosti Štátnej bezpečnosti a museli rátať so všetkým. Nevzdával sa však nádeje, že komunizmus čoskoro padne – a dnes by vedel, že sa nemýlil, iba to nebolo čoskoro. On aj zahraničný rozhlas, ktorý denodenne počúval, boli vo svojich odhadoch priveľmi optimistickí.

Politické názory mojich rodičov sformovala prvá republika. Na ich knižnici aj v päťdesiatych rokoch stál pohár so zatavenou fotografiou T. G. Masaryka. A z jedných pražských prázdnin si ako suvení prišli kolekciu fotografií prezidenta Eduarda Beneša a jeho ženy Hany – posledných fotografií urobených v Lánoch, na ktorých prezidentský pár, oblečený v bielych šatách, vyzeral ešte šťastne... To najmä teta Anuška dbala, aby môjmu otcovi ani na Slovensku nechýbalo nič z toho, čo tvorilo politickú a kultúrnu výbavu každej podobne orientovanej českej rodiny. V knižnici mojich rodičov nechýbali popri českých klasikoch a románoch s takými záhadnými názvami ako *Černé světlo* alebo *Helimadoe* aj dôstojne zviazané Čapkove *Hovory s TGM* – a ja som zase dedil knihy po Vládrovi Dlouhom a ďalších českých bratancoch a bol som hrdým majiteľom zviazaných ročníkov Junáka, *Záhady hlavolamu* aj *Klapzubovej jedenácky*...

Nuž nečudo, že keď som si svojimi literárnymi pokusmi jedného dňa vyslúžil pozvánku na školenie, ktoré usporiadal Zväz slovenských spisovateľov na jeseň 1951 v Budmericiach, nevyvolalo to u môjho otca iba hrdoš. Vedel, že to školenie bude nielen umelecké ale aj politické, a nestál o to, aby mu syna školili týmto spôsobom. „Nebráním ti tam ísť,“ povedal, „len ťa varujem, aby si to raz neofútoval.“

Viditeľne bol – aj napriek svojim vlastným čoraz väčším starostiam – oveľa šťastnejší, keď zistil, že sa vo mne nesklamal a ja – aj vyškolený – som bol roku 1953 vylúčený zo všetkých žilinských škôl a do maturitného ročníka som musel nastúpiť v Trstenej na Orave. (Orava mi bola zrejme súdená.)

Príbeh svojho vylúčenia som porozprával vo fejtóne *Ako som sa stal satirikom* – a ten fejtón sa potom stal jedným z textov iba v češtine publikovanej knihy *Ā propos svědomí*.

VÄZNI A LOPTA

*Súdny dvor zmenšili a postavili na ňom
miniatúrnu väznicu s ďalším dvorom,
tiež miniatúrnym,
no obohaným vysokým múrom.*

*(Kedysi taká stačila.
Až neskôr, v rámci premien,
postavili kdesi čosi pompézejšie
a v tejto je –
tak ako vlastne bol tu vždy –
sklad semien.)*

*A treba povedať, že za onoho času
býval tu dôležitou inštitúciou*

*aj chlapec v trenírkach.
Mohol prinášať noviny a cigarety,
alebo iba si tak pokopávať loptu o ten múr
a vyfúkávať správu:*

*Je leto, žien je dosť, a dievčat najmä,
a ešte aj ich viečka robia tempá tajné,
keď v šatách neprestajne
celkom nahé plávu.*

*Náročky potom občas loptu prekopol im
do väzenského zo súdneho
a väzni mu ju nazad náročky nešikovne kopali
a počúval ju z druhej strany múru dlho narážať
(alebo srdcia to tak bláznivo tam klopali?),
kým lopta zase vyletela z väzenského dvora
a chvíľu na svet za múrom sa pozerala zhora
a znásilňovala v ňom všetko rad-radom
chlapčenským (lebo taký majú väzni) pohľadom...*

LEPEŠI

*Ako chlapec som chcel vedieť,
či je naozaj môj otec pán nad životom a smrťou.
Pokiaľ ide o život – zaiste áno,
splodil ma.
Ale pokiaľ ide o to druhé – dal ako sudca
aj niekoho popraviť?*

*„Nie, nikdy,“ povedal.
„Aj doživotie bolo proti mojim zásadám.
Ale raz, krátko po vojne,
keď sa hromadili výhrady zhora,
že moje rozsudky sú nízke,
dostal som správu,
že istý obžalovaný,
bývalý esesák Lepeši,
ušiel za hranice
a dal som mu in contumaciam
u mňa výnimočný trest...“*

*Potom sa správa ukázala nesprávnou,
chlapa chytili niekde pri Aši
a rozsudok nadobudol platnosť...“*

*O dobrých desať rokov
pokračoval otec v tomto príbehu:
„A nič tam nebolo pre mňa hroznejšie,
ako keď sme raz stáli nastúpení
na nádvorí
a spoluväzeň za mnou sa mi šeptom prihovril:
„Vy ste sudca Feldek?
Pýta sa na vás jeden väzeň,
volá sa Lepeši...“
A tu sa odmlčal,
až po chvíli dodal:
„Ja som už vonku – on ešte stále sedí...“*

*V tomto sa otec mylil.
Vonku bol už len jeho tieň, nie telo.
A tieň sa zo slobody neteší.*

*Otec je mŕtvy.
No ďalej ešte žije jeho dielo.*

*Na doživotie odsúdení:
ja a Lepeši.*

AKO SOM SA STAL SATIRIKOM

Mám napísať čosi o tom, ako som sa stal satirikom, definovať satiru, alebo čosi také. Urobím to rád – aspoň sám zistím, kedy som sa to vlastne začal venovať satire.

Na začiatku svojej kariéry som totiž bol bezpochyby čistý nežný lyrik. Nemal som ešte ani pätnásť rokov, a už mi Kultúrny život (to bol taký týždenník, vychádzal raz do týždňa) uverejnil *báseň Pieseň radosti*. Bolo to prekrásne obdobie schematizmu, písal sa rok 1951, všetci sme mohli písať rovnako. Detským bystrozrakom som postrehol, že jediné, na čo si musím dávať pozor, je, aby sa neopakovali rovnaké slová v rovnakom poradí. Vítané boli jemné obmeny! Všimol som si napríklad, že básnik Vojtech Mihálik má pozoruhodné srdce, ktoré nielen tľčie, ale aj spieva. Pochopiteľne – ja som vo svojej hrudi objavil už srdce tancujúce. A podobne. A podobne. Bol som slávny vo svojej rodnej Žiline, čoraz slávnejší, ako už nežní lyrici bývajú.

Asi po dvoch rokoch takejto slávy za mnou prišiel mládežnícky funkcionár. Zabudol som povedať, že okrem Kultúrneho života som publikoval nežnú lyriku aj v mládežníckom denníku Smena. A ten mládežnícky funkcionár mi vraví: „Všimol som si, súdruh Feldek, tvoje meno v Smene. Máme určiť jedného dopisovateľa Smeny, a, ako vidím, vlastne ho už máme určeného. Vyplniš tento dotazník, nestráť ho, dostali sme len ten jeden. A budeš posielat' do Smeny správy o tom, koľko sme nazbierali starého železa, a podobne, a podobne. Nebudeš si musieť lámať hlavu sám ako doteraz – udaje ti už dáme my.“

Myslel to dobre – dnes to vidím jasne. Lenže vtedy som sa urazil. Nerozoznávajú rozdiel medzi nežnou schematickou lyrikou a údajmi o zbere starého železa! Aj zber železa je dôležitý – ale čo je to proti tomu, že my, nežní lyrici, rozorávame medze, staviame komíny, zastavujeme vojny! Aby som funkcionára nejakou okľukou priviedol k správne poznaniu, odovzdal som mu na druhý deň dotazník síce vyplnený, ale vyplnený tvorivo. Napísal som mu doňho rôzne tie žartíky, aké nám vždy prichádzajú na um, keď vyplňujeme dotazníky, ibaže ich do nich nepíšeme. Vtedy som ich tam napísal všetky – všetky, čo mi zišli na um, ba dokonca ešte dva-tri navyše. Do rubriky pohlavie – „mám“. Do rubriky zamestnanie – „zázračné dieťa“. A podobne. A podobne.

Skrátka, ten funkcionár, čo si zamienil, že ma presvedčí, aby som zmenil žáner, vlastne uspel. Neurobil síce z nežného lyrika dopisovateľa, ale urobil z nežného lyrika satirika. A hneď som sa aj presvedčil, aký pestrý život mávajú satirici.

Onedlho sa konala plenárka na záver školského roka a mládežníci sa potešili, že majú pekný materiál do správy – do jej kritickej časti. Na plenárke som sa pred celou školou dozvedel, že som zneuctil dotazník. Nadarmo som sa prihlásil do diskusie s príspevkom na tému, či sa dá alebo nedá zneuctiť neživá hmota. Ešte som si pohoršil. Po plenárke sa rozdávali vysvedčenia, každý dostal nejaké, iba ja nijaké. Mládežníci navrhli, aby mi škola napísala nové – s trojkou zo správania. Zas mali pravdu. Za zneuctenie dotazníka – zneuctenie vysvedčenia. A na dôvažok vylúčenie zo všetkých žilinských škôl. Ani toto nemysleli zle – nech sa mládenec pozrie do sveta, ukojí sa tam, prestane zneuctovať

Pravdaže, vybabral som s nimi. Len čo som začal ďalší školský rok v Trstenej, vrátil som sa k nežnej lyrike, rozoral som zopár medzí, postavil zopár továrenských komínov, nariadil zastavenie paľby v niekoľkých krajinách – a o pár týždňov som bol nazad v Žiline

Alebo ste si tento príspevok nepredstavovali tak osobne? Ide vám azda o to, aby som povedal o satirikovi niečo všeobecné? Ako o takom? Aj to sa dá. Práve som totiž prišiel na vynikajúcu definíciu satirika.

Satirik ako taký je zvláštny druh spisovateľa, ktorý zneuctuje. Zneuctieva dokonca aj ten papier, na ktorý píše. A podobne. A podobne.

Ó DIEVČATÁ Ó MOJE ROKY

S Apollinairom som sa po prvý raz stretol na jeseň roku 1951. Práve som postúpil z Nižšej strednej na Vyššiu strednú školu – tak vtedy rozdelila gymnázium jedna do školských reforiem, ktoré sprevádzali našu mladosť. Vyššia stredná škola sídlila v budove bývalého žilinského reálneho Gymnázia – a aj knižnica toho Gymnázia bola bývalá, stará a bohatá. Vlastne tam boli dve knižnice – študentská a profesorská. Jedného dňa vstúpil do našej triedy ktorýsi profesor – potreboval pár študentov na brigádu. Také chvíle – najmä počas vyučovania – študenti zbožňujú a celá trieda sa vtedy vrhá k dverám. Našťastie som sedel hneď pri dverách a ocitol som sa medzi niekoľkými šťastlivcami.

Ukázalo sa, že našou úlohou bude vynášať vyradené knihy z profesorskej knižnice – mali sme ich nosiť k bráne, odtiaľ ich budú prenášať na nákladné auto, kto-

ré ich odvezie kamsi, kde ich pomelú znova na papier, na ktorý vytlačia celkom iné knihy. Vyradovanie kníh z profesorskej knižnice súviselo totiž s tým, že po februári 1948 sa začala u nás epocha budovania socializmu a prvé roky tej epochy, takzvané päťdesiate, boli neobyčajne surové. Nielenže sa likvidovalo súkromné vlastníctvo, likvidovala sa aj celá kultúrna pamäť na predsocialistické časy. Neskôr sa to postupne naprávalo, no v päťdesiatych rokoch to odskákali nielen nevinní živí ľudia, ale aj nezmyselne vyradované knihy.

Urobil som jediné, čo proti tomu mohol v tej chvíli urobiť pätnásťročný chlapec: strčil som si pár k níh za košefu. Nemal som čas veľmi si vyberať – možno som ani presne nevedel, čo sú to za knihy. Až doma som zistil, aký dobrý bol inštinkt, ktorý viedol moju ruku. Medzi knihami bola aj antológia modernej francúzskej poézie.

Čapkova antológia *Francouzská poezie nové doby* vyšla dvakrát, po prvý raz roku 1920, druhý raz, v rozšírenom vydaní, roku 1936. V tom rozšírenom bolo už aj Apollinairovo *Pásmo*. Za mojou košefou sa zachránilo útlejšie staršie vydanie – ani tak ma však prvé stretnutie s Apollinairom neminulo: bola tu *Rýnska jesenná*, *Zvony* a *Cestovateľ*.

Keď som si tie tri básne prečítal, Apollinaire si ma navždy získal.

Nikdy predtým som sa nestretol s takými nádhernými a uvoľnenými obrazmi – a predsa len tam bola disciplína, obrazy slúžili na vyjadrenie Apollinairovej ešte nádhernejšej a rovnako ako tie obrazy voľne sa valiacej nostalgie. Nie náhodou práve valiaci sa Seina bol jeho najčastejšie sa vracajúci motív. Bol to symbol jeho nostalgického, no zároveň radostného, slobodného aj oslobodzujúceho básnického ducha.

Takisto som sa nikdy predtým nestretol s takým vrúcny a zároveň veselým lyrizmom. A nikdy predtým s takým veselým pohľadom na smrť. Dodnes môžem spamäti citovať tú celkom prvú Apollinairovu báseň, ktorú som v živote čítal – bola to *Rýnska podzimní*.

*Zemřelých deti na hřbitov
Jdou si hrát
Hanuš a Jindřich Martin Gertruda
Dnes kohout ani nezpívá
Kikeriki*

*Stařeny plačící
Cestou se ubírají
A oslové dobráci
Hýkají a do chroustání se dají
Pohřebných věnců a kyticí*

Dodnes je vo mne uložené aj chybné čítanie, ktorého som sa vtedy dopustil – som stále kdesi presvedčený, že tie deti sa hrajú na detskom cintoríne, na cintoríne *zemřelých detí*.

Podľa Apollinairovho vzoru som hneď začal aj ja vynechávať vo svojich prvých básničkách interpunkciu a iste som sa od Apollinaira naučil aj všeličo iné – ale nie o mojej poézii je tento doslov.

Zakrátko po Čapkovej antológii sa mi podarilo dostať sa k celému zväzočku Apollinairovej poézie, volal sa *Alkoholy* – a teraz to bolo v preklade Zdeňka Kalistu. Aj tento zväzoček som čoskoro vedel naspamäť, a hoci som ešte ani poriadne nezarastal, znovu a znovu som bol ochotný si s Apollinairom opakovať: *Ó mladá léta má ó mladé dívky mé!*

Diabolsky krásne prekladal Apollinaira Zdeněk Kalista!

Musím sa priznať, že potom, keď som sa konečne dostal k originálu a keď prvé, čo som urobil, bolo, že som si vyhľadal báseň *A la Santé* a v nej tento verš – bol som na okamih sklamaný. U Apollinaira som našiel iba *O mes années ó jeunes filles* – nijaké dlhé „mé“ na konci toho verša nenariekalo tak, ako som očakával.

Môžeme hovoriť o ďalších Apollinairových vlastnostiach, ktoré som ešte nespomenul, ale možno aj nemusíme. Veď každý vie, že počas celého dvadsiateho storočia sa na západe ani na východe nestalo v poézii nič, čoho signál by nebol zaznel už na začiatku storočia v Apollinairovi.

Všetky veľké polytematické básne mali predobraz v simultánnej metóde *Pásma*.

Vo svojich „kubistických“, odvážne útržkovitých básňach, ako *Pondelok ulica Christine* alebo *Okná*, Apollinaire predvídal, ako sa bude v dvadsiatom storočí uvoľňovať básnický jazyk a báseň prestane byť, podobne ako obraz alebo socha, závislá od zobrazovanej reality, stane sa realitou sama osebe

V kaligramoch sa stal anticipátorom tej línie poézie, ktorá pracuje na rozhraní literatúry a výtvarného umenia. Ak pripustíme, že žijeme v dobe úžasného rozmachu spievanej poézie, nemôžeme si nespomenúť na Apollinairovu spevnosť.

A tak ďalej. A tak ďalej.

Budem šťastný, ak sa mi podarí čosi zo svojho celoživortného apollinairového očarenia odovzdať aj čitateľovi tohto prekladu.

Guillaume Apollinaire
VO VÄZENÍ

1

*Pred vstupom do určenej cely
Vyzliekli ma a stál som bosý
Tak vidíš Guillaume už si v cieli
Príšerným hlasom úpel ktosi*

*Do jamy dnes a nie von z jamy
Lazára vedú jeho kroky
Tulácke piesne zbohom s vami
Ó dievčatá ó moje roky*

2

*Mne už moje vlastné ja
Nepatrí
Som na cele číslo dva
Číslom tri*

*Slniečny lúč žiari mi
Cez oblok
Svetlo roní na rýmy
Mojich slôk*

*Div nevzbĺkne písanka
Na strope
Čiasi smutná topánka
Zaklope*

III

*Vždy ráno ako medveď v jame
Začínam chodiť po cele
Sem tam sem tam a zas to samé
Nebo je z modrej ocele
Vždy ráno ak medveď v jame
Začínam chodiť po cele*

*Za stenou zavrzgala priča
Do kýbľa čosi odteká
Žalárnikove kľúče rinčia
Raz nablízku raz zďaleka
Za stenou zavrzgala priča
Do kýbľa čosi odteká*

IV

*Zo štyroch nahých múrov je mi clivo
Tá bledá malovka z nich padá
Pomedzi riadky ktoré píšem krivo
Mucha by cestu našla rada*

*Ó Pane ktorý vidíš moju bolesť
Veď nadelila mi ju tvoja vôľa
Poľutuj môj zrak bez slz tváre belosť
I vrzgot môjho prikutého stola*

*Lásku čo sprevádza ma všetky srdcia biedne
Tlčúce pod dozorom stráží
No najviac poľutuj môj rozum ktorý vädne
A zúfalstvo čo vniknúť doň sa snaží*

V

*Pomaly sa tu vlečie čas
Jak mŕtveho keď nesú živí*

Aj za tým časom plaču raz
Zaplačeš že bol prináhlivý
Tak ako každý iný čas

VI

Väzeň o obzor ukrátený
Počúvam ako hýbe sa
Mesto a vidím nahé steny
A nepriateľské nebesá

Deň odchádza len lampa krája
Väzenský súmrak tichne šum
Sme teraz v cele sami dvaja
Prekrásne svetlo Drahý um

September 1911

USMIATY OTEC

Bol ako živý.
Ba živý bol môj otec zaručene,
keď na patológii uprostred Sasinkovej ulice
vytiahli ho na kolieskovom lôžku z ľadnice,
aby ho ukázali mne a mojej žene.

Zaživa sa už iba mračil,
akoby dávno za sebou mal smrť.
Aj mal –
veď sa mu život krátky
vymkol z rúk ledva po dožití päťdesiatky,
chod dejín takmer všetko mu v ňom preinačil,
cez zvyšok choroba mu urobila škrt.

Disident mozog, napojený
na diverzantov na algeny,
ustavične mu kamuflaval cieľ –
chcel to, čo nechcel, nechcel to, čo chcel.

Po smrti chirurg vybral mu ho von –
a otec ožil.
Znova to bol on,

predseda súdu s veľkou hlavou lysou,
čo na rodinu bodro volá: „Jedem!“
akoby kolieskové lôžko pred ľadnicou
zas bolo starou Tatrou, typ 57.

*A pretože sa veľmi náhlil azda
a v eufórii ho štrajchla britva,
zas tu bol jeho úsmev!
(Ak sa tak dá nazvať
tá zubatá a suverénna jazva,
čo na temene nechala mu pitva.)*

IV) ODMÄK A PO ODMÄKU

Po Stalinovej smrti (1953) a po XX. zjazde KSSS (1956), na ktorom Chruščov demaskoval kult osobnosti, nastalo obdobie, ktorému dal ruský spisovateľ Ilja Erenburg meno *óttepel* – odmäk. Odmäk netrval dlho – skončil sa na jeseň 1956, keď prepuklo v Budapešti povstanie, ktoré potlačili ruské tanky a bolo po odmäku. Roku 1958 sa v Československu konali tzv. celoštátne previerky a stratou zamestnania či inak v nich boli postihnutí najmä tí, ktorí sa prejavili počas odmäku. Hoci sa už zdalo, že obdobie vykonštruovaných procesov patrí minulosti, po skončení odmäku sa konali ďalšie, aj keď s miernejšími rozsudkami. Všetko to naša rodina zažila na vlastnej koži.

Ani Stalinova smrť nemohla prerušiť činnosť komunistických tajných služieb – aj žilinská Štátna bezpečnosť nerušene pokračovala v prípravách scenára, do ktorého sa chystala zamontovať môjho otca. Zo súdu ho už síce vyhodili, ale našiel si miesto firemného právnika – nebol teda ešte dosť nízko, aby im prestal kľať oči. A tak si ho čoraz častejšie pozývali na výsluchy a on celé noci potom kvôli tomu prebdel a prechodil po kuchyni – nevypala sa pri ňom ani mama a neraz som aj ja rátal spoza steny až do rána jeho kroky. Začalo ho opúšťať zdravie, ocitol sa na invalidnom dôchodku – ale Štátnej bezpečnosti nestačilo ani to. Otcove výsluchy sa čoraz viac krútili okolo protištátnej skupiny, ktorá vraj pripravuje zvrhnutie socializmu. Záchytným bodom tohto podozrenia bol zoznam, o ktorom Štátna bezpečnosť tvrdila, že ho komusi zabavila, a na ktorom bola napísaná poprevratová vládna zostava s otcovým menom v kolónke „minister spravodlivosti“.

S Rudom Slobodom – aj keď trošku neskôr

Roku 1957 vznikla Trnavská skupina. Zľava jej traja členovia: Ján Stacho, Jozef Mihalkovič a ja. (Chýbajú ešte Ján Ondruš a Rudolf Sloboda.)

Môj otec bol presvedčený, že si ten zoznam vyrobili sami, no zároveň vedel, že im na spustenie tej ich mašinérie stačí hocijaká hlúposť – aj chvíľa, keď ju spustia, môže prísť hocikedy.

Ešte skôr než sa to stalo, nastala zmena v mojom živote: podarilo sa mi dostať na vysokú školu do Bratislavy. Na Filozofickú fakultu UK, kam som sa hlásil po maturite v Žiline (1954), ma síce „pre nedostatok miesta“ neprijali, ale uchytil som sa na Vysokej škole pe-

Mihalkovič, Ondruš a Stacho boli Trnavčania. To rozhodlo o názve skupiny. Veď aj na jej založenie nás nahovoril ďalší Trnavčan, básnik Miroslav Válek.

*Najbližší výtvarní súbežci Trnavskej skupiny boli naši priatelia grafici Albín Brunovský a Miroslav Cipár.
Na fotografii som s Albínom*

dagogickej – začal som tam študovať odbor samostatná ruština, o ktorý nebol až taký záujem, neskôr sa mi podaril prestup na odbor samostatná slovenčina.

V Bratislave som zažil aj prelomový rok 1956.

Tak ako celému svetu, aj mladej slovenskej literatúre, a teda aj mne sa to obdobie chruščovovského odmäku spočiatku javilo ako celkom sľubné.

V Bratislave začala vychádzať Mladá tvorba – stal som sa jej prispievateľom. 1. novembra 1957 som nastúpil popri štúdiu aj do zamestnania – stal som sa redaktorom vo vydavateľstve Mladé letá. Mladé leta práve vypísali súťaž na knižky pre najnižší vekový stupeň. Nahovoril som na účasť v súťaži svojich kamarátov a zúčastnil som sa na nej aj ja. Súťaž vyhrala Stachova Čokoládová rozprávka, Válekove Kúzla pod stolom a moja Hra pre tvoje modré oči skončili ex aequo na treťom mieste. Po súťaži som presvedčil výtvarnú redakciu Mladých liet, aby zverila víťazné knižky na ilustrovanie mojím ďalším priateľom – študentom tretieho ročníka grafiky (Cipár, Brunovský). Zakrátko sa ukázalo, že práve toto boli okamihy, keď sa takto bizarne – na pôde literatúry pre najnižší vekový stupeň – formovala nová umelecká generácia, ktorej úlohou bolo vzoprieť sa ideologickému diktátu a pochovať socialistický realizmus.

V decembri roku 1957 sme štyria (okrem mňa ešte Stacho, Mihalkovič a Ondruš) ohlásili vznik Trnavskej skupiny. Časopis Mladá tvorba (ktorého šéfredaktorom bol Milan Ferko a v tom čase v ňom už pracoval ako redaktor aj Miroslav Válek) nám dal k dispozícii svoje budúročné aprílové číslo. Celé sme ho

Keď číslo Mladej tvorby s vystúpením Trnavskej skupiny (apríl 1958) zastavila cenzúra, do šrotu išiel aj môj debut Hra pre tvoje modré oči.

Roku 1960 som už vo výrobe – písací stroj Hermes baby, na ktorom píšem, mám položený na stolčeku, ktorý patrí do inventáru slobodárne Tesly Orava..

Na jeseň roku 1958 som neprešiel cez sito celoštátnych previerok – musel som opustiť vydavateľstvo Mladé letá s odporúčaním dvojročného prevýchovného pobytu vo výrobe. Roku 1959 som nastúpil ako pomocný robotník do bratislavskej tlačiarne Pravda. Po úraze, ktorý som tam utrpel, som si našiel nové zamestnanie – v závodnom časopise Tesla Orava v Nižnej nad Oravou.

No najdôkladnejšie som sa o tom, že po odmäku nastal znova tuhý mráz, presvedčil vo chvíli, keď v Prahe 30. apríla 1959 zatkli môjho otca a stal sa jedným z obžalovaných v žilinskom monsterprocesse „s protištátnou skupinou Kauzál a spol.“

MOJA ŽENA OĽGA A NEKONEČNO

(úryvky)

Všetko zlé je na niečo dobré – na Orave som stretol svoju ženu. Keď som ju spoznal, bola ešte „pod zákonom“.

Ó, kamarát môj mladý, hľadaj si milovanú!

... A bolo už rozhodnuté aj o mne. Na jeseň 1958 som musel predstúpiť pred preverovaciu komisiu. Preverovači ma vyhodili z Mladých liet a poslali ma na dva roky do výroby. Dali mi možnosť odvolať sa proti tomu rozhodnutiu na Ústrednom výbore Komunistickej strany Slovenska. Využil som ju, ale odvolacia preverovacia komisia rozhodnutie potvrdila.

Zároveň som sa ocitol aj na akejsi neviditeľnej čiernej listine – nik mi nevedel vysvetliť prečo, ale nikde mi nechceli uverejniť ani riadok. Najviac zo všetkých členov Trnavskej skupiny sa usilovali pristrihnúť krídelká mne, a tak, keď som chcel čosi uverejniť, neostávalo mi nič iné, len používať mená svojich kamarátov. Tak napríklad môj preklad Gałczyńskiego básne *Jeseň* podpísal Jano Stacho.

Ozaj, *Jeseň!* Aj keď básnik prekladá báseň kohosi iného, ide o vážne veci – ani tú *Jeseň* som neprekladal náhodou. Mal som pocit, že si ma z nej po celý čas ktosi ukradomky prezerá – ktosi, kto je ukrytý za tou Gałczyńskiego severnou jablňou. Ukázalo sa, že som sa nemýlil. Bola to moja žena Oľga, ktorú som už čoskoro mal stretnúť.

Konstanty Ildefons Gałczyński
JESEŇ

*Jablko na strome svieti sťa uhlík nad pahrebou.
Veterný mlyn sa chechtá a melie vzdušné nebo.*

*Gaštan už opadáva a chladno býva k ránu.
Ó, kamarát môj mladý, hľadaj si milovanú*

*s maličkým domcom, sadow, so snivým pianom,
ktorá by tvoje vlasy česala nad ránom,*

*s ňou by si Mickiewicza čítal pri rannom čaji –
a nech je silná v rukách a krásna v obličaji,*

*smrteľná ako jeseň, aj taká zamĺkla.
A svadobná a trpká ako tie jablká.*

Ako som neurobil štátnice

Približne v tom istom čase, keď som opúšťal Mladé letá, som mal ukončiť aj štúdium na Vysokej škole pedagogickej, ale nemohol som sa prihlásiť na záverečné skúšky, pretože mi chýbal zápočet z politickej ekonómie.

Zo svojich nespravených štátnic nemôžem však obviňovať nikoho, iba sám seba. Býval som vtedy na priváte na Gunduličovej ulici č. 1, kúsok od kaviarne Šte-

Ani moja budúca žena nemala najlepši kádrový posudok, ani ona sa hneď po maturite nedostala na vysokú školu. Aj za to vďaka osudu! Robila vo fabrike ako ja – takto sme spoločne večerali 31. decembra 1960 v závodnej jedálni-

A 15. septembra 1962 sme mali v Bratislave svadbu.

fánka, a cestou do školy som sa v nej zastavoval na raňajky. V Štefánke som zvyčajne uviazol. Sedávali tam moji priatelia a na Kalinčiakovu ulicu to bolo odtiaľ nekonečne ďaleko. V škole som bol teda čoraz zriedkavejším hosťom a zápočet som nedostal pre priveľký počet absencií.

Dalo sa to však riešiť tak, že sa absentér nechal preskúšať. Vybral som sa na to preskúšanie, no čo čert nechcel, rovnaký problém riešila v ten deň aj Oktávia Müllerová, najväčšia krásavica nášho ročníka. Spoločne sme sa ocitli v kabinete nášho vyučujúceho – volal sa Pezlár. Prvý som dostal otázku ja. Mal som vysvetliť, čo je to monopolná renta. Náhodou som to vedel – a ako príklad tovaru, ktorý sa nevyrába už nikde inde, len práve tam, kde sa vyrába (a preto sa jeho cena môže zvýšiť o monopolnú rentu), som uviedol tokajské víno. Na stene Pezlárovej pracovne visela mapa, Pezlár mi podal paličku a vyzval ma, aby som na mape ukázal tokajskú oblasť. Bol som si istý, že mi zápočet už nemôže uniknúť, a chcel som ešte trochu pozabávať Oktáviu, nuž som začal Tokaj hľadať kdesi na Šumave. Oktávia sa zachichľovala a nižšie som sa už s paličkou nedostal. Aj Pezlár sa chcel asi vytiahnuť pred krásnou študentkou a mieril presnejšie ako ja. Index mi letel do hlavy a ja som letel zo zápočtu aj z jeho pracovne. Na školskej výveske potom visela vyhláška s upozornením, že tí, ktorým chýbajú zápočty, majú ešte vždy šancu dať si to do poriadku do 30. septembra – týždeň pred štátnicami. Na nový pokus mi však už chýba-

Otec mojej ženy sa už našej svadby nedožil. Zastúpil ho na nej jeho brat a krstný otec mojej ženy, zlatomoravecký lekár MUDr. Ludovít Lukáč. Na fotografii odľava: brat mojej ženy Števkó, môj otec, krstný otec mojej ženy, jej mama, my a moja mama.

la energia – veď, koniec koncov, ani mój obľúbený básnik Vítězslav Nezval nedošťudoval.

30. septembra popoludní sme – Jano Stacho, Miro Váleť a ja – sedeli v klube novinárov aj keď sme nemali ani na kávu. Bol tam však vrchný Filo, ktorý nás obsľúžil aj na dlh. Pozrel som sa na hodinky a vravím svojim priateľom:

„Priatelia, práve som nedošťudoval.“

„Čo je to za nezmysel?“ rozčľúliľ sa Miroslav Váleť.

Vysvetliľ som mu, že sa vzrušuje zbytočne – na pokus čosi zachrániť je už neskoro.

„Nie je neskoro,“ vraví Váleť. „Máš pri sebe index?“

Náhodou som ho pri sebe mal.

„Pôjdeš k Pezľárovi na byť.“

„Neviem kde býva.“

„Na polícii na Lermontovovej ulici ti dajú za tri koruny jeho adresu.“

„Nemám tri koruny.“

Váleť a Stacho siahli do vrecák, naškrabali posledné tri koruny a vyhnali ma do ulíc. Nemám sa vracáť bez zápočtu – oni ma tam počkajú.

Na Lermontovovej ulici sedel žoviálny príslušník Zboru národnej bezpečnosti, a hoci už aj tam udierala záverečná, bol ešte ochotný poprehrabávať sa v kartotéke.

„Ktorého Pezľára chcete? Mám tu dvoch. Jeden je Ľudovít a druhý Otto.“

Ďalší nečakaný problém.

„Nepamätám si jeho krstné meno,“ vravím.

„Ľahká pomoc,“ vraví policajt. „Vezmite si obidvoch.“

Ďalší problém.

„Mám len tri koruny,“ vravím. „Môžem si vziať len jedného, no čo keď si vezmem toho nepravého?“

Policajt si nedal vysvetliť, čo ma trápi, a potom vykríkol:

„Tu máš za tri koruny dvoch Pezľárov – a už bež!“

Komplikácie sa ešte nekončili. Obidvaja Pezľárovci bývali od ruky, začínalo sa zmrákať a nemal som už na električku. Šťastne som sa však načierno doviezol na prvú adre-

Mój otec na tejto fotografii počúva Jozefa Mihalkoviča, ktorý na našej svadbe zarecitoval krásnu báseň, končiacu sa veršom "Olga a Ľubomír na ceste do zeme". Do zeme sa však oveľa skôr než my pobral mój otec – po vyjdení z väzenia sa už len vzdialene podobal sám na seba a zomrel štvrt roka po našej svadbe. Vpravo krstná mama mojej ženy, Olga Lukáčová.

A tu ešte ja a moja mama – fotografie z našej svadby urobil Bohuslav Puskailer.

Na svadobnej ceste sme boli na mo-dranskom vinobraní. Aj tam naše šan-tenie fotografoval Bohuslav Puskailer.

Trochu sme si zašantili... a o chvíľu nás bolo sedem.

su. Bol to ten nesprávny, Otto. Šťastne som sa doviezol aj na druhú. Ľudovít Pezlár ma vpustil do obývačky, kde práve konzumoval červený melón. Mal dobrú náladu a bez skúšania mi dal zápočet.

Vrátil som sa s podpísaným indexom do klubu novinárov. Môj úspech priateľov rozjaril – veď napokon, bol to aj ich úspech. Nadšený bol dokonca aj šéf klubu a dožičil nám na dlh, koľko sa hrdlu ráčilo. Moji nadšení priatelia si dokonca dali na záchode grécko-rímsky zápas, pri ktorom sa Válek pošmykol a zlomil si ruku. Zvyšok noci sme strávili na pohotovosti.

O týždeň som teda mohol mať už dovŕšené vysokoškolské vzdelanie. Ani s uzavretým indexom som sa však nepokúsil dovŕšiť ho – nestihol som sa za týždeň na štátnice pripraviť.

Ako som bol robotníkom

A tak som sa roku 1959 stal pomocným robotníkom v tlačiarňi Pravda.

Obsluhoval som tam jeden z najjednoduchších strojov na svete – obťahovací lis, ktorému sadzači hovorili „pres“. Mojou úlohou bolo odobrať od sadzača stĺpec kovovej sadzby a preniesť ho na pres. Potom stúpiť na pedál a uviesť do pohybu valec s farbou. Keď valec naniesol na sadzbu farbu, spúšťal som nohu z pedála a kládol som na sadzbu vlhký papier. Potom šla noha znova na pedál a prichádzal ďalší valec, ktorý pritlačal papier na sadzbu. Keď valec prešiel a písmeňá kovovej sadzby sa odtlačili na papier, stĺpcový obťah bol hotový, a mohol som ho odnieť na prečítanie do kancelárie. Jednoduchá práca – len, ako každá práca, aj táto v sebe skrývala čertovo kopýtka súťaživosti.

Na prese som sa striedal s ďalším pomocným robotníkom, mal prezývku Puki a vrodenu zručnosť. Vďaka nej nestúpал na pedál dva razy, ale iba raz, a obťah kládol na sadzbu pri stále dookola bežiacich valcoch v tej jedinej sekunde, ktorú na to mal

medzi odchodom jedného a príchodom druhého valca. Nejaký čas som študoval každý jeho pohyb, a napokon som usúdil, že to dokážem aj ja. Tak sa moje účinkovanie pri obtáhovacom prese skončilo. Dodnes mám naň spomienku na prstoch, ktoré mi ostali medzi sadzbou a prtláčacím valcom – nevedno, ako sa tam ešte zmestili.

Ešte som sa nevrátil z maródky, a prišla zlá správa zo Žiliny – 30. apríla zatkla Štátna bezpečnosť môjho otca.

Tie dve udalosti – úraz v tlačiarňi a uväznenie otca – mi rozsvietili v hlave.

Keď sa skončila moja práceneschopnosť, dal som v tlačiarňi výpoveď a pobral som sa domov do Žiliny, aby mama neostala v tej tiesnivej situácii sama. Tam ma našlo aj vyrozumenie z Vysokej školy pedagogickej o termínoch štátnic, na ktoré sa môžem prihlásiť. Nevedel som sa hneď rozhodnúť a nechal som vyrozumenie ležať na stole. Povaľovalo sa tam aj vo chvíli, keď pri dverách nášho bytu zazvonila Štátna bezpečnosť a urobila nám bytovú prehliadku. Jednému z tajných padlo do rúk aj to vyrozumenie. Strápol som – zdalo sa mi, že ho študuje nekonečne dlho. Vydýchol som si, až keď ho zase položil na stôl – nehovorilo mu nič. Zato ja som zrazu pochopil, že Vysoká škola pedagogická, ktorú som tak hriešne zanedbával, je uprostred neslušnej doby ostrov slušnosti. Veď keby chceli, dávno ma už mohli vyraziť aj odtiaľ. Rozhodol som sa, že sa prihlásim na najbližší termín štátnic, kým mi ešte dávajú šancu a kým mi ju niekto neprekazí.

Keď som sa bol prihlásiť na jesenný termín, zavolať si ma do svojej kancelárie dekan Mikuláš Gašparík. Kým sme s ním prichádzali do styku ako študenti, vyzeral neprístupne, niekedy naháňal aj strach. Bola to však len maska, pod ktorou sa skrýval človek s dobrým srdcom. Aj teraz nasadil zdanlivo prísnu tvár:

„Škola o vás všetko vie. Všetko to sem prišlo, padol aj návrh na vaše vylúčenie. Odmietol som to. Dúfam, že sa na štátnice poriadne pripravíte. Keby sa vás ktokoľvek na čokoľvek pýtal, nič mu o sebe nehovorte.“

„Nebojte sa, budem dobre pripravený,“ ubezpečil som ho.

„Len jedno vám nemôžem, bohužiaľ, sľúbiť,“ povedal na záver dekan Gašparík. „Tí, ktorí sú proti vám, sa domnievajú, že človek ako vy nemôže vychovávať mladú generáciu. Aj keď urobíte štátnice, pravdepodobne nedostanete umiernenku.“

Musel som sa v duchu usmiať. Študent, ktorý dokončil v tých časoch vysokú školu, musel nastúpiť tam, kam ho poslali, hovorilo sa tomu „dostať umiernenku“. Mal som plno priateľov, ktorí boli zo svojich umierneniek nešťastní a hľadali spôsob, ako sa z nich vyviecť. A tu zrazu mne umiernenka vôbec nehrozí. Za trest som voľný.

„Nemohli ste mi spraviť väčšiu radosť,“ povedal som, ale hneď ma to zamrzelo.

V tej chvíli sa dekan Gašparík pozrel na mňa naozaj prísne.

Myslel som si, že tieto riadky urobí Mikulášovi Gašparíkovi v starobe drobnú radosť, chystal som sa mu knižku poslať, hneď ako vyjde. Už mu tú drobnú radosť neurobím – nedávno som si prečítal v novinách správu o jeho smrti. A tak mu aspoň „zahrám“ na cestu do neba *Blues smútku za domovom*. Aj tento môj preklad slávnej básne Langstona Hughesa patrí do tých čias – bol súčasťou nášho skupinového čísla.

Langston Hughes
BLUES SMÚTKU ZA DOMOVOM

*Tak smutne spieva
tam na moste tá trať.
Tak smutne spieva
na moste trať.
Vždy, keď vlak vidím,
chce sa mi cestovať.*

*Prišiel som na stanicu,
srdce až v hrtane.
Idem po stanici.
Srdce v hrtane.
Rozmýšľam, ktorý vlak mi
na juhu zastane.*

*Ten smútok za domovom
bol, pane, zúfalý.
Smútok za domovom.
Na smrť zúfalý.
Hrdlo by zaplakalo.
Ústa sa zasmiali.*

Dnes je však zvláštny sviatok

Štátnice som urobil na jeseň, no ešte vždy nebolo isté, či ma pustia aj k promócií. Otec bol vo väzení, a tak som aj mamu ušetril od cestovania na tú neistú slávnosť. Keď ma k promócií nakoniec predsa len pustili – bolo to 19. decembra 1959 – prevzal som si diplom a prvý som sa vytratil z auly. Ženil sa totiž môj priateľ Miroslav Cipár – a ja som mu mal prečítať na svadbe báseň. Cipárova svadba, to bola aj moja promočná oslava.

BÁSEŇ ČÍTANÁ NA SVADBE MIROSLAVA CIPÁRA 19. DECEMBRA 1959

*Všetko to bolo vlastne dávno jasné pre nás a tiež pre iných,
ktorí si všimli, že náš priateľ začal kresliť pusté krajiny,
v krajinách stromy, na stromoch prázdne hniezda vtákov, ktorí veslujú,
podopieraní veľkým smutným vetrom, na ďaleký juh,
a zaprášené pusté cesty, ktoré blúdia pod nimi –
vtedy to začalo byť jasné pre nás a tiež pre iných.*

*Nemohlo to tak ostať a splnili sa vážne predpovede,
naš priateľ začal kresliť k pustým cestám oči hnedé,*

pretože predsa len by pusté cesty boli bez nich príliš pusté,
a preto k očiam kreslil viečka nos a ústa,
k tým ústam malú pesničku a k viečkam mihalnice,
a ešte všetko ostatné, a k tomu slnečnice,
a vietor, ale veselý, a ďalšie vážne zmeny,
takže bol dávno jasný tento deň a maliar sa dnes žení.

Patríme teda k prvým svedkom nevestinho úsmevu,
na ktorý čakalo sa a ktorý čaká.

Ak si ju dobre zapamätáme dnes, priatelia, ostane navždy taká,
navždy si ponechá svoj najkrajší večerný hlas a najkrajšie ranné vlasy,
a hlavne oči, v ktorých najviac svetla nazhromaždila si,
pretože sa v nich čerň mnohých presnívaných noci zhromaždila,
v každom z jej očí zrunko maku je a v každom zrnku ópiová sila,
ten krásny odvar makový, ktorý muž musí piť, kým bude svetom svet,
a navždy makom opitý ho často bude na mlynčeku mlieť.

Dnes však je zvláštny sviatok, ktorý patrí nečinnosti a spomínaniu,
keď sa smie spomínať len na tie dobré veci, čo sa stanú,
ktorým sa nemôže vyrovať už nijaká z tých, čo sa stali,
takže niet dôvodu, aby sme na minulé spomínali.

Je to deň, ktorý sa v nás ako strieborná slama chytí
a ktorý spôsobí, že každý bude veľa premýšľať a cítiť,
uprostred piesne veselej zas na svete dve mamy
pocítia, že sú zase o trochu viacej samy
a že to má byť tak a že je to tak správne, ba i krásne,
a malé sestry tejto noci, keď v izbách sa už svetlo zhasne,
budú mať mnoho vážnych námetov a príčin na myšlienky,
zatiaľ čo k škáram v stene bude tlačiť oči vietor tenký,
a závisť zmocňovať sa začne tých, čo majú splín
a padá na nich sneh a oni padajú zas do privátnych dúm,
že ich v tom snehu tiež raz nájde žena, krásna ako bernardín,
a ponúkne im rum.

Tí viditeľní však, čo sedia teraz s nami na slávnosti,
netvoría, zdá sa, ešte celkom úplný zoznam hostí.

Okrem nás, priatelia, na tejto svadbe je ešte aj veľa vzduchu –
to nás však nesmie myliť, stačí hrst' nabrať si a priložiť si k uchu,
budeme počuť hneď milión drobných krokov, smiech a hlasy
zástupu žiráf, oblých slečien a dlhých nosov, ktorý si to sem hasí,
hoci je neviditeľný, pretože ešte nie je, pretože ešte iba bude nakreslený,
no nesmie nikto z nich dnes chýbať medzi nami, keďže sa maliar žení.

Sedia tu modré černošky, sú v tme a pijú s nami čiernu kávu,
pretože chcú mať ešte tmavšie oči a aj pleť chcú mať ešte viacej tmavú,
a hlbokými basmi občas nečutelne prehovorí

prekrásne ryby, ktoré žijú na najhlbšom dne mora
a iba zriedkakedy priplávajú k brehu, kde domy ako husi
sa potápajú a svietia im a pod vodou naznak plávajú si,
a ryby čupia pri oknách ateliérov, kde vlhké svetlo plače,
a maliari maľujú zátišia – ryby a kvetináče,
a sú tu aj pstruhy detstva, stále sa umývajú, stále sú zafrkané,
na miskú červenej farby, ktorá raz dávno spadla do vody,
si mimochodom spomíname,
len slnečnice tu ešte nie sú, ale už blížia sa, kráčajú po nábreží,
nečinní námorníci z propeleru otvárajú ústa, pretože
predsa sneží (aj do tých úst im sneží,)
a slnečnice kráčajú nevšímavo a vláčne a na ich zlaté plátky
sadať vtáci snehu a topia sa a každý z nich je sladký,
a práve teraz, keď vchádzajú do Michalskej ulice a do brány číslo 7,
že je to zaujímavé, hovorí jeden starší pán, to isté ešte jeden,
ten prvý hovorí ešte, že sa mu prvý raz v živote krásne a zvláštne zdajú,
lebo si myslel doteraz, že slnečnice v zime odlietajú na juh,
a možno sú len nakreslené, hovorí druhý, a nevie, že aj on je nakreslený,
pretože všetko nenakreslené je tu dnes na návšteve,
do vzduchu nakreslené, keďže sa maliar
Miroslav Cipár žení.

Ako sa René dostal na Oravu

Ale preskakujem. Po štátniciach, ale ešte pred promóciou, došlo k udalosti, ktorú som do bodky presne opísal v prvej kapitole svojho románu *Van Stiphout*. Postavy tu vystupujú pod svojimi románovými menami. Ani jednej by však neublížilo, keby som ich odtajnil.

RENÉ PO PRVÝ RAZ SEDÍ PRI JEDNOM STOLE S KÁDROVNÍKOM

Kolko ráz ešte, myslia si dvaja tesláci Oravy, Trnkóczy a Navrátil, keď sedia na sklonku jesenného dňa roku tisícdeväťstopäťdesiatdeväť vo vinárni U malých františkánov v Bratislave. Myšlienka sa týka druhej dvojice mužov, o čosi mladších, ktorí sedia pri tom istom stolíku. Pred každou dvojicou fľaša vína a dva poháriky, obe dvojice popíjajú, mladšia sa navyše venuje ešte spevu. Vynaliezavo si zvolila na spievanie pieseň *My sa práce nebojíme* – pieseň sa končí slovami „s piesňou tou radostnou, jasavou, my sa práce nebojíme,“ po ktorých sa dá zopakovať. Pracovníci Tesly Orava Trnkóczy a Navrátil sa teda chtiac-nechtiac tiež venujú spevu, i keď nie vlastnému, a v duchu zaznamenávajú, koľko ráz už prvá dvojica zaspievala angažované dielko, pokúšajú sa odhadnúť i pravdepodobný počet ďalších repríz.

Mladšia dvojica si uvedomí záujem staršej, vymení si s ňou i niekoľko drobných úsmevov, ktoré jej dodajú novú chuť do spevu. Popri usilovnom speve stih-

ne mladšia dvojica i vyprázdniť svoju fľašu, zatiaľ čo fľaša staršej ostáva ešte polplná. Čašník nie je na obzore.

Teslák Anton Trnkóczy, majster v cechu predvýroby, si povie, že využije pauzu, ktorá náhodne vznikla v speve:

„Nalejte si!“

Nastane vzťah. Prvá dvojica si vydýchne ako po dobre vykonanej práci, spev sa odmlčí.

„Nie ste vy náhodou kádrovník?“ opýta sa jeden zo spevákov.

Majster Trnkóczy tuší, že otázka patrí jemu, dobrácky sa usmieva:

„Ako ste to spoznali?“

Spevák: „Naozaj ste kádrovník?“

Anton Trnkóczy: „Naozaj.“

„Ale vážne, vy ste naozaj kádrovník? No ale to je ohromné! A ja som to spoznal na prvý pohľad! Dovoľte, aby sme sa predstavili. Som Martin Kukučka. A toto je môj priateľ René. Obaja sme básnici.“

„Anton Trnkóczy, kádrovník.“

„Stanislav Navrátil. My sme ináč z Tesly Orava,“ rozhodne sa povedať čo-to mladíkom i druhý teslák.

René vie, že Tesla Orava je v Nižnej na opačnom konci Slovenska. Obaja tesláci sa uprostred radovánok hlavného mesta ocitli zrejme služobne.

„No ale to je ohromné, že ste naozaj kádrovník!“

Zatiaľ čo Martin Kukučka vykrikuje, René sedí ticho a prezerá si kádrovníka. V duchu rekapituluje, čo všetko hovorili. Poteší sa, keď zistí, že nenadávali na režim. Chvíľu uvažuje nad tým, či nie je viacnásobné zaspievanie budovateľskej piesne protištátnym činom. Malá nepríjemnosť by z toho byť mohla. V budúcnosti si treba dávať väčší pozor. Človek nikdy nevie.

Stanislav Navrátil a Anton Trnkóczy sedia takisto ticho a prezerajú si o niečo mladších mužov, ktorí sa im predstavili ako básnici. Pretože Anton Trnkóczy nie je v skutočnosti kádrovníkom, domnievajú sa, že ani Martin Kukučka a René nie sú v skutočnosti básnikmi.

„Ale počujte, keď ste tým kádrovníkom! Nemohli by ste mu dať nejaké miesto? Práve doštudoval a ešte nič nemá,“ ukáže Martin Kukučka na Reného.

Anton Trnkóczy sa obracia na Reného. „Aha! A čo chcete ísť robiť?“

Martin Kukučka: „Nemáte preňho v tej vašej Tesle nejaké miesto redaktora závodného časopisu? Vyštudoval slovenčinu, on vám to bude robiť ohromne! Vy ako kádrovník ho tam môžete hneď zobrať.“

Anton Trnkóczy: „No, možno by to aj išlo. Robí tam u nás závodné noviny jedna staršia žena, už sa aj hovorilo čosi, že by sa mal prijať niekto nový, ona už na to nestačí... A vy by ste naozaj chceli ísť robiť redaktora závodného časopisu?“

„Áno,“ povie René, ktorého osudovosť chvíle zaujala.

„Len ho vezmite! Vy ako kádrovník to presadíte!“

„No, nech si podá žiadosť.“

„Podáš si žiadosť a tu súdruh kádrovník to presadí!“

„Ale na mňa sa neodvolávajú, to by nerobilo dobrotu. Presadím to, ale nesiete sa v žiadosti na mňa odvolávať,“ hovorí majster z cechu predvýroby Trnkóczy.

„Nech to adresuje na osobné oddelenie a ty to už dostaneš do ruky,“ hovorí vedúci nástrojárne Navrátil.

„Budeš to adresovať na osobné oddelenie a súdruh kádrovník to už dostane do ruky, to je ono!“ hovorí Martin Kukučka.

Stanislav Navrátil a Anton Trnkóczy prikyvujú: „Tak, tak.“

„Dobre, podám si žiadosť,“ povie René.

Na obzore sa objaví čašník a oni zveria do jeho pozornosti ďalšiu objednávku. Navidomoči sa spriatelili. Anton Trnkóczy rozpráva Príbeh o tom, ako pretekal na boboch, vyletel z dráhy, hlavou zlomil strom, A bolo zrejmé, že umiera. Stanislav Navrátil živo opisuje zbierku, ktorú usporiadali spoluzamestnanci Antona Trnkóczyho na veniec, opíše i kúpu venca. Ich Príbeh sa končí zmŕtvychvstaním Antona Trnkóczyho. René sa rozhodne, že o kádrovníkovi-bobistovi napíše poviedku. Cíti sa príjemne, prvý raz v živote sedí pri jednom stolíku s kádrovníkom, a nemá strach. Martin Kukučka zatiaľ pokrIKuje na neznámeho muža pri vedľajšom stolíku „Servus, Jozef!“ a je zrejmé, že muž sa každú chvíľu urazí.

V) TANKY IDÚ PO PRAHE

Bývajú roky smutné aj radostné zároveň – taký bol pre mňa a moju ženu rok 1962. 2. apríla zomrel jej otec. 15. septembra sme mali svadbu. A 30. decembra zomrel môj otec.

Keď som si odkrútil necelé dva roky vo výrobe, nevrátil som sa už do vydavateľstva, ale ostal som žiť na voľnej nohe. Vravnel som si, že keď sa nikde nezamestnám, nebudú ma už mať odkiaľ vyhodiť. Uživil som sa prekladmi pre divadlo a knižkami pre deti. Na voľnej nohe nemá človek veľa času ani dôvodov na cestovanie, a tak sa mi dlhé roky vôbec nenaskytla príležitosť pozrieť sa do Prahy. Zatiaľ čo sme privádzali na svet a vychovávali päť detí, čas letel – a keď som to raz zrátal, zistil som, že som nebol v Prahe najmenej pätnásť rokov.

Žil som však ustavične v kontakte s českou kultúrou. Ako aj inak, keď zážitky oboch kultúr boli spoločné. Najčernejším z tých najnovších bol 21. august 1968. Po ňom prišlo dvadsaťročné nenormálne obdobie, zaknihované v histórii ako normalizácia.

To obdobie sa skončilo opäť spoločným zážitkom oboch národov – nežnou revolúciou. Začala sa 17. novembra v Prahe, a jej iskra vzápätí preskočila na Slovensko. 19. novembra ráno sa zišlo v ateliéri maliara Miroslava Cipára jedenásť ľudí – bol som jedným z nich – ktorí napísali vyhlásenie a zvolali prvé verejné zhromaž-

Nielen na Vianoce – aj v lete sedávali takto spolu, pod orechom, v luteránskom obkľičení tí dvaja katolíci: môj otec a môj krstný otec Anton Víšňovský (jeho syn Peter je dnes profesorom farmakológie na Lekárskej fakulte Karlovej univerzity v Hradci Králové).

Pri rozhovore s Václavom Havlom ma vyfotografovala Zuzka Mináčová.

denie o 17, 00 hodine v Umeleckej besede. Tam sme ešte v ten istý večer vytvorili výbor, ktorý sa na druhý deň postavil na čelo hnutia Verejnost proti násiliu. 21. novembra som vystúpil v Umeleckej besede s prejavom, v ktorom som povedal: „*Domnievame sa, že vlády, ktoré označia mládež a verejnost svojej krajiny za protištátne živly, nemajú morálne právo nazývať sa ďalej vládami... Sme presvedčení, že ak treba hľadať protištátne živly, treba ich hľadať odhora... Pokladáme v tejto chvíli nielen za svoje právo, ale aj za svoju povinnosť žiadať, aby sa KSC očistila jediným možným spôsobom – a to tým, že sa dobrovoľne a ihneď vzdá svojho protiprávneho a iba násilím udržiavaného vedúceho postavenia v spoločnosti.*“ A takisto ten prejav sa stal spoločným zážitkom oboch národov – obletel vraj obidve republiky.

História síce mala vždy, a najmä od 1. januára 1969, keď sa Československá republika zmenila na federáciu, v každej republike trochu iný priebeh, ale Slovákov a Čechov ani ten federatívny separatizmus nevzdialil, naopak, zblížil ich. Oba národy ho využili na to, aby si navzájom pomáhali. Keď Lasica a Satinský nemohli vystupovať v Bratislave, poskytlo im strechu nad hlavou Brno. A na Slovensku sme sa zas usilovali vytvárať príležitosti pre umelcov, ktorí o ne prišli v Čechách – divadlo Poetický súbor Novej scény uviedlo napríklad v mojej dramaturgii Vostrého hru *Poručík a kontesa* (a Jaroslav Vostrý si ju aj sám režíroval). Alebo sme založili Kruh priateľov českej kultúry, ktorý zabezpečoval hosťovanie českých divadiel – v Bratislave sa napríklad hrala, spoločná inscenácia Ypsilonky, Divadla za branou, Divadla na provázku a Hanáckeho divadla *Cesty, křížovatky a jízdni řady* aj v čase, keď bola v Čechách zakázaná. Osobitne rád si spomínam na besedu s Janom Skácelom v čitárni

Fotografia urobená vo chvíli, keď som 22. novembra 1989 znova vyzýval na bratislavskom Námestí SNP komunistickú stranu, aby sa vzdala moci.

U červeného raka – bol som jeho bratislavským hosťom.

Tvrďší priebeh normalizácie v Českej republike dával viac príležitostí na prejavy solidarity Slovensku, no slovenskí disidenti ju nachádzali zase v Čechách. A nielen disidenti. I mne sa napríklad prihodilo, že ideologický tajomník ÚV KSS Ľudovít Pezlár na protest proti môjmu vystúpeniu na zjazde Československého zväzu spisovateľov na Dobříši opustil predsednícky stôl aj zjazdovú sálu a slovenská tlač nesmela potom moje vystúpenie ani publikovať, ani sa o ňom zmieňovať – ale pražský časopis Kmen ho uverejnil. Alebo vydavateľstvo Československý spisovateľ, z iniciatívy Miloša Pohorského, vydalo knihu mojich publicistických textov – a boli medzi nimi aj také, ktoré som nemohol uverejniť na Slovensku.

Zaspomínam si na ten čas niekoľkými textami.

Bude medzi nimi aj vystúpenie na konferencii Slovenských pohľadov 16 mája 1989, ktorého súčasťou bol preklad Jevtušenkovej básne *Tanky idú po Prahe*. Slovenské pohľady sa vtedy rozhodli uverejniť všetky vystúpenia z konferencie okrem môjho. To, že mi ho neuverejnili, mi našťastie povedali vopred, a tak som sa hneď na druhý deň vybral do Budapešti, a tam som svoj text – s pomocou Kláry Körtvelyessyovej – umiestnil v časopise Hítel. Vyšiel už v júnovom čísle 1989.

Aj druhý text na tému tanky je spojený s júnom 1989. Hneď potom, čo tanky zmasakrovali študentov na Námestí nebeského pokoja, som čínskemu veľvyslanectvu poslal telegram, obsahujúci okrem podpisu len jedno slovo: „Fuj!“ Dúfal som, že bude zrozumiteľné aj v čínštine. No pre prípad, že by nebolo, som im po telegrame poslal ešte aj list. Dodnes si pamätám ich vtedajšiu pražskú adresu: Majakovského ulica 22.

Aj list čínskemu veľvyslanectvu – popritom, že ho odvysielal zahraničný rozhlas – vyšiel vtedy tlačou iba po maďarsky, publikoval ho budapeštiansky časopis Kapu.

SKUTOČNÉ DIVADLO

Skutočné divadlo

je život v kraji chameleónov.

Akoby sa v ich kožiach skrýval systém

rôznych neónov.

*Keď prichádzal som na svet,
boli práve modré,
nuž aj tá moja rýchlo modrou stala sa.
Rozhliadam sa však lepšie –
vidím dobre?
Už ani jedna koža vôkol nie je belasá.*

*Ostatní zelení sú!
Rýchlo zozeleniem ako oni.
„Chachacha!“ smejú sa,
až červenejú chachachameleóni.*

*Smejem sa s nimi –
ich sa však už zmocnil smútok podvečerný.
Chameleóni sú siví.
Zosiviem. Sú čierni.*

*Do rána sčerniem celý.
Zas neskoro – sú bieli.*

*„A ty čo?“ kričia na mňa. „Ty si driemal?
Prečo si čierny?“
„Veril som, že...“
„Veril? To si nemal!“*

*„Ach, vždy ste iní! Kedy aj ja budem dobrý?“
„Akože budem?“ zašepkajú. „Už si bol, keď si bol modrý.
Prečo si neostal? Veď aj my zmodrieť chceme zas –
len ešte na to nie je vhodný čas!
No príde – potom modráčika vypustíme
z klietky, veru tak!
Nech zase – na chvíľočku –
naším kráľom je on!“
„A čože máte s modráčikom?
Veď je to vták!“
„Bohužiaľ vták –
no nie je chameleón.“*

RIŤOLÝZA

*Stále jednu otázku si dávam,
s tou otázkou zaspávam i vstávam.
Rozmohla sa u nás riťolýza –
je to pokrok národa, či kríza?*

*Kto sa túži dostať kúsok vyššie,
ba aj kto si oddýchnuť chce nižšie,
či len reční, či aj čosi píše –
nejakú riť kvôli tomu líže.*

*Pre zlatý zub, pre drevené lyže,
pre docentúry aj pre garníže,
stále jedno a to isté klišé –
pre všetko sa nejaká riť líže.*

*Zmrzlinári, máte po zmrzline!
Už netúži lízať nik nič iné,
len poriadnu riť, čo z nej mu kynú –
dobrodenia rôzne pre rodinu.*

*Už aj v deťoch horí túžba veľká
cmúľať iba riťolízadielka.
Ako rastú, nová chuť v nich rastie –
čítať Riťolízockino šťastie.*

*Starších vábi do kín nová móda –
na Riťolíz Taylorovú chodia.
Dúfajú, že ešte čosi bližšie
zistia o tom, ako riť sa líže.*

*Lebo človek, čo vie málo o tom,
nevie si dať rady so životom.
Čestný je – no voľačo mu chýba,
cíti, že sa stala kdesi chyba.*

*Napokon však zistí, čo má spraviť –
lízať riť a hlúpej cti sa zbaviť.
A už líže v zime, líže v lete –
konečne je doma na tom svete!*

*I ja mám len preto šťastie v žití,
že lížem pár dôležitých rití –
aj keď smrdia, aj keď jazyk bolí,
aj keď lížem proti vlastnej vôli,
lížem ďalej, veď mám ženu, deti,
veď mi z hlavy kosier neuletí,
dňom i nocou lížem neprestajne –
iba občas odplujem si tajne.*

*Iba občas, keď sa domov vraciam,
do dverí sa dotackám, a zvraciam.*

*Dobrá žena rýchlo utiera to
a hovorí: „Ach ty, moje zlato!
Vedela som, že keď z domu zmizneš,
zase sa mi kdesi ritolizneš!“*

*Odpovedám svojej dobrej žene:
„Chcel som iba získať Poučenie.
Chcel som iba na kĺb prísť tej veci,
čím sme sa to znivočili všetci.
To ritotoč nešťastia sa krúti!
Líž iným – aj iní vylížu ti.
Zodral si si jazyk v cudzej riti –
za odmenu aj riti zodrali ti.
Nie je veru pokrok, je to kríza,
tá národná naša ritólýza!“*

ÓDA NA PRVÚ LÍNIU

Je to jasné, súhlasím, piť treba doma...

*Čo však, keď si niekto dodá guráže
jednou vodkou, možno dvoma, možno trom –
jazyk sa mu v diskusii rozviaže...?*

*Sám do prvej línie sa človek hlási.
Páli – no i jemu hrozí projektíl.*

*A zbabelci v úkrytoch len ruky pomädli si –
predbojovníkom by chcel byť? A veď pil!*

*A nešťastník, čo si vypil – pravde kvôli,
nevie, ako málo pre nich pravda znamená.
Oni chcú len zajtra zas byť tam, kde včera boli –
a preto ty padni za nich!*

*(Ako vojak bez mena,
čo si vypil na guráž svoj prídel vodky
a vykročil k mínovému poľu –
navždy mladý hľadá kdesi zo žltnúcej fotky...)*

*A zbabelci, večne starí, ale znova spolu,
vydýchnu si –
a dýchne z nich močiar alkoholu.*

À PROPOS SVEDOMIE

(prejav na III. zjazde Zväzu československých spisovateľov 13. mája 1987 na Dobříši)

V Anglicku vraj všetci lekári prestali v ten istý deň fajčiť – usilujú sa takto získať dôkaz, že je štatistický súvis medzi fajčením a výskytom rakoviny pľúc.

O podobný experiment by sa mohli pokúsiť aj bratislavskí lekári – keby všetci naraz prestali dýchať.

Veru pre nikoho z nás niet úniku pred „vzduchom našich čias“!

Žijeme v celkom novej, v minulosti neznámej situácii. Mohli by sme povedať – v najdemokratickejšej situácii, aká sa dosiaľ v dejinách ľudstva vyskytla.

Zbytočné sú bunkre pre vyvolených – zbytočne si nahovárajú, že keď obetujú iných, zachránia seba.

Ak je tu však nová situácia sveta – ako by tu potom nemala byť aj nová situácia poézie!

Včera sa ešte dalo hovoriť, že táto báseň je politická, ale tamtá je už lúboštná a tamtá zas patrí do kategórie prírodnej lyriky.

Beda však básnikovi, ktorý by uveril, že také škatulkovanie je možné ešte aj dnes – čaká ho bludisko poloprávď.

Nová situácia poézie spočíva v tom, že ani pre ňu niet už úniku. Niet už dnes poriadnej básne, ktorá by nebola politická.

Nedávno som prekladal Roždestvenského báseň *Lesá toporščatsa i step klu-bitsa*.

Začiatok básne ešte naznačoval, že by to mohol byť nevinný prírodný akvarel.

*Lesy sa ježia,
zo stepi sa parí
Sneh iskrí.
Spara – ledva znášam ju.*

No ak chcel Roždestvenskij ostať pravdivý, už musel pokračovať takto:

*Sme bohatí!
No porátané vtáčie páry
sa ponad porátané háje
vznášajú...*

Hľa, aké je to prosté! A napriek tomu, že je to také prosté, často akoby sme to nevedeli, nevideli.

Ak sa pokúšame napísať dobrú báseň, myslíme si, že sa nám to podarí, len ak sa a priori vyhneme politike.

Ak sa pokúšame napísať politickú báseň, už akosi a priori sa zmierujeme s tým, že nebude dobrá.

Kde sa berie táto naša lyrická schizofrénia? Kto pustil medzi nás jej vírus?

Ako to, že sa angažovanosť toľkým básnikom hnuje?

O toto zmätenie pojmov sa zaslúžila zbabelosť básnikov.

A vinu nesú aj politici, ktorí za angažovanú politickú báseň sú ochotní uznať len báseň, ospevujúcu ako najkrajší deň histórie práve ten dnešný – v ktorom vládnu oni.

Pravdaže, taká angažovanosť nestojí za nič.

Ale za viac nestojí ani pasívny vzdor proti nej. Bránime sa tej pseudoangažovanosti, nechceme sa zriekať polovice pravdy, a preto sa radšej zriekame celej veľkej spoločenskej tematiky. Ak nemáme o politických témach povedať všetko, nehovoríme o nich radšej nič. Pyrrhovo víťazstvo!

A predsa sa aj u nás pravá angažovavá báseň občas objaví!

Podľa čoho spoznáваме mieru jej angažovanosti?

Podľa ničoho iného – len podľa miery prijatého rizika.

Pravá, v pravom zmysle slova angažovaná poézia sa začína až tam, kde sa začína zápas – nie zápas o upevňovanie vlastnej bezpečnej pozície, ale zápas o nejakú ohrozenú hodnotu. O nejaké porátané vtáčie páry, porátané háje...

Ale ohrozené hodnoty, o ktoré treba zápasiť, nie sú len v prírode a v živote okolo nás – sú aj uprostred našej literárnej situácie.

Čas zjazdového vystúpenia je vymieraný a ja neviem, o čom hovoriť skôr.

Rád by som pripojil svoj hlas k tým, ktorí pokladajú za ohrozenú hodnotu zdravý život našej literárnej obce. Ktorí nepokladajú za normálnu rozštiepenosť našej literatúry na niekoľko literatúr – tým samozrejme nemyslím na rozštiepenie na národné literatúry, ale hlavne rozštiepenie na literatúru zväzovú a mimozväzovú. A rozštiepená je aj tá zväzová. Nie je totiž prirodzené, že sa vydělila ako zvláštna privilegovaná sorta funkcionárska literatúra. Ani ja ako člen výboru Zväzu slovenských spisovateľov sa z tejto sorty nevynechávam.

Sme ozaj o toľko lepší od radového členstva zväzov, že väčšina titulov a cien musí smerovať do našich rúk? A predsedníctva nám, občajným výborníkom, ukazujú v zbere tejto many nebeskej ešte žiarivejší príklad! Súdruhovia usilovní zberači, bolo by nás asi treba poslať na zber kávy niekam do Nikaraguy! Aby sa zatiaľ doma ušlo cien a titulov aj na iných.

A čo zväzové týždenníky? Keď má človek osemnásť rokov, je dospelý, môže sa ženiť, má volebné právo... Nestačilo osemnásť rokov poručníkovania, nemôže byť za dospelý konečne uznaná aj česká a slovenská literatúra?

Rád by som pripojil svoj hlas k tým, ktorých poburujú naše večne skrácované a kastrované dejiny.

Naozaj je uplynulý čas taký temný, že nemožno z neho vyniesť ani skvelé *Spomienky na Vlada Clementisa*, ktoré napísal prezident tejto krajiny? Mali by byť povinným čítaním, každého mladého človeka v ČSSR – bolo by to stokrát lepšie, než ako keď našim povinným čítaním bývalo Nečáskovo *Mládí Klemeta Gottwalda*. Prepásla sa tu, možno aj vinou nás vydavateľských pracovníkov, obrovská politicko-výchovná príležitosť. Musela sa prepásť? Vec, ktorú som práve povedal, mi neodporúčala povedať ani vlastná žena – vraj sa nemám do toho miešať, nech si tie zložité veci vyriešia sami politici. Napriek tomu som to povedal, lebo som presvedčený, že práve dnes, v období prestavby, keď sa vraví, že ekonomická revolúcia nie je možná bez morálnej, by bolo pre každého užitočné znova čítať tú esej o politike a mravnosti.

Rád by som pripojil svoj hlas k tým, ktorým sa nepáči, že sa čitateľom príliš opatrne dávkuje sovietska literatúra.

Celú mladost' sme rástli v znamení hesla Sovietsky zväz – náš vzor. A mladost' našich detí nebude iná – mávali spolu s nami na pozdrav Michailovi Gorbačovovi pri jeho nedávnej návšteve v ČSSR.

Je tu však dnes čosi, čo prv nebývalo. Heslo Sovietsky zväz – náš vzor dostalo kontrapunkt. Sovietsky zväz – náš vzor... ale nie vo všetkom. Ideme vlastnou cestou.

Myšlienka to nie je zlá – až na to, že tú vlastnú cestu hlásajú aj takí ľudia, ktorí ešte prednedávnom myšlienku vlastnej cesty označovali za zločin.

A že ju hlásajú aj vo chvíľach, keď 15, 000 000 Čechoslovákov nijaký dôvod na vlastnú cestu nevidí.

Potrebuje azda nejakú vlastnú cestu človek, ktorý uveril Gorbačovovej myšlienke, že viac demokracie značí viac socializmu? Alebo jeho myšlienke, že vo vzťahoch medzi štátmi nemôže platiť iný mravný kódex, než platí vo vzťahoch medzi ľuďmi? Alebo jeho myšlienke, že nemáme právo problémy, ktorých riešenie prislúcha našej generácii, preložiť na plecia svojich detí?

Potrebuje azda nejakú vlastnú cestu človek, ktorý je v mene uskutočnenia týchto ideálov ochotný ponúknuť sa do služieb gorbačovovskej línie bez váhania a bez zvyšku?

A zas aký zmysel by malo tolerovať nejakú vlastnú cestu ľuďom, ktorí zapálenosť za prestavbu iba predstierajú a myslia si, že pokrok opijú rožkom prázdnych vyhlásení? Ľuďom, ktorí nahlas rečia o potrebe prestavby a nového myslenia, ale zároveň si šepkajú, že sa netreba ponáhľať, že to aj s Gorbačovom môže dopadnúť ešte všelijako!

„Pravičiar“ dneška sú ľudia bez viery, bez odvahy a bez svedomia.

Āpropos – svedomie.

Nikde na svete nemožno vychovať statočného človeka, ak sa výchova nezačne od svedomia – a naša literatúra sa už sedemnást rokov bojí mať so svedomím čokoľvek spoločné! I to slovo sa bojíme používať – lebo by sa to nebudaj mohlo označiť za našu ideologickú chybu.

Nie je to čosi zvrátené?

Je na čase, aby sme sa znova odvážili povedať, že sme, že chceme byť svedomím ľudu – a že myšlienky ľudu sú, musia byť svedomím literatúry.

Nabáda nás na to svojou krásnou básňou *Aktívne svedomie* aj sovietsky básnik Andrej Voznesenskij.

Takto sa začína:

*Aký to u nás zavial nový vzduch –
konzervatívcom berú brzdy z rúk!
Ó, nech len príde – za to som i ja –
intenzifikácia svedomia!*

A ďalej:

*Nesmie sa zastaviť už ohromná
intenzifikácia svedomia,
aj keby zahatať ju pohlí sa
tí, čo len intenzívne koristia.*

A ďalej:

*Zalezte s frázami už do diery,
vy falziifikátori ideí!
Nech vyreže sa každý včerajší
vred, ktorý ľuďom život mrzačí!
Čitateľ, moje svedomie, ty tiež
nestrácaj život vo frontách – a rež!*

Voznesenskij vyzýva svojho sovietskeho čitateľa – ale ani my, so svojím čitateľom, nesmieme ostať od tejto výzvy bokom.

Pohyb, ktorý prebieha v Sovietskom zväze, je aj náš pohyb.

Ak sa teraz naozaj poctivo a celí a hneď nepridáme – už nadsmrti uviazneme v konzerve ducha.

Srdce socializmu bude tĺcť v Moskve – ale my zrohovatieme v jeho kopyte.

O VIANOCIACH PO VIANOCIACH

Keď dnes prechádzam autom úsek Žilina-Púchov a mám už kus cesty za sebou a ešte kus cesty pred sebou, nechce sa mi veriť, že je to len taký zlomok cesty, ktorý ani nestojí za reč.

Kedysi to bývala cesta roka. Obrovská výprava z môjho rodného veľkomesta do strašne vzdialeného mestečka, v ktorom žila babka a krstní, u ktorých sme trávevali Vianoce.

Cestovali sme rôznym spôsobom. Najsilnejšiu spomienku vo mne zanechala cesta požičaným autom. Požičal ho otcovi na tú výpravu priateľ, niekdajší slávny žilinský brankár. Otec sa usiloval cestu absolvovať opatrne, aby mohol auto vrátiť nepoškodené – ale nepodarilo sa mu to. Premávka v tých časoch nebola ešte hustá, cestou sme stretli iba jedno auto – no aj s tým sme sa zrazili. Nikomu sa však nič nestalo. Ani zrážky nebývali v tých časoch ešte také tragické ako dnes, jazdilo sa pomaly – možno i preto sa výpravy zo Žiliny do Púchova zdali byť také obrovské.

Naozaj obrovský však určite bol ten každoročný večerný rozruch medzi ženami a deťmi, zháňajúcimi sa po spevníkoch a čapiciach pred výpravou do kostola. Len dvaja ľudia ostávali rozruchom nedotknutí: môj otec a krstný otec. Spokojne sedeli, predebatovávali šťastný vianočný karamból, a nikomu ani na um nezišlo navrhnúť im, aby sa aj oni zúčastnili na krížiackej výprave. Tí statoční muži mali totiž na svoje posedávanie glejt: boli iného vierovyznania. Voči vlastnému vierovyznaniu sa im vďaka krížnym manželstvám podarilo úspešne ochladnúť – a od vierovyznania svojich žien si zas udržali ostražitý odstup. Deti obetovali, to hej – ale za tú obeť ich Boh odmenil pozoruhodným darom – umožnil im objaviť zdanlivo nejestvujúci priestor medzi dvoma susediacimi náboženstvami. Nebolo to územie väčšie než sedadlá dvoch stoličiek, na ktorých sedeli – ale celkom tým dvom mužom stačilo, aby sa dokázali na ňom ubytovať ako v azyle duchovnej dôstojnosti a slobody...

Pripadali mi na tých dvoch stoličkách ako na nebesiach, rovnocenní samému Bohu – jedine oni dvaja neboli v ten večer povinní sa mu klaňať. A tešil som sa na dospelý vek, keď sa i ja budem môcť správať tak slobodne ako oni.

Dnes, keď na to spomínam, prichádza mi na um, že takýchkrížnych manželstiev, ako boli manželstvá môjho otca a krstného otca, bolo všade okolo mňa ako maku. S ktorým spolužiakom som sa vtedy dal na tú tému do reči – takmer vždy vysvitlo, že i on pochádza z krížneho manželstva... Celkom určite to nebola náhoda. Slobodomilovní slovenskí muži tých čias našli v krížnom manželstve riešenie hádanky, ako uniknúť spod ideologickej nadvlády žien.

Pravda, nebolo to to, čomu dnes hovoríme ateizmus. Veď ateizmus, ktorý nastúpil u nás svoju bojovú cestu práve v čase, keď sa končilo moje detstvo, mal takisto svoje posvätné obrady a zo všetkého najmenej znášal ideologickú vlačnosť.

To, o čom hovorím, bola práve tá vlačnosť, sama osobne.

To, čo si vybojovali tí muži, o ktorých rozprávam, nebolo nič iné ako právo na vlačnosť.

Je tam toho – poviete si. Ale ja sa priznám, že som nikdy dosť dobre nechápal, prečo sa vlačnosť pokladá za čosi odsúdeniahodné.

Veď vlačnosť je opak fanatizmu.

Iba vlační ľudia vedia ostať imúnni tam, kde zúria fanatizmy akéhokoľvek druhu.

Iba vlační ľudia neublížujú iným ľuďom v mene presvedčenia.

A tak je podľa mňa práve vlačnosť menom tej pravej nálady vianočnej.

Lebo vlačnosť nie je vlastne vlačnosť – ale je to synonymum vášnivej túžby po duchovnej slobode. To ona je tým dieťaťom, ktoré treba chrániť nielen vo sviatočný, ale aj vo všedný deň, lebo mu je ustavične v päťkách nejaký fanatický, ale inak, pokiaľ ide o práva iných ľudí, nesmierne vlačný Herodes...

NYHLÁSENI K ROZSUDKU NAD SPISOVATEĽOM VÁCLAVOM HAVLOM

(prednesené ?????? ???? Československého zväzu spisovateľov 28. februára 1989 v Praze)

20. januára 1989 som poslal na adresu Československého zväzu spisovateľov v Prahe telegram, protestujúci proti uväzneniu Václava Havla.

29. januára som tento protest zopakoval v liste generálnemu tajomníkovi ÚV KSČ.

Ako som bol vyrozumený, moja žiadosť o intervenciu v prospech Václava Havla bola v rozpore so zvrchovanosťou súdu, do ktorého výlučnej kompetencie takýto prípad patrí.

Obvodný súd pre Prahu 3 dňa 21. februára 1989 odsúdil Václava Havla na podmienený trest v trvaní 9 mesiacov.

Ak nemáme právo rozhodnutie súdu ovplyvňovať, neznamená to ešte, že by sme nemali právo zaujať k nemu stanovisko.

Zo správy, publikovanej v tlači, je zrejmé, že Václav Havel bol odsúdený za pokus uctiť si pamiatku Jana Palacha. Súdiť ľudí za čosi takéto pokladám za absurdné – nota bene v krajine, ktorá vykročila na cestu demokratizácie. Možnosť uctiť si pamiatku Jana Palacha bola, pokiaľ sa dobre pamätám, už pred dvadsiata-

timi rokmi oficializovaná kondolenciou prezidenta Republiky Ludvíka Svobodu – a tento kondolenčný akt nebol nikdy anulovaný.

Okrem pochybnosti nad regulárnosťou procesu s Václavom Havlom vyslovujem aj pochybnosť nad tým, či mal Obvodný súd pre Prahu 3 právo svojím rozsudkom postihnúť nás všetkých – pretože de facto aj toto urobil.

Rozsudkom bol totiž postihnutý nielen jeden spisovateľ, ale celá naša literatúra, všetci jej kvalitní predstavitelia.

Dvadsať rokov bola naša literatúra rozbitá na neprekročiteľné ghetá. Doma neboli akceptovaní samizdatoví autori a autori tvoriaci za hranicami. Doma akceptovaní spisovatelia sa zas na revanš ocitli mimo záujmu sveta, hoci viacerí by si ho oprávnene zaslúžili.

Aj to bol trest za nespáchanú vinu.

Trest, o ktorom sme v poslednom čase začali nadobúdať dojem, že vypršal.

Podľa vzoru Sovietskeho zväzu, ktorý do programu prestavby ako jednu z prvoradých kultúrpolitických úloh zaradil aj zjednotenie sovietskej kultúry, nech jej predstavitelia žijú kdekoľvek na svete, aj my sme sa usilovali dovŕšiť svoje dlhodobé úsilie o opätovné zjednotenie československej kultúry a v rámci nej najmä najpostihnutejšej literatúry.

Všetko, čo sa v tomto smere urobilo, je však v tejto chvíli vrhnuté cez palubu. Rozsudok nad Václavom Havlom vrátil mnohoročné úsilie mnohých statočných ľudí na začiatok.

Znova je československá literatúra dôkladne rozbitá. Znova sme potrestaní za nespáchanú vinu. Na ako dlho tentoraz a akým právom? Vedel by nám to Obvodný súd pre Prahu 3 povedať?

A nespravodlivý trest nepostihol len Václava Havla, nie iba spisovateľskú obec – ale celú našu vlasť. Rozsudok Obvodného súdu pre Prahu 3 poškodil meno ČSSR na celom svete.

Komu to teda vlastne osožilo?

Prosím, aby toto moje vyhlásenie bolo pripojené k zápisnici z dnešného zasadnutia výboru Československého zväzu spisovateľov.

Ľubomír Feldek

NA TABUIZOVANÚ TÉMU

(prejav na konferencii Slovenských pohľadov 16. mája 1989 v Budmericiach)

Skrýtou chrbticou tvorby každého spisovateľa, čo ako by chcel byť tematicky alebo formálne výlučný, len abstraktný alebo len intímny, je to, čo sa stalo za jeho života s národom a spoločnosťou, v ktorom žije. Aj keby sme pripustili, že môže mať vlastnosti alebo dôvody, oprávňujúce ho nevyjadriť sa ku všetkému hneď za horúca – právo spisovateľa vynechávať vo svojej tvorbe čo len jeden dôležitý stavec onej chrbtice nie je časovo neobmedzené. Vždy len dočasne totiž dokážu ostatné stavce suplovať neprítomnosť chýbajúceho – no napokon sa nekompletná chrbtica zrúti a od ulievajúceho sa spisovateľa sa národ odvráti.

Takýmto vynechaným stavcom, ktorý hrozí zrútením dokonca celej stavbe nášho literárneho diania za posledných dvadsať rokov, je 21. august 1968.

Nie že by sme na 21. august 1968 nereagovali v tej chvíli, keď nás ten zážitok zasiahol. Milióny ľudí, keď nie inak, tak svojím podpisom vyjadrili vtedy, čo cítili – a kto bol básnikom, napísal báseň.

Lenže tie básne – tak ako tie podpisy – to boli deti tej chvíle.

A potom prišlo dlhých dvadsať rokov, keď sa táto téma stala dôkladne zabetonovaným tabu. V tlači sa nemohlo objaviť ani slovo, ktoré by odporovalo oficiálnej verzii o kontrarevolúcii a internacionálnej pomoci. Dokonca ani slovo dubček s malým d sa nesmelo používať.

Ani sám Dubček sa nemal ako vyjadriť k obvineniam, ktoré sa za tých dvadsať rokov naňho navälili – iba ak prekročil platformu socialistických masmédií, a tým sa, pravdaže, vystavil ďalším obvineniam zo zrady a prechodu na antisocialistické pozície. Až nedávno, po prvý raz po dvadsiatich rokoch, došlo k prelomovej udalosti a Dubček mohol prehovoriť na socialistickej pôde – na pôde maďarskej televízie.

A prítom to, čo nazývam prelomovou udalosťou, by vlastne v období demokracizácie malo byť už aj u nás úplnou samozrejmosťou. Zdá sa však, že má naozaj pravdu Gorbačov, keď hovorí, že demokraciu sa všetci ešte len musíme učiť. Učme sa teda – a hovorme verejne o všetkom, aj keď nám nikto zatiaľ nedal povolenie o všetkom verejne hovoriť. Lebo k demokracii medziiným patrí aj to, aby človek takéto povolenie ani nepotreboval.

21. august 1968 sa stal a dodnes je traumou nielen pre nás – ale aj pre sovietsku spoločnosť a sovietsku literatúru. Aj pre ňu je to tabuizovaná téma, vynechaný stavec chrbtice, aj sovietski spisovatelia si uvedomujú, že prehovoriť na túto tému je podmienkou ich vlastného literárneho zdravia.

Obdobie gласnosti nám postupne otvára aj výhľady do „trinástych komnát“ sovietskych spisovateľov, a tak sa čoraz častejšie presvedčujeme, že ne jeden z nich, keď to nešlo inak, tak aspoň v rukopise dal najavo svoj postoj k tomu, čo sa stalo 21. augusta 1968.

Vlani som napríklad prekladal báseň z pozostalosti Vladimíra Vysockého *Ja nikagda ne veril v miraži* – medzitým báseň vyšla v časopise Ogoňok a aj môj preklad bol publikovaný v časopise Sovětská literatura. V básni je takéto štvorveršie:

*No hoci pri lumpoch som zvieral päšť,
nelíšiť som sa od nich ani málo.
Veď zabolieť ma mala Budapešť
a pre Prahu mi srdce puknúť malo.*

S podobným postojom som sa odvtedy stretol aj v rukopisnej tvorbe ďalších básnikov, a medzi nimi, pravdaže, aj u Jevtušenka.

O tom, že Jevtušenko poslal v auguste 1968 protestný telegram, sa vedelo – potvrdil to nedávno aj on sám v interview, ktoré sme mali možnosť čítať v časopise Stern.

V prvom aprílovom týždni tohto roku navštívil Jevtušenko znova, po dvadsiatich piatich rokoch, aj našu krajinu, bohužiaľ len Prahu, v Bratislave sme ho 5. apríla čakali márne – návštevu u nás mu prekazil obličkový záchvat. Aj tak sme však boli zvedaví, čo Jevtušenko v Prahe k svojmu telegramu dnes dodá.

Samozrejme, aj keď Jevtušenko prichádzal odtiaľ, kde motory glasnosti bežia na vyššie obrátky než u nás, bolo by nedôstojné očakávať od neho, že povie za nás, čo sme povinní povedať si sami za seba. Nedôstojné – a nesprávne. K predstave predsa patrí aj to, že sa revolúcia už nevyváža.

Čo však Jevtušenko predsa len pokladal za potrebné povedať k tejto veci za seba, to v Prahe povedať nezabudol. Ako to zachytáva aj stenografický záznam jeho vystúpení – jednak na otvorení výstavy vlastných fotografií, ktorá bola hlavným dôvodom jeho návštevy, a jednak na literárnom večierku v Dome sovietskej vedy a kultúry – Jevtušenko v diskusii s publikom napríklad potvrdil, že okrem spomínaného telegramu napísal aj báseň *Tanky idú po Prahu*, ktorá dodnes patrí k jeho „najmilším deťom“. A v užšom kruhu, na posedení po večierku, neváhal porozprávať ani o okolnostiach vzniku tej básne. Iste uvítate, ak vám prečítam záznam toho rozprávania, ako ho 4. apríla 1989 v pražskej pivárni U dvoch koček urobil Milan Tokár. Pre poriadok vopred poznamenávam, že na otázku, či súhlasí s publikovaním, odpovedal Jevtušenko: „Robte si s tým, čo chcete.“

Jevgenij Jevtušenko, záznam rozprávania v pražskej pivárni U dvoch koček, 4. apríla 1989:

Začiatkom augusta som bol u Šostakoviča a odohral sa medzi nami asi takýto rozhovor:

JEVGENIJ JEVTUŠENKO: Dmitrij Dmitrijevič, prečo vy, taký geniálny skladateľ, komponujete všelijaké oslavné ódy, gratulácie, zdravice, a pod.?

DMITRIJ ŠOSTAKOVIČ: Zlomili ma. Slová nie sú dôležité, dôležitá je hudba. A v hudbe nikdy neklamem.

J. J.: Ale veď dávate príklad amorálnosti mládeži! Ak robí niečo také génius...

D. Š.: Opakujem, že som zlomený. Pozrite, tu mám list sovietskej inteligencie, v ktorom sa príkro odsudzuje konanie československej inteligencie...

J. J.: Vy to podpíšete?!

D. Š.: A čo mám robiť? Je mi to fuk. Som prvý tajomník Zväzu hudobných skladateľov RSFSR...

J. J.: Dmitrij Dmitrijevič, nepodpisujte to! Veď písменная sa môžu premeniť na naše tanky!

Šostakovič sa vzdialil, po chvíli sa vrátil a začal piť.

J. J.: Kde je ten list?

D. Š. Nepodpísal som ho.

Neviem, čo sa stalo skutočne, či ho roztrhal, či ho skutočne nepodpísal... Musím sa priznať, že ja som vtedy neveril v možnosť násilného, vojenského zásahu v Československu.

V druhej polovici augusta 1968 som trávil so ženou dovolenku v Koktebele. Večer 20. augusta sme (Aksionov, Balter, Gladilin a ja) oslavovali Aksionovove narodeniny. Všetky naše rozhovory sa týkali Československa. Lámali sme si hlavu, aký môže byť ďalší vývin.

Ako najortodoxnejší socialista som ustavične opakoval, že vojenský zásah je vylúčený. Aksionov predpovedal, že ta pošleme naše tanky. Balter poznamenal, že kým hovoríme, naše tanky sú už možno tam.

Ráno 21. augusta Aksionov prišiel ku mne. Po včerajšku nás boleli hlavy, nuž sme sa pobrali na pivo. Na ulici sme stretli ukrajinského spisovateľa Šeremeta s tranzistorákom. „Počuli ste, chlapci? Naše tanky sú v Československu! Tolké roky sme ich krmili, a oni... Už dávno bolo načase urobiť to!“ V hrôze sme počúvali jeho rádio. Obaja sme stratili reč.

V jedálni sme si kúpili vodku (vtedy ju tam ešte predávali), naliali sme si ju do pollitrov. Bola horúčava, mlčali sme ako zarezaní a pili sme vodku. Aksionov sa rýchlo pripil. Po chvíli sme sa obaja rozplakali. Pili sme vodku a plakali sme. Ľudia v šóre s údivom pozerali na nás. Aksionova to onedlho rozčúľilo. Podišiel k ľuďom a zveval: „Viete, čo sa stalo?“ Mlčanie. „Naše tanky vošli do Prahy!“ Mlčanie. „Ste úbohí otroci. Zajtra začnú zatvárať vás!“

Viedol som ho domov, cestou vystrájal, vrhal sa na ľudí. Uložil som ho spať. Počúval som rozhlas. Podarilo sa mi vyladiť Prahu. Zrazu sa ozval Zikmundov hlas: „Žeňa Jevtušenko, počúvaj ma... Žeňa, pomôž nám, vyjadri sa...“ Hlas sa odmlčal.

Šiel som za vtedajšou ženou Galou. „Idem poslať telegram vláde.“ – „Vieš, čo z toho môže byť?“ – „Viem.“ – „Nuž choď, ak ťa zabasnú, pôjdem sedieť aj ja...“

Poslal som z pošty dva telegramy – veľvyslanectvu ČSSR v Moskve o podpore a solidarite, Brežnevovi protest. Dievčina za oblôčikom len vzdychala: „Ach, čo sa to len deje, čo sa deje...“ A telegramy prijala a odoslala.

Aksionov mi doma vyčítal: „Načo si im poslal telegram? Prečo si sa ponížil rozovorom s tými ľuďmi?“ Namietol som: „Urobil som to z egoizmu. Chcem sa cítiť ako človek.“

Na druhý deň prišla uplakaná dievčina z pošty, že ju vyhnali z roboty, lebo prijala moje telegramy. Odišiel som do Feodosie, šiel som na KGB a žiadal som, aby ma prijal náčelník. Nechali ma štyri hodiny čakať. Keď som pohrozil, že ak ma neprijme, odletím do Moskvy a usporiadam tlačovku, prijal ma a obvinil ma, že dievča prepustili kvôli mne. Vyhrážal som sa mu všetkým možným. Na druhý deň dievčina pracovala.

23. augusta som napísal báseň Tanky idú po Prahe. U nás nikdy nevyšla, recitoval som ju x-krát priateľom, na rôznych vystúpeniach a koncertoch... Vyšla v anglickom preklade – bez štyroch veršov (o Manilovovi, Nozdriovovi a človeku v puzdre). Potom nám odmietli predĺžiť pobyt v Koktebeli. Vrátili sme sa do Moskvy, sedeli sme doma a páliť sme niektoré knihy, časopisy a papiere – čakali sme domovú prehliadku. Nič také sa nestalo...

A keď poznáme toto rozprávanie, patrí sa, aby sme poznali aj báseň, začínajúcu sa v ruštine takto:

*Tanki idut po Prage
v zakatnoj kroví rassveta.
Tanki idut po pravde,
kotoraja ne gazeta.*

Ale ja vám ju radšej prečítam celú, vo svojom preklade:

*Jevgenij Jevtušenko
TANKY IDÚ PO PRAHE*

*Hľa, tanky idú po Prahe –
krvavé ráno černie práve.
Hľa, tanky idú po pravde –
nie novinovej, ale pravej.*

*Hľa, tanky idú po nadšení,
čo vykročilo z tupej schémy!
Hľa, tanky idú po vojakoch,
sediacích vo vnútri tých tankov.*

*Bože môj, ako sa mi hnusia!
Bože môj, aký pád, zas nový!
Tanky – po tele Jána Husa,
po Petöfim aj Puškinovi.*

*Hľa, korbáč motorizovaný –
kto právo mal ním ťať tak ostro?
Naivný Manilov – už v dlani
hrdielce tvoje zovrel Nozdriov.*

*Chrapúnstvo korene má v strachu.
Pogromistické chriapy – tu ste!
Nič, len strach – zmiešanina prachu
Nozdriova a človeka v puzdre.*

*Svedomie, česť ste pošliapali!
Tak ako netvor nenažraný
to strach sa v puzdrách tankov valí
a pancier chrapúnstva ho chráni.*

*Aj po kryptách, aj po tých v lone,
čo ešte narodia sa asi –
ružence úradníckych sponiek
zmenené na tankové pásy!*

*Som nepriateľom Ruska vari?
Vari som v detstve nebol šťastný,
pchajúc nos v usoplenej tvári
do milovaných tankov vlasti?*

*Ako žiť, keď mi vieru berú,
keď ako hoblíky tam v Prahe
tanky idú aj cez tú vieru,
že sú to ony. V detstve drahé.*

*Kým nie som na poslednom súde,
obrátiť sa chcem na potomstvo,
bez ohľadu, čo so mnou bude,
s jedinou jednou svojou prosbou.*

*Nech bez náreku, s úctou k pravde,
dajú mi na hrob nápis taký:
„Tu leží ruský básnik. V Prahe
zadlávili ho ruské tanky.“*

23. augusta 1968. Koktebeľ.

*Pusť nado mnoj bez rydanij
prосто napišut po pravde:
„Russkij pisateľ. Razdavlen
russkimi tankami v Prage.“*

Keď som túto báseň prekladal, nemohol som si nespomenúť na vlastnú báseň *Hodiny milosrdných bratov*, ktorú v decembrovom čísle ročníka 1968 ešte stihli aj uverejniť Slovenské pohľady. Písal som tú báseň v tých istých chvíľach ako Jevtušenko svoju a začínala sa rovnakou myšlienkou ako Jevtušenkova:

*Šli zabiť pravdu – bola naším vzduchom.
Zaťali – len krv detí vystrekla...*

Myšlienky básnikov – i tisíce kilometrov vzdialených – bývajú rovnaké.

Nečudo, že aj dnešné Jevtušenkove myšlienky korešpondujú s našimi.

Jevtušenko napríklad na svojom pražskom vystúpení povedal medziiným aj toto: „Stagnácia nepriniesla také kruté a vyzývavé procesy, končiace sa na popravisku, ako to bolo v stalinskej epoche – ale tiché hrdúsenie ľudí pod bránami bolo normálne. A to nie je pre literatúru o nič menej nebezpečné. Aj tak sa však domnievam, že literatúra, najmä tá jej časť, ktorá tvorí jej výkvet, odolala a nepodľahla stagnačnému bahnu, aj keď to často bolo veľmi ťažké.“

Ešte vždy je to dosť ťažké.

Myslím si však, že ani výkvetu našej literatúry neostáva nič iné – len si splniť svoju povinnosť.

LIST ČÍNSKEMU VEĽVYSLANECTVU

9. júna 1989

Vážený pán veľvyslanec,

7. júna 1989 som Vám poslal protestný telegram. Telegramom som protestoval v prvom rade proti krvavému masakrovaniu demonštrujúcich čínskych študentov.

No protestoval som ním zároveň aj proti výkladu tohto vraždenia, ktoré, ako som sa dočítal v našich novinách, sa má vraj chápať ako „rozhodný zásah proti kontrarevolúcii“, ako údajná „obrana socialistického zriadenia“.

Vieme, ako to býva – nielen v Číne, ale kdekoľvek v neslobodnom svete. Aby mohli vyraziť tanky, vymyslí sa nepriateľ, ktorého nikto nikdy nevidel – a krv, ktorá tečie po dlažbe, je napokon vždy len krvou nevinných detí.

Je neprípustné takto používať zbrane!

A je neprípustné takto používať slová!

Takéto neprípustné veci sa dejú aj v hre *Násilník* od veľkého čínskeho dramatika Kuana Chan-čchinga, ktorú som (v spolupráci so sinologičkou pani Danou Kalvodovou) prekladal a na javisku Poetického súboru Novej scény sme ju uviedli – ako možno viete – už roku 1978. Koniec tej hry je však šťastný! V jej závere prichádza sudca Pao, aby povedal, že *Lu Čaj-lang zneužíval moc a slávu* a preto musí byť potrestaný, zatiaľ čo *chlapci sú zapísaní do zoznamov učencov, ktorým dôveruje ľud*.

I pravda dejín je takýto sudca Pao, i ona – hoci nie vždy hneď – ale predsa napokon vždy prichádza.

Nuž, teda nielen v Číne, ale v každej krajine musí raz nastať skutočná demokracia, keď veci budú mať svoje pravé mená a ľudský život pravú hodnotu, keď túžba po slobode a pravde sa nebude môcť označovať za kontrarevolúciu a keď násilie, obhajujúce mocenské záujmy niekoľkých jednotlivcov, sa nebude môcť vydávať za obhajobu záujmov ľudu.

Ľubomír Feldek.

VI) ZAS BOLO OKNO NA PADANIE PO ZEM

Priveľmi som sa rozpísal o veciach s dejinným pozadím – a mal by som asi venovať viac pozornosti tým drobnejším, nadčasovým zážitkom, aké patrili aj k mojej a otcovej Prahe – a aké aj ja mám ako čitateľ najradšej.

Ako sme – celá naša trojčlenná rodina – chodili s otcom na jeho obľúbené opery, z ktorých si pamätal útržky árií a tie potom vyspevoval pri holení – a aj ja, hoci sa neholím, dodnes nemôžem vojsť do kúpeľne, aby som si nezanôtil: *Ó jak je měnivě to srdce ženy, smích její s pláčem stejné je ceny.*

Ako nás vodil aj po svojich obľúbených pražských krčmách. Ako sme ochutnávali rôzne druhy piva – alebo i ten istý druh natočený rôznymi spôsobmi. Ako ma upozorňoval na kolieska pod pohármí najväčších pivárov, na ktorých sa len tak hmýrili čiarky, ako sa mne ani mame nechcelo veriť, že by jeden človek mohol na posedenie vypíť aj dvadsať pív – a ako sa otec rozhodol, že nám to dokáže, ale – hoci sme trpezlivo čakali – nezvládol ich viac než päť.

Alebo ako sme si pri prvej povojnovej návšteve Prahy vždy, skôr než nám doniesli na obed mäso, museli dať odstrihnúť malý obdĺžnik z potravinového lístka, na každom tom obdĺžničku bolo napísané *mäso*. A ako nám v jednej reštaurácii byrokratický čašník odmietol dať mäso na obdĺžniček so slovenským *ä*, dožadoval sa takého, na ktorom by bolo napísané *maso*, hoci lístky platili celoštátne. A ako som sa musel nahlas rozosmiať, keď môj otec, rodený Čech, na toho čašníka zrazu nakričal: „Len počkajte, veď vy prídete k nám na Slovensko!“

Alebo ako sme si prečítali u tety Anušky knihu protektorátnych vtipov *Jedna pani povídala* a ako sme sa potom vo vlaku, na spätočnej ceste do Žiliny, pretekali, kto si tých vtipov viac zapamätal. Mnohé si pamätám dodnes – ba v duchu vidím aj ilustrácie, ktoré ich sprevádzali. Viem si vybaviť napríklad toho Hitlera v sokolskom kroji, ako robí stojku na hlave, a pri ňom je napísané: *Když vstoupil Stalin do Orla, Hitler vstoupil do Sokola...*

... A už sme zase pri dejinnom pozadí, darmo sa mu chceme vyhnúť. Môžeme pred ním zaliezť kamkoľvek – dejinné pozadie, ak si nás raz vyhlíadne, nájde si nás aj v myšacej diere.

Môjho otca dostali, keď už bol na invalidnom dôchodku.

A podobne podobní ľudia o tridsaťtri rokov dostali aj mňa – hoci som sa po nejšej revolúcii ani náznakom neusiloval o nijakú politickú kariéru. Desať rokov ma vláčili po súdoch za to, že som si prečítal noviny a že som z nich neprozreteľne zacitoval.

Treba však priznať, že trochu si my, rytieri van Veldekeovci, môžeme za svoje starosti aj sami. Všetci sme trubaduri – a každé trabzdúrstvo čosi stojí. Môj otec nemal nijakého koníčka, len svoje právnické remeslo. Mal sa ho vzdať len preto, že ho vysotili z profesionálnej dráhy? Malo byť jeho jedinou radosťou už len úspešné udržiavanie zlého zdravotného stavu, aby ho, nedajbože, nepripravili aj

o ten invalidný dôchodok, ktorý si musel každý rok obnovovať?

Môj otec bol stále dobrý právnik, za ktorým prichádzali priatelia s rozsudkami žilinských súdov – a on im písal odvolania na Najvyšší.

Nerobil to za peniaze, hoci ho z toho eštébcí na výsluchoch podozrievali. Keď naňho dorážali, prečo to teda robí, odpovedal im, že tak ako lekárska prísaha zaväzuje lekára poskytnúť lekársku pomoc komukoľvek, jeho zase zaväzuje tá právnická. A stalo sa zopár ráz, že Najvyšší súd v Prahe zrušil žilinský rozsudok – môj otec si vtedy rád zašiel do kaviarne Metropol, ktorá bola hneď vedľa žilinského súdu a navštevovali ju aj jeho úhlavní nepriatelia. „Ale som vám ukázal!“ pokrikoval vraj, ako správny trubadúr, na prokurátorov v susedných boxoch.

Bodaj by sa mu nepomstili – veď by inak museli puknúť od jedu.

Talent sa neodpúšťa ani invalidnému dôchodcovi.

Otcov príbeh som sa pokúsil vyrozprávať ešte za socializmu, aj keď sa to vo vtedajších legálnych podmienkach dalo urobiť iba fragmentárne.

Medzi tie fragmentárne pokusy patria básne *Amnestovaní* a *Spomienka na Kyjev*.

Patrí medzi ne kapitola *Proces* z knihy *Van Stiphout*, hoci kompletná bola spätne preložená z maďarského vydania a v slovenčine vyšla iba nedávno.

Patrí medzi ne aj báseň *Parkujúci na Václaváku*, ktorá prispela k tomu, že roku 1980 ÚV KSS zastavil distribúciu básnickej zbierky *Poznámky na epos*.

A patrí medzi ne – hoci s malým presahom – aj báseň *Sloboda otcov – u detí*, napísaná hneď po nežnej revolúcii. Tá báseň, ktorej dávam názov dodatočne – pôvodne to boli len tri hviezdičky – uzatvárala môj roku 1991 vychádzajúci výber z poézie *Usmiaty otec* a v edičnej poznámke som ju komentoval takto:

„Posledná báseň mala byť pôvodne súčasťou začiatkom roka 1990 vo vydavateľstve Archa pripravovanej, no napokon nevydanej fotografickej publikácie o nežnej revolúcii...Počas nežnej revolúcie, koncom roku 1989, som sa ako člen koordináčného centra Verejnosti proti násiliu ocitol na rokovaní medzi zástupcami

Aj táto fotografia je z nežnej revolúcie. 25. decembra 1989 som ako člen KC VPŇ navštívil väznicu v Leopoldove. Skupina väzňov, ktorým správa väznice umožnila v ten deň voľný pohyb, ma zrazu zdvihla na plecía. Nemám po ruke originál fotografie Tibora Huszára, ktorý zachytil ten okamih – nech ho nahradí zadná strana knihy *Usmiaty otec*, na ktorej som ju použil.

vlády a zástupcami väzňov v leopoldovskej väznici. Prvý raz som sa mohol pozrieť na príbeh svojho otca z tamtej strany. Zažil som tam však aj čosi, čo môj otec nezažil: nádej na dôstojnejší život, ktorá prenikla zvonku aj sem. Pre mnohých sa zakrátko ukázala klamlivou – ale vtedy vybraní väzni, vypustení z cieľ na rokovanie a opojení vidinou amnestie, vzali nás, skôr než sme sa nazdali, na plecía a s volaním „Nech žije Havel!“ nás niesli po väzenskom nádvorí. Bol pri tom fotograf Tibor Huszár a zachytil ten okamih. Báseň, napísaná k jeho fotografii, uzatvára túto knihu. Chcel som v tej básni vyjadriť pocit so čosi širším dosahom: nielen mňa, nás všetkých nesú na rukách tí, ktorí vydláždili cestu k demokracii svojou obeťou.“

AMNESTOVANÍ

1

Ako len vzbĺkol mesiac,
voľný
v tej chvíli trvajúcej uprostred dvoch mrákav!
Ako keď uprostred vozňa sedí muž,
voľný
vo svojich veľkých šatách.
Alebo ako čosi, čo sa presúva
voľne
v kufríku, ktorý drží
muž na kolenách...

2

Pamätáš? Vlak bol plný takých mužov.
„Pozrite!“ povedal ktosi.
„Ó!“
Vstávali.
Dívali sa.
Zas bolo okno na vyklonenie po pás.
Zas bolo okno na padanie po zem.

3

Potom sa znova sedí.
Mlčí.
A cez prsty sa pozerá,
zatiaľ čo mesiac blčí,
voľný
v tej chvíli trvajúcej uprostred dvoch mrákav.

VAN STIPHOUT

(kapitola *Proces*)

Do Žiliny René pricestuje večer pred procesom. Matka ho už netrpezlivo očakáva. Proces s protištátnou skupinou Antonius a spol. sa mal začať ráno a trvať tri dni. Okrem Reného otca, právnika na invalidnom dôchodku, majú byť obžalovaní ešte štyria lekári, a tak Žilinčania už dali tomu procesu prívlastok „lekársky“. Všetci obžalovaní chodievali svojho času na sobotňajúciu partiu karát k svojmu kamarátovi, mäsiarovi Kubalovi. Asi tak pred rokom sa však Kubala pre rozličné machinácie dostal na desať rokov za mreže – a teraz má byť korunným svedkom v politickom procese. V meste sa povráva, že si svedeckou výpoveďou polepší – odhaduje sa, že mu za spoluprácu s obžalobou odpustia najmenej polovicu trestu. Svojich priateľov má usvedčiť z protištátnej činnosti i z účasti na svojom vlastnom rozkrádaní: má vraj dosvedčiť, že ich pri kartách hostil kradnutou šunkou, ba občas im zabalil aj domov kradnutú sviečkovicu a klobásy. René má zmiešané pocity: cíti, že sa za svojho otca trochu hanbí a bol by radšej, keby bol proces iba politický – veď tie vedľajšie, klobáskové obvinenia sú také ponižujúce! Lenže po Stalinovej smrti a Chruščovových odhaleniach čisto politické procesy už vyšli z módy, nenaletela by na ne už ani robotnícka trieda – režíseri procesov to dobre vedia, nuž vedia i to, že kvôli verejnej mienke musia svoje politické obete aj klobáskovo ponižovať. O čo politickejší však by bol ten proces, o to by mohol byť rozsudok krutejší! Nuž i René zároveň cíti, že by sa za svojho otca nemal hanbiť, radšej by sa mal zaňho modliť. René je však ešte mladý, neskúsený, viac sa hanbí ako modlí, a zároveň si uvedomuje, že ak si nedá pozor, vymknú sa mu aj vlastné pocity spod kontroly: prokurátor Nezmar, ktorý to vraj všetko vymyslel, nemaniпуluje iba s verejnosťou a zákonmi, pokúša sa manipulovať už aj s ním.

René odhovorí matku od účasti na pojednávaní, čo sa bude zbytočne rozrušovať, a sám sa ráno vyberie do budovy súdu, ktorú dobre pozná: kedysi, keď ešte jeho otec bol predsedom súdu v Žiline, v nej bývali – odsťahovať sa museli až potom, keď po februári 1948 prišiel nový predseda súdu, tzv. sudca z ľudu, a keď sa začal otcov nezadržateľný pád. Najprv ho zbavili predsedníctva, a potom – keď sa odmietol zachrániť tým, že by odsúdil na smrť známeho bratislavského zlatníka – ho zo súdnictva celkom vyhodili. No kým k tomu došlo a kým tu ešte bývali, posledná miestnosť ich bytu bola zároveň prvou kanceláriou – otcovou pracovňou, cez ktorú sa dalo vojsť do ďalších kancelárií, a René, keď bol malý, sa tam po skončení úradných hodín často hrával. Písal na písacích strojoch. Kradol papier. Krivo prisahal v pojednávacích sieňach, s prstami na krucifixe, ktorý v nich vtedy ešte býval. No na sieň, do ktorej vstupuje teraz, si René akosi nespomína.

Pri dverách do pojednávacej siene stojí nízky muž a legitimuje ľudí. Vpúšťa iba príbuzných alebo tých, ktorých na vstup oprávňuje iná okolnosť. Chodba je natrieskaná nevpustenými zvedavcami a René pri pohľade na nich pocíti pýchu, že má právo vstúpiť. Nahlas povie svoje meno a zároveň sa legitimuje. Nízky muž sa mu pozrie do tváre, vážne, ale spriaznene. Miesta pre divákov sa ešte iba začali zaplňovať. Prvý rad za lavicami obžalovaných je celkom prázdny, a preto si doň nesadne ani René. Sadne si do druhého. Ako sa miestnosť zaplňa, začína byť Re-

nému teplo. Poobzerá sa, kde by si zavesil svoj kožušinou podšíty kabát, najbližšou možnosťou je kľučka na okne medzi tribunálom a lavicami obžalovaných. Cestu k nej i od nej sa René usiluje prejsť čo najpokojnejšie, pokojný však nie je. Jeho otec je na tom relatívne najlepšie, no i najhoršie. Najhoršie preto, že ho zatkli už pred deviatimi mesiacmi, z dnešnej skupiny obžalovaných prvého. Mal už pre to mäso i jeden súd, iba on sám, odsúdili ho na šesť mesiacov a tie si odpýkal. Keď však čakali René a jeho matka po šiestich mesiacoch pred bránou ilavskej väznice na otcovo prepustenie, dozvedeli sa, že nevyjde: znova je vo vyšetrovacej väzbe, lebo medzičasom zatkli ďalších. A vyšetrovacia väzba trvá až dodnes. René z otcovho zvláštneho postavenia na dnešnom pojednávaní nemá veľkú radosť, obáva sa, aby s ním scenáristi nemali zvláštne úmysly – aby sa z neho nevyklul druhý korunný svedok. Známi možnosť čohosi takého Reného matke niekoľko ráz naznačili. Na druhej strane má Reného otec výhodu v tom, že ho už nemôžu súdiť za prijímanie kradnutého mäsa, za čo ostatných žrútov ešte iba budú žalovať. No za čo ďalšie ich to ešte chcú súdiť? Známi matke naznačili i to, že už nepôjde iba o mäso, že sa črtá čosi politické, a že keď sa hovorí o skupine, treba rátať s najhorším. Prichádzajú manželky lekárov a sadajú si do prvého radu, pred Reného. René si pomyslí, že zajtra si tam možno sadne tiež.

Na chodbe sa zdvihne šum a ľudia natlačení pri dverách sa rozostupujú. Do pojednávacej siene vstupuje príslušník väzenskej stráže, za ním primár Antonius, chirurg, ktorého René dobre pozná, operoval mu v mladosti ruku, potom ďalší príslušník a ďalší obžalovaný a tak ďalej, Reného otec je posledný a sprievod uzatvára opäť muž v uniforme. René otca takmer nepoznáva. Dlhho ho nevidel a Reného otec sa vo väzení veľmi zmenil, schudol, zmenšil sa. Iste aj preto, že bol dlho chorý. Všimnú si to aj iní, René začuje, ako vzadu medzi divákmi kto-si hovorí:

– Aký je starý René chudý!

Každý z väzňov, keď ešte kráčajú, pozrie do hľadiska na svojich príbuzných, iba Reného otec hľadí uprene pred seba. Ani keď si už sadnú na dve lavice obžalovaných, nepokúša sa obzrieť, hoci ostatní sa o to pokúšajú. René si myslí, že jeho otec najlepšie zo všetkých vie, že je to zakázané, a teda sa i najviac zo všetkých bojí. Obžalovaní aj uniformovaní sprievodcovia, ktorí ich od seba oddeľujú, nehybne sedia na dvoch laviciach, nič sa nedeje, ľudia i René pozerajú na ich chrbty. René si všimne, že jeho otec má na sebe svoj oblek, ale pritom akoby to nebol jeho oblek, akoby to bol oblek požičaný od niekoho s celkom inou figúrou – taký je jeho otcovi vlastný oblek teraz veľký.

O niekoľko minút sa na chodbe znova zdvihne šum, vstúpi skupinka mužov v talároch a René v človeku kráčajúcom na ich čele spoznáva muža, ktorý kontroloval legitímácie. Začuduje sa – je syn právnik, ale to, že predsedia senátu mávajú aj vrátnické povinnosti, až dodnes nevedel. Sudcovia sa usadia na svojich miestach, pojednávanie sa začne.

Najprv prokurátor doktor Nezmar prednesie obžalobu. Štyria lekári a Reného otec sú obvinení z trestného činu spolčovania proti Republike. Toto spolčovanie spočíva v tom, že na svojich kartárskych stretnutiach u kamaráta mäsiara nielen jedli kradnutú šunku, ale aj viedli protištátne rozhovory. Najmä Reného otec usmerňoval skupinu informáciami o stredoeurópskej federácii, ktoré mal z rôz-

nych prameňov, najmä zo zahraničného rozhlasu, a tak sa dajú jeho názory v konečnom dôsledku kvalifikovať ako snaha o zmenu spoločenského zriadenia, o vyrhnutie našej vlasti zo socialistického tábora a o zrušenie spojenectva so Sovietskym zväzom. Pri uskutočňovaní týchto zámerov všetci vo svojich rozhovoroch sústavne ohovárali našich predstaviteľov, naše zriadenie a našu životnú úroveň. Lekári ohovárali aj naše zdravotníctvo, kvalitu zdravotníckych potrieb a liekov. V obžalobe sa objavili aj ďalšie majetkové trestné činy. Lekári sú obvinení z prijímania úplatkov. Hlavný obžalovaný primár Antonius je zahrnutý celou sériou obvinení. Pri bytovej prehliadke našli uňho zamurovanú skrýšu. V skrýši vkladné knižky a nejaké zlaté predmety. Našla sa uňho aj celá škatuľa rybárskych háčikov, čo sa hodnotí ako špekulácia, pretože rybárske háčiky sú úzkoprofilovým tovarom. Zistilo sa tiež, že si vždy po nejakom čase kupoval nové auto, a že staré auto predal vždy za takú cenu, za akú ho pôvodne kúpil (čím sa obohacoval, pretože autá kupoval so zľavou na poukaz). A ďalej – kdesi na dolniakoch má vinicu, z ktorej neplatí dane. A ďalej – našli sa uňho dve neprihlásené poľovnícke pušky. Ďalšie dve pušky vraj radšej, akoby ich mal prihlásiť, hodil z budatínskeho mosta do Váhu. Vyloviť sa ich pre potreby tohto konania nepodarilo, no má sa ako svedok objaviť človek, ktorý primárovi pomáhal hádzať pušky z mosta, a takisto mu pomáhal aj pri budovaní skrýše.

Ach jaj, pomyslí si René, ale v duchu sa musí aj usmiať, keď si predstaví primára Antonia, ako si vykračuje po budatínskom moste s prázdnyimi rukami, zatiaľ čo pušky nesie chlapík tri kroky za ním. Opatrnejší človek by si pušky odniesol a aj z mosta by ich hodil sám, ale primár Antonius potreboval na to sluhu, pretože nechal na vedomie diktatúru proletariátu a aj za socializmu ostal pánom. René mal tento fúzatého obra spomedzi priateľov svojho otca najradšej, obdivoval nielen jeho renesančný zjav ale aj jeho renesančného ducha, bodrý humor, hlučný smiech. V pamäti mu utkvel najmä jeden rozhovor, ktorý si vypočul v primárovom aute, keď sa raz spoločne viezli na výlet: „Vieš do akej najhoršej situácie sa môže dostať chirurg pri operácii?“ spýtal sa primár Antonius Reného otca. Reného otec nevedel, čakal na dramatické pokračovanie, a aj počúvajúc René si myslel, že bude nasledovať čosi hrozné, ale primár Antonius sa rozchechtal a zvolal: „Keď je prechladnutý a z nosa mu visia sople! Keď sú sople veľmi dlhé, ani sa chirurg nenazdá, a zašije taký sopel pacientovi do brucha. Preto som si nechal narásť také veľké fúzy – každý sopel sa v nich zachytí.“

Ale chuť usmievať sa v duchu Reného hneď prešla. To, čo počúval v súdnej sieni, už také smiešne nebolo a spomenul si pri tom na bytovú prehliadku. Tí eš-tébáci, čo aj im prehládávali byt, sa predstavili ako ľudia, ktorí pátrajú po akýchsi spisoch, ale potom nazerali do každého hrnčeka a preš túrali aj také malé škáry, do akých by sa nikdy nijaký spis nezmestil, a René zrazu pochopil, o čo im ide: o cenné predmety. Svoje podozrenia si vymýšľajú najmä na ľuďoch, o ktorých si myslia, že sa im podarí zhabať u nich nejaké vzácne kovy. Potvrdili to aj tie časti obžaloby, ktoré sa týkali ďalších lekárov – aj v nich sa popri konzumácii kradnutého mäsa spomínali zlaté šperky a neprihlásené doláre. Iba v časti, ktorá sa týkala jeho otca, sa nič také nespomínalo, pretože u nich nijaký cenný predmet nenašli, veď aj pri peniazoch boli Reného rodičia naposledy vtedy, keď zistili, že René chodí poza hudobnú školu, a tak jeho otec predal klavír, ale hneď

potom prišla menová reforma a dvanásť tisíc za klavír bolo fuč. René vtedy, pri bytovej prehliadke, cítil škodoradosť, keď videl sklamané tváre eštébákov, a zároveň ďakoval Bohu, že je jeho otec chudobný ako kostolná myš, ďakuje za to Bohu aj teraz na procese, a zároveň banuje, že sa prokurátor-scenárista nedozvedel o chudobe jeho otca vopred – možno by sa vôbec neunúval dávať ho do scenára. Ale nie, dal by ho tam aj tak, veď Reného otec nežil ustráchno. Keď zistil, že v socializme sa jeho právnická kariéra skončila, a keď sa mu, vďaka chorobám, podarilo uniknúť diktatúre proletariátu na invalidný dôchodok, právnické schopnosti ho ani na dôchodku neopustili, veď vždy sa objavil niekto, kto potreboval radu a Reného otec mu ju – tak ako mu to kázala právnická prísaha – bezplatne poskytol. Písal svojim známym odvolania proti rozsudkom žilinského súdu, a keď nejaký taký prípad niekde na vyššej inštancii vyhral, nenechával si radosť pre seba, ale šiel sa s ňou pochváliť do kaviarne, ak sedel vo vedľajšom boxe nejaký prokurátor, nahlas si z neho uľahoval, a robil to až dovtedy, kým mu to nezráтали: to, že na dôchodku vykonával nepovolenú advokátsku činnosť, bolo vlastne hlavné obvinenie, ktoré vzniesli voči Reného otcovi už aj pri tom prvom súde, no nepodarilo sa im – okrem mäsiara Kubalu – nájsť nijakého svedka, ktorý by to potvrdil.

Po prečítaní obžaloby je prestávka a po prestávke výsluchy obžalovaných. Lavice obžalovaných sú cez prestávku prázdne a po prestávke sa zaplňajú postupne. Obžalovaní prichádzajú po jednom, aby vypočúvaný nemohol vedieť, čo hovoria tí pred ním. No kto bol vypočutý, ostáva už sedieť v sále. Reného otec je vypočutý ako posledný.

Pri vypočúvaní sa objavujú nezrovnalosti. Lekári sa k niektorým protištátnym výrokom priznávajú, iné popierajú. Z niektorých výrokov sa usvedčujú navzájom. Jeden z lekárov označuje za pôvodcu niektorých výrokov aj Reného otca. Nízky muž, predseda senátu, pomáha pamäti vypočúvaných citovaním zápisníc z vyšetrovacej väzby. Keď sa ich nové výpovede so zápisnicami nezhodujú, pýta sa obžalovaných, či si to vyšetrovateľ vymyslel. Lekári sa boja tvrdiť čosi také – kapitulujú, uznávajú, že vyšetrovateľ si nevymýšľa. No nezľaknú sa vždy. Jeden z lekárov, doktor Cmar, sa priznáva k výroku, že západné lieky sú lepšie ako naše – a dodáva, že to bude tvrdiť vždy. Primár Antonius vypovedá, že víno z vinice mal len pre vlastnú potrebu. Autá striedal preto, lebo je vášnivý motorista a voz, ktorý mu nesedel, po čase vždy predal. Priznáva, že predával za takú cenu, akú bol ochotný zaplatiť kupec, a nevidí na tom nič zlé. Háčiky mal, pretože je rybár. Pušky mal, pretože je poľovník. Priznáva, že spočiatku mal viac pušiek, ako bolo povolené, a potom sa už bál tie nadpočetné odovzdať, radšej ich zlikvidoval.

Ako posledný je vypočutý Reného otec. Je obviňovaný z protištátnych výrokov, nepriznáva sa k nijakému. Pracuje s presnými dátumami a objavuje nezrovnalosti v obžalobe. Dokáže, že v čase, ktorý uvádza obžaloba, bol inde, a teda sa nemohol dopustiť toho, z čoho ho obžaloba obviňuje. Nikoho z ničoho neusvedčuje. Renému odľahne – čo sa v meste povrávalo o jeho otcovi ako o možnom druhom korunnom svedkovi, boli táraniny. Alebo ak aj scenáristi naozaj mali taký plán a uväznili Reného otca vopred preto, aby ho zlomili – plán im nevyšiel, nezlomili ho. Teraz sa René obáva hlavne toho, aby jeho otca neusvedčili iní. Celú noc nespí, premýšľa o otcovi aj o sebe.

Na druhý deň dopoludnia vypočúvajú svedkov. Akási protivná žena usvedčuje jedného z lekárov, že sa k podriadeným správal brutálne. Vypovedá primárov verný pomocník, budovateľ skrýše, nosič a vrhač pušiek. Niet nad verného sluhu. Iný muž má svedčiť, aké vtipy sa rozprávali v spoločnosti – aj on sa zo dva razy vyskytol medzi kartármi. Porozpráva oplzlú anekdotu. Diváci v sále sa zasmejú. Predseda senátu sa hnevá, pretože pri pôvodnom výsluchu vypovedal tento svedok inak. Na scénu prichádza korunný svedok, mäsiar Kubala. Nepamätá sa, že by jeho hostia viedli protištátne rozhovory. Predseda senátu mu však prečíta, čo povedal do zápisnice, ktorá je pripojená k obžalobe. Mäsiar: „Ja mám na krku desať rokov, aj tak to nevydržím, mne je všetko jedno.“ Predseda senátu: „Tak vám bolo jedno, čo hovoríte pri výsluchu?“ Mäsiar: „Jedno. Keď povedali, že treba napísať tak, povedal som, napíšte tak.“ Medzi divákmi sa zdvihne šum, predseda senátu ho tší. Mäsiar Kubala potom znova potvrdí, čo povedal do zápisnice. Ďalším svedkom mal byť bývalý živnostník, ktorý je podobne ako mäsiar vo výkone trestu – dostal sedem mesiacov za akúsi špekuláciu. Pretože je momentálne chorý, nemohol byť predvedený – jeho výpoveď iba prečítajú. I tento bývalý živnostník zopár ráz navštívil mäsiarov kartársky klub a počul akési protištátne výroky. Po výsluchu svedkov vyhlási predseda senátu obedňajšiu prestávku. René si odskočí domov niečo zhltnúť a ponáhla sa späť na súd, aby nezmeškal pokračovanie.

Keď sa René vráti do pojednávacej siene, obžalovaní už sedia na svojich miestach. Ovzdušie je na chvíľu uvoľnené. Ženy lekárov podávajú svojim manželom kávu, stráže sa tvária, že si to nevšímajú. René má pri sebe iba cigarety, podá ich jednej zo žien, aby ich podala jeho otcovi, otec cigarety odmietne. Vojde senát, obžalovaní ako vždy v takejto chvíli vstanú a znova si sadnú. Popoludní je na programe konfrontácia – aj pri nej, zoči-voči, sa lekári navzájom usvedčia z niekoľkých výrokov. Korunný svedok mäsiar Kubala ich usvedčí z konzumácie a prijímania kradnutého mäsa. Úžasný hosťiteľ, pomyslí si René. To aby sa dnes človek každého, kto ho ponúkne šunkovým chlebičkom, opýtal, či šunku na ňom náhodou neukradol. Ale pozor! Toto znie hrozivo! Reného otca usvedčuje mäsiar Kubala z výroku: „Budem ešte vešať komunistov.“ Reného otec to mal vraj vysloviť v mäsiarovom aute, vo chvíli, keď sa spolu viezli okúpať sa do Rajeckých Teplíc. Reného otec popiera, že by čosi také povedal. Viac svedkov na tento výrok nie je. Predseda senátu sa pýta mäsiara, či si myslí, že Reného otec už niekedy niekoho vešal. „Nie,“ odpovedá svedok. „Pokiaľ ja viem, nevešal nikdy nikoho.“ Ten predseda senátu nechce môjmu otcovi ublížiť, pomyslí si René. Nie je to on, kto si vymyslel túto frašku. Jeden z lekárov znova tvrdí, že počul z úst Reného otca protištátny výrok – vraj mu rozprával o stredoeurópskej federácii, ktorá bude podľa rádia Slobodná Európa najlepším riešením po páde komunizmu. René sa znova zľakne. Poradí si s tým otcov obhajca? Obžalovaní majú aj obhajcov, ale od samého začiatku je jasné, že sú to ľudia, ktorí sa síce usilujú, ale zároveň sa aj boja, vždy sa odvážia zájsť iba po určitú hranicu, cítia to všetci, a najlepšie to cíti Reného otec, právnik – a Reného zbytočné obavy sa zrazu zmenia na úžas, pretože vidí, že obhajca je v tejto chvíli nepodstatný, jeho otec sa rozhodol vziať celú vec do vlastných rúk.

Keď dostane Reného otec slovo, najprv pokojne pripustí, že o stredoeurópskej federácii hovoril, ale iba citoval, čo počul. A potom začne poukazovať na rozpor medzi výpovedami lekárov, i medzi výpoveďou mäsiara Kubalu a chorého živnostníka. S pomocou týchto rozporov nielenže dokáže svoje vlastné alibi, ale aj alibi všetkých ostatných obžalovaných. Celá sála vzdychá od vzrušenia, keď sa Reného otcovi podarí dokázať, že obžaloba nemá ani na jediný svoj bod dvoch svedkov – a tým činom padá obvinenie zo spolčovania proti republike, pretože na tento skutok sú, podľa paragrafu 79, potrební minimálne dvaja svedkovia. Tam, kde je iba jeden svedok, je možné hovoriť iba o trestnom čine poburovania podľa paragrafu 83.

Zaiste, aj poburovanie je trestný čin, ale nedá sa ani porovnať so spolčovaním: ešte nikdy v živote nepocítil René taký obdiv k svojmu otcovi ako v tejto chvíli. Hľa, ako dobre ešte funguje odvaha a rozum v tom zničenom tele! Možno to nie je celkom prirodzené, možno je to zvláštny úkaz, čosi, čo presahuje možnosti toho tela – ale darí sa to, človek je tak stavaný, že sa vie v ťažkej situácii vypnúť k nadľudskému výkonu. I lekári na lavici obžalovaných si uvedomia ten nečakaný zvrät, uvedomia si, že bola hlúposť navzájom sa pousvedčovať, zamrzí ich to a – akoby kdesi v ich dušiach vstávala zrazu z mŕtvych odvaha – vystrú sa, i z držania ich tieľ je zrejme, že sa s nimi čosi deje. Najodvážnejší z nich, doktor Cmar, sa dvíha a žiada predsedu senátu, aby mu dovolil porušiť lekárske tajomstvo. Predseda senátu mu to dovolí. Lekár potom oznamuje súdu, že neprítomný svedok – chorý bývalý živnostník – trpí progresívnou paralýzou, a žiada, aby sa jeho výpoveď nebrala do úvahy. Aj ďalší lekári sa dvíhajú a menia svoje svedecké výpovede. Obžaloba sa rúca, prokurátor Nezmar škripe zubami, predseda senátu sa usmieva, naozaj to nie je asi človek, ktorý by želal obžalovaným čosi zlé, pomyslí si znova René a domov prichádza oveľa pokojnejší ako včera. Porozpráva matke, ako dobre sa držal otec, a dokonca sa odváži vzbudiť v nej nádej, že otca oslobodia.

Tretí deň je dňom, keď čítajú svoje prejavy obhajcovia, po nich nasleduje rozsudok. Ukáže sa, že dôvera, ktorú René vkladal do predsedu senátu, nebola nepodstatná. Ten človek si iste celý čas myslel o procese, ktorý musel odpojednávať, svoje a bol iste rád, že priebeh pojednávania mu dovolil zmiešať zo stola nezmyselnú obžalobu prokurátora Nezmara. Predsa sa len už píše rok 1960, Stalin je sedem rokov mŕtvy, päťdesiate roky sú za nami a aj v rozsudku sa smie už nahlas povedať, že nijaká protištátna skupina Antonius a spol. nikdy nejestvovala. No to je tak asi všetko, čo sa smie – predsa len sa aj na prokurátorovej tvári objavi ešte ironický úsmev.

Obvinenie z trestného činu spolčovania proti republike je v rozsudku u všetkých obvinených prekalifikované na obvinenie z trestného činu poburovania. Lekári sú ešte navyše odsúdení za prijímanie mäsiarovho pohostinstva a skrývanie zlatých predmetov. Najviac – tri roky – dostane primár Antonius, pritažilo mu skrývanie neprihlásených poľovníckych pušiek. Vinica a rybárske háčiky sa v rozsudku nespomínajú.

Reného otec je za propagáciu stredoeurópskej federácie a šírenie správ Slobodnej Európy odsúdený na tri mesiace – bez jedného týždňa je to čas, ktorý strá-

vil vo svojej druhej vyšetrovacej väzbe. Týždeň, ktorý chýba do vypršania troch mesiacov, sa mu – s ohľadom na jeho zdravotný stav – podmiennečne odpúšťa. O hodinu je doma, prináša z väzenia cigarety a čokoládu. Želá si čo najskôr opustiť Žilinu, matka ho má odprevadiť do Prahy. René sa s otcom opäť na dlhší čas rozlúči a vráti sa na Oravu.

Tříška: – Ahoj, redaktore, co bylo doma novýho?

René: – Všetko po starom.

OTCOVE KROKY

*A čo to vlastne bývalo, tá úzkosť, vždy keď k dverám
izbičky, kde som v detstve zaliezal,
sa priblížil krok
po kuchyni sem–tam chodiaceho otca?*

*Údajne takto strpa zvierá
v pelechu, keď sa približuje škodca.*

No čo má s týmto otec?

*Je vraj zvykom prieskumníkov
v teréne nepriateľa rátať kroky strážcov
a chystať sa ich zlikvidovať dýkou.*

No vari otca? Za čo?

*Za niečo, čo som vtedy nechápal –
až teraz, v básni...?*

*A vôbec – prečo myslím si,
že všetko je už pre mňa
zrozumiteľné?*

*To, že deň je jasný,
ma nevyrušuje – a noc?
Tá nemá ostať temná?*

*V Budmericiach som – ako ryba vo vode,
básničky píšem v dobrej pohode
a sused Zoltán Ramnpák popri mojich dverách
kráča do kúpeľne.*

*A pokým prejde –
trpnem nezmyselne.*

PARKUJÚCI NA VÁCLAVÁKU

Vtrhol som na Václavák, kde je zákaz vjazdu a parkovania bez povolenia, v utorok pred večerom. Zaparkoval som len pár krokov od hotela Ambassador, kde sme mali bývať – pred hotelom Zlatá husa. „A hotovo! Odtiaľto sa štyri dni to auto nehne – ak ho neodtiahnu.“ Neodtiahli ho. Štyri dni stálo pod akousi trúbou, cez ktorú akoby fučalo a prskalo samo peklo: Metro. „Budete to mít celý zalejovaný, to není jen voda, co z toho stříká,“ poznamenal akýsi laik – nepochopil ten zázrak, že tam to miesto vôbec bolo a okrem toho: v pradávnych dobách sa prinášala obeť za úspech výpravy – prečo by tento vytrvalý postrek nemohol byť obeťou, čo priaznivo prijímú bohovia dopravného ruchu? Prijali. Ako vravím, auto nedtiahli.

Vydali sme sa na tú cestu ráno z Tvrdošína, vo vrecku s vhodnou sumou peňazí určených na rozhádzanie v metropole: tak to robieval rok čo rok môj otec, až kým ho 30. apríla 1959 na rohu Novgorodskej ulice nezbalili mládenci zo Žiliny... Po dvadsiatich rokoch, i keď nie presne na deň, konali sme teda viac-menej podvedome čosi ako púť... Teda ja, aspoň som si to myslel. Oľgu viac vzrušilo, že cestou zazrela z auta nápis MOTOREST KUJEBÁK – na potvoru sme krátko predtým jedli v Litomyšli, inak by sme iste jedli v Kujebáku a posielali odtiaľ pohľadnice známym, no ako vravím, minuli sme Kujebák a o pár hodín sme už stáli pod tou trúbou.

„Jděte se podívat na staré české umění v Jiřském klášteře,“ hovoril nám priateľ Jaroslav Vostrý. „Nehneme sa z Václaváku,“ odpovedám. „Co je to za blbost, nehnout se z Václaváku?“ „To je taký slovenský zvyk. Aj môj otec, pravda, pôvodom Čech, vyrazil ráno z Vršovíc, kde žila babička a o poschodie vyššie teta, u ktorej každé leto býval náš hlavný stan, a ja a matka sme vyrazili s ním, rešpektíve za ním – a do večera sme sa nehli z Václaváku.“ „Ale do toho Jiřského klášteera byste měli jít!“ „Tak dobre, půjdeme tam.“ Ale nešli sme tam, štyri dni sme sa nehli v Václaváku, teda nie ďalej ako na Příkopy ale bo na Národní třídu. A samozrejme – do Vodičkovy ulice. Do toho varieté, kde som zopár ráz bol s otcom. Tam sme zatiahli aj Jiřího Žáčka, hoci to nepokladal za program veľmi kultúrny. „Kulturně žije dnes už každé vúl,“ presvedčil som ho nemiestne, a šiel a vykrikoval „Bravo, Marie!“ hoci Marie nerobila celkom nič, iba sa usmievala na divákov a celú artistickú šichtu odpracoval jej partner Willie, a ja som si tam uvedomil, že varieté, v ktorom sa odohráva moja hra Metafora, je možno práve toto a že Žáček, ktorý vykrikuje „Bravo, Marie!“, je práve ten Žáček, ktorý moju varieté hru Metafora preložil do češtiny a aj on teraz aspoň vidí, že mám vzťah k prostrediam, v ktorých sa odohráva to, čo píšem, ba nielen že mám vzťah, ja v nich hľadám aj po rokoch svoje detstvo! Lenže – kde by sa tu vzalo. Nijaké detstvo. Nijaká púť. A nijaká Praha môjho otca. Čo bolo, bolo, a čo je, takisto sa pomínie. Otec je mŕtvy a my tu vystrájame na celkom vlastný spôsob. Tri dni sme vystrájali, na štvrtý sme sa chceli pozrieť do vyhladnutých obchodov: sobota, zatvorené. To by sa mojím predkom nestalo,

Ráno ma sušilo. Nechal so Oľgu v hoteli Ambassador, zo žartu som ju dokonca aj zamkol, spala nahá a ten hotel bol predsa plný Arabov, možno tých, čo rajzujú Európou len vďaka tomu, že mútia na svetových trhoch vodu naf-

tou, a keď stretnú plavovlásku, cengajú zlatými retiazkami, fešáci – a s kľúčom vo vrecku som zišiel na Václavák obzrieť terén. Hodinky som nemal, ale bolo iste zavčasu – z haly práve vyhánali akýchsi dvoch spáčov. Chcel som si kúpiť noviny a prečítať si, že zdražel benzín. Vedelo sa už vopred, že v sobotu to bude v novinách, vedelo sa presne, o koľko zdražie super, o koľko špeciál a o koľko nafta, ale predsa – chcel som si to prečítať, chcel som zistiť, či to v tých sobotňajších novinách naozaj je, tak ako prorokovali, že to v nich bude, tí, čo všetko vedia o týždeň-dva vopred, no novinové stánky boli ešte zavreté.

A neďaleko automatu Koruna, teda tam, kde sa končí Václavák, ak pozeráme v prikázanom smere, a kde sa jedine dá – pokiaľ ide o nás – vypadnúť z Václaváku a zabočiť na Příkopy, teda práve tam stál hliadkový voz Verejnej bezpečnosti. Do čerta, to už o šiestej ráno? A nestačil som ani poriadne zahrešiť, a zastal za ním druhý. Z každého vystúpili dvaja príslušníci a začali sa špacirovať. Dočerta, hovorím si znova, a ja blázon som si myslel, že budú aj dnes hliadkovať tak, ako po celý čas, čo ich pozorujem, totiž na tejto strane hore a tu dolu na opačnej strane, čiže tam, kde sa na Václavák vchádza, a, samozrejme, v bočných, a pokutovať iba tých, čo práve porušujú zákaz vjazdu – ale omyl! Dnes, ako vidím, budú výnimočne hliadky na všetkých koncoch. Pri zdraženíach sa hliadky asi zosilňujú a my, akoby sme čakali práve na to, hoci sme už včera mohli byť v ťahu – dočerta, tretí voz! To je teda hliadka, ako sa patrí, budeme cálovať za tie slávne štyri dni protizákonného parkovania, skrátka – pohotovosť. „Kolik je hodin?“ pýtam sa zametača. „Za päť minút sedem.“ Aspoň čosi poteší – je o hodinu viac, ako som si myslel, o päť minút sa bude dať už aj niečo zdobnúť, čo so zvyšným časom? Z podchodu vychádzajú ľudia s novinami – ten stánok v podchode už asi otvorili. Schádzam – a naozaj, stánok v podchode je otvorený, kupujem si Rudé právo, a naozaj, je to tam, o tom zdražení, a presne tak, ako prorokovali tí, čo všetko vedia o týždeň-dva skôr. Oddnes budeme teda jazdiť na lepší. Vraciam sa z podchodu, je sedem preč, Koruna otvorená, z Koruny práve vychádzajú jeden po druhom šiesti príslušníci, každý má plné ústa. Posledný ešte v ruke nedojedený párok a fúzy od horčice, nasadajú, a hliadka po hliadke štartuje a o chvíľu je koniec Václaváku voľný, nijaká pohotovosť, len zopár vyhladnutých mládencov po nočnej, odídeme bez pokuty, skoro by som bol zabudol, že aj príslušník je človek, tak ako pred dvadsiatimi rokmi zabredli oni, že človek bol aj môj otec...

Tak predsa sme len vykonali púť. A kto je teda svätý? Neviem. Viem len, že niekde tu by sa mal končiť príbeh, ktorý som nazval Parkujúci na Václaváku.

Vlastne – končí sa až o kúsok ďalej. O pár hodín frčíme už popod Múzeum, nikto nás nezastavil, iba autá za nami podozrivo svietia, trúbia, a v jednom, čo nás predbieha vo vedľajšom prúde, akýsi mladík spúšťa okienko, otváram takisto a počujem, ako kričí: „Máte prázdnej zadek.“

Tak predsa so mnou vybabrali – ale mohol to byť aj vrátnik z hotela Zlatá husa, stál som na ich parkovisku, a koniec koncov koleso mohlo vyfučať aj samo – tak ako, otče, tvoja mäkká duša.

ŠUPKA

*Keď prebral som sa v nemocnici
z narkózy a z jej vízií,
zazrel som, ako na akejsi šibenici
operovaná ruka visí mi.*

*Aj biely gyps.
A k nemu kontrast strohý.
Trápne, no ináč veselé –
dve moje absolútne čierne nohy
na onom konci sveta... totiž posteľe.
Ó, škvara gymnaziálneho dvora, kde sa hralo,
kým sa to potom v telocvični mojej ruke stalo –
bezhviezdna noc je proti tebe málo!*

*Darmo som skúšal aspoň skryť ich –
bol to pár ozaj dlhých nôh,
o to dlhších, že neumytých...*

*Tak –
v porovnaní s nohami dosť maličký –
vyčkával zvyšok môjho tela na vizitu
v obavách, aký asi verdikt vysloví tu
nad mojou hygienou primár-boh
a ako uškŕňať sa budú
anjeli jeho – krásne sestričky...*

*Vtedy sa zdvihol pacient na vedľajšej posteli –
pamätám si len, že sa volal Šupka.
Prečítal bez jedného slova moje pocity.*

*A hoci s námahou a so vzdychaním
(i jeho tieň som videl trpieť za ním)
zvládol to včas.*

*Pár čiernych nôh
bol do vizity umytý.*

Skôr ako jeho pustili ma z lazaretu.

*Najbližšie, keď som po kontrole kráčal okolo,
chcel som ho navštíviť
a ponúknuť mu cigaretu –
no jeho medzi živými už nebolo.*

*Práve v to ráno Šupku plachtou zakrytého odvážali
na ostrov ticha ako znalca tamojšieho jazyka.
Len mydlom voňajúce nohy ešte spod plachty mu trčali
a odrážali
sa z tohto konca sveta... totiž vozíka.*

SPOMIENKA NA KYJEV

*V Kyjeve ako člen delegácie umeleckých zväzov
na družobných dňoch Kyjev-Bratislava
zúčastnil som sa na besede s hrdinom ZSSR Gerusom.*

*„Nie je náhodou niekto z vás od Žiliny?“
opýtal sa, kým sa rozhovoril.*

„Náhodou som sa tam aj narodil.“

*Rozprával potom obrátený zväčša ku mne,
ako za vojny
zhodili ho do tyla nepriateľa
a viedol oddiel
operujúci v horách nad Hričovom.
Bol to ten oddiel, v ktorom bojovala
aj legendárna partizánka Tamara,
hrdinka ZSSR ako on.*

*A práve Tamara raz pri prestrelke
utrpeła zranenie,
ktoré sa dalo vyliečiť len v nemocnici.
Nemocnica bola v Žiline
a Žilinu mali Nemci.
No spojka, ktorú do Žiliny vyslali,
sa vrátila so správou,
že primár chirurgickej kliniky
MUDr. Gejza Kauzál
je ochotný to riskovať.
Preobliekli sa teda
do ukoristených nemeckých uniforiem,
do jednej i Tamara,
nasadli na ukoristené nemecké auto
a pohli sa z hôr do mesta.*

*Cestou ich kontrolovala nemecká hliadka,
ktorú museli zneškodniť,
a nebezpečnosť akcie ešte vzrástla.*

Napriek tomu
sa všetko šťastne skončilo.
MUDr. Gejza Kauzál
tri týždne liečil Tamaru
pred očami Nemcov
na izbe I. triedy
pod falošným menom –
len prehovoriť nesmela –
a po troch týždňoch
sa mohla vrátiť do hôr.

Keď po ňu znova prišli na podobnom aute,
ošetril MUDr. Gejza Kauzál ambulantne
ešte aj celkom čerstvé zranenie
hrdinovi ZSSR Gerusovi,
ktorý nám stopy po tom zákroku
ukázal na záver svojho rozprávania.

Neodolal som –
tiež som si vyhrnul rukáv.
„Hľa, toto sú zas moje jazvy
po zákroku MUDr. Gejzu Kauzála –
pravdaže,
stalo sa to už šesť rokov po vojne,
nie v horách, ale v telocvični
pri preskoku koňa na dĺžku,
keď som sa príliš prudko odrazil
v obavách o celkom inú významnú časť tela.“

Zasmiali sme sa,
ale po besede
hrdina ZSSR Gerus zase zvažnel,
keď na chvíľku sme osameli pri vešiaku,
a spýtal sa ma:
„A što Kauzál? On postradal, da?“
„Postradal.“
„Ja znaju. Jego semja prosila meňa, štoby ja napisal.
Ja napisal. Tamara tože pisala. A nepomoglo, da?
„Ne pomoglo.“

Tak sme tam za Kauzála pri vešiaku stáli
minútu ticha v kancelárskom hluku,
len rukáv na pol žrde nevydržal
a, akoby sa hanbil, tak sa spúšťal,
až ukryl moju ľavú, vyšívanú ruku...

SLOBODA OTCOV – U DETÍ

*Sloboda otcov – u detí.
My dospelí – my tiež sme deti.
Sme deti muklov, obetí,
zlomených srdc a ľudských smetí,
ktoré nás nesú na rukách,
vztýčených z hrobov, z plání snežných,
nech nám už srdce nepuká,
ako im, v časoch menej nežných...*

*Otče, som ty. A ty si ja.
A som svoj syn. A bez odvety
je nežná revolúcia
zrodená zo slobody detí.*

*Ako v rozprávke bolo to:
„Do vreca!“ skríknuť na obušok.
„Von z pivníc, sudy životov!“
Len bude teraz robotou
vypíť ten sud na jeden dúšok...*

VII) S KRISTOM V PEKLE

Aj napriek tomu, že za socializmu boli moje pokusy o vyzrozprávanie otcovho príbehu iba fragmentárne, mám pocit, že dnes k nim už nemusím dodávať takmer nič.

No aj keď ten pocit mám, predsa som pár ráz čosi dodal.

V denníku Sme som uverejnil *List otcovi na druhý svet*. Dátum si dobre pamätám – vyšiel, keď som mal jedno z pojednávaní vo svojej vlastnej kauze, a mal som ho zhodou okolností 30. apríla 1993, teda presne na 44. výročie otcovho zatknutia. S vyhľadáním toho celostránkového textu by nebol problém – vypúšťam ho však, pretože väčšinou v ňom len opakujem, čo som už napísal inde.

Zato však – napriek tomu, že sa v ňom niektoré veci opakujú – som sa rozhodol zaradiť sem fejtón *Slovensko vyhrá*. Pochádza z roku 1997 a je z cyklu *V Prahe u Feldekovcov*, z knihy *Svet je aj inde*, z ktorej však musela z ekonomických dôvodov vypadnúť polovica textov. Fejtón je teraz uverejnený po prvý raz.

Zaraďujem sem ešte báseň *Óda na ódu*, ktorá pôvodne vyšla ako úvod k výberu z Puškinovej lyriky, ktorý som preložil a vydal pod názvom *Severná ruža*. A ďalej ešte fejtón *Feldek v bordeli*, uverejnený (neviem už presne, kedy) v časopise Formát, úryvky z doslovu ku knihe *This Side Up* a báseň *Rozhovor s otcom* zo zbierky *Lekárnička zamilovaných*.

September 1972. Akoby som si chcel uctiť otcovu pamiatku, ocitol som sa zrazu pred súdom aj ja. Na fotografii Andreja Bána stojí vedľa mňa môj právny zástupca JUDr. Ernest Valco – v Štrasburgu dovedol k nášmu víťazstvu desať rokov sa vlečúcu kauzu, v ktorej išlo nielen o moje, ale aj o právo ktoréhokoľvek slovenského občana na slobodu slova.

ÓDA NA ÓDU

(Pri prekladaní Puškinovej ódy Voľnosť)

*Puškin mal práve osemnásť,
keď Voľnosť napísal – tú ódu,
v ktorej sa usiloval nájsť
definíciu pre slobodu.*

*Bolo to v osemnástom, keď
Napoleonov pád bol istý,
ešte len rástli dekabristi,
a Puškin písal vety viet:*

*„... Strasť národov, tá neťaží
iba tam panovnícke šije,
kde Zákon stojí na stráži
a Sloboda s ním v zväzku žije,
kde chráni každého ich štít,
kde každý občan rovnako má
dlaň na ich meči, nimi dvoma
smie bez výnimky krivdu biť,*

*kde každý trestuhodný čin
trestajú spravodlivo zhora
a podplatíť ich nieto čím,
strach s mamonom ich nepokoria.
Králi! Vám Zákon dal ten trón
aj veniec – nie je od prírody.
Zákon vás dvíha nad národy –
no podliehate pod Zákon.*

*Tam plemenu sa nedarí,
kde Zákon spí! Vždy tam je po ňom,
kde národy či vladári
si, čo chcú, robia so zákonom!...“
Žasnem, keď prekladám to dnes!
Demokracia vzorec má tu –
ale aj súčasnému štátu
dal do tela ten mládenec.*

*Život nám prešiel v storočí,
keď vládli pekiel adlátusi,
čo klamali nám do očí,
že Zákon odvodíť sa musí
od rasy, triedy, od strany,
a pre zmenu dnes od národa,
zajtra zas bude iná móda
a stále je svet zbabraný*

*tak ako bol, keď Puškin žil.
Nuž nevyšla mu tlačou ani
tá óda. Kto ju rozmnožil,
ju mal – ale keď pri čítaní
ho pristihli, si ešte dal
rande aj so zákonom cárskym,
veď zákon poráta sa s bárskym,
komu je Zákon ideál!*

*Aj za oslavu slobody
sa bude večne hroziť basou,
pretože budú národy
v jarme aj za budúcich časov,
vždy budeme len dobytok
a vládnuť sa nám bude bičom
a teda pastieri sa v ničom
tiež nezmenia a úžitok*

*z tej slávnej ódy je len v tom,
že privádza nás k pravde cennej:
viac rozumu je v chlapčenskom
mozgu než v svete. V svete menej.
Zbytočné bolo, Puškin, nájsť
definíciu pre slobodu,
kým svet, čo číta tvoju ódu,
tiež nemá aspoň osemnásť...*

Bratislava, 19. augusta 1993

SLOVENSKO VYHRÁ

V Prahe u Feldekovcov je situácia takáto:

Včera ráno som sa zobudil s myšlienkou, že si urobím vychádzku do Vršovíc a prejdem sa tam po Novgorodskej ulici popred dom číslo 7. Už je to pomaly štyridsať rokov, čo tam v posledný aprílový deň zatkli žilinskí eštébáci môjho otca. Mohli to spokojne urobiť aj v Žiline – prečo si na to vybrali chvíľu, keď bol môj otec navštíviť svoju mamu? Vždy, keď nad tým rozmýšlam, vychádzajú mi z toho tí eštébáci ako ľudia s rozvinutým zmyslom pre krásy našej vlasti. Triafala sa im služobka do Prahy – kto by takú peknú príležitosť nevyužil? Možno sa najprv vyviezli na Hradčany a pokochali sa pohľadom na Prahu. Potom si dali pár pív U Pinkasů, kúpili darčeky deťom – a pobrali sa do Vršovíc, kde na ulici zatkli môjho otca, práve keď vychádzal z domu, rovno pod oknom, z ktorého sa na to nechápavo dívala moja osemdesiatročná babička.

Dejiny sú čiernobiely len v knihách – ale aj v knihách sa už neraz napísalo, že do viditeľných dejinných procesov sa miešajú skryté ľudské pohnútky, a práve to vnáša do dejín moment prekvapenia.

Keď sa roku 1991 na zoznamoch rehabilitovaných objavili aj obeť žilinského procesu s protištátnou skupinou „Kauzál a spol.“, žiadosť o odškodnenie, ktorú bolo treba podať na Ministerstvo spravodlivosti, mi prisľúbil vypracovať starý dobrý priateľ môjho nebohého otca, Dr. Ernest Žabkay.

Zacestoval som teda za ním do rodnej Žiliny, a keď sme už chvíľu popíjali v jeho pracovni, spýtal sa ma zrazu ten aj v pokročilom veku neobvyčajne bystrý a, žiaľ, dnes už tiež nebohý muž: „Vieš, Ľubo, prečo vlastne sedel tvoj otec?“

A potom rozvinul predomnou svoju teóriu: po chruščovovskom odmáku – keď si môj otec a jeho priatelia mysleli, že päťdesiate roky sú už za nimi a začali si púšťať ústa na prechádzku – zrazu zas prituhlo a umierajúci kôň päťdesiatych rokov ešte raz kopol. No ani to ešte nevysvetľovalo všetko. Po Žiline sa však práve začala šíriť medzi predstaviteľmi krajských orgánov panika: bude sa rušiť Žilinský kraj. Mali strach, že sa nechytia v novom krajskom sídle – Banskej Bystrici. Tieto obavy podľa Ernesta Žabkaya zmobilizovali aj žilinskú prokuratúru a Štátnu bezpečnosť, aby vyrobili ešte pár monsterprocesov. Šláglom vysielania Slobodnej Európy vtedy bola stredoeurópska federácia – nuž prečo by sa každý, kto sa čo len pri kartách o nej zmienil, nemohol vmontovať do skupiny, ktorá jej pripravuje pôdu? Na tento nový rozlet fantázie žilinskej prokuratúry a bezpečnosti zase pár ľudí doplatilo životom – pár žilinských prokurátorov aj tajných sa však vďaka tomu úspešne uchytily v tej Bystrici.

Život šiel ďalej. Na konci šesťdesiatych rokov prišli ruské tanky a z jedného z tých prokurátorov sa stal dokonca v sedemdesiatych rokoch disident. Ale v osemdesiatych rokoch komunista Gorbačov už odštartoval demontáž komunizmu. A v deväťdesiatych rokoch je už iný komunista Černomyrdin údajne jedným z najbohatších kapitalistov na zemeguli.

Ani mňa neobišli tie prevratné zmeny – mal som prijať odškodné namiesto svojho otca, ktorý sa svojho odškodnenia už nedožil. Podal som teda žiadosť, ktorú mi nadiktoval doktor Žabkay, a zkrátka som dostal odpoveď, čo mám v tej veci podniknúť ďalej a aké doklady mám predložiť. Pýtali napríklad aj ústřížky od šekov. Veď taký mukl, čo si pobudol zopár mesiacov v protizákonnej vyšetrovacej väzbe a tým činom si nemohol nič odpracovať, musel ešte celé roky po prepustení splácať v mesačných splátkach masť dlh za pobyt vo väzení – ako keby dlhoval za pobyt v luxusnom hoteli. Nebol som v stave povyhľadávať to všetko – najmä nie vo chvíli, keď som sa práve ja sám stával objektom ďalšej nezmyselnej súdnej žaloby.

Neozýval som sa teda, ani keď ma z Ministerstva spravodlivosti SR opakovane urgovali. A tak mi 17. novembra 1992 napísali už dosť nahnevane:

Vec: urgencia!

Vo veci Vašej žiadosti o odškodnenie podľa § 23, zák. č. 119/1990 Zb. o súdnej rehabilitácii, ktorú sme zaevidovali pod horeuvedeným číslom, žiadame Vás o oznámenie týchto ďalších údajov, resp. zaslanie podkladov... Tým, že nerešpektujete naše požiadavky, zbytočne zaťažujete administratívu ministerstva, ako i plynulosť vybavovania.

19. apríla 1993 som si teda sadol a napísal som im:

Vec: odpoveď na urgenciu zo 17. 11. 1992 k č. 16302/91 – 91/9517

Odpovedajúc na Vašu poslednú urgenciu Vám oznamujem, že som sa rozhodol svoju žiadosť z r. 1991 stiahnuť a odškodné, ktoré mi prisľúcha za väzbu môj-

ho nebohého otca Jozefa Feldeka, rehabilitovaného Vaším ministerstvom, ponechávam štátu.

Odpovedali mi 3. mája 1993:

Vec: stanovisko

Potvrďujeme príjem Vášho listu zo dňa 19. 4. 1993, ktorý nám bol doručený dňa 22. 4. 1993 a oznamujeme Vám, že berieme na vedomie skutočnosť o späť vzatí Vašej žiadosti o odškodnenie zo dňa 14. 10. 1991.

Bol som spokojný. Môj otec si do hrobu v bratislavskom Slávičom údolí nevzal nič – prečo by som ja niečo inkasoval zaňho? Z tých dnešných nových papalášov Slovensko nezbohatne – hovoria síce o prospechu Slovenska, no myslia iba na svoj.

Len obyčajný občan naozaj prispieva na slovenský národný poklad – aby mali ešte aj ďalšie generácie papalášov z čoho prosperovať...

...Nuž, a včera, 30. apríla 1997, som do tých Vršovíc nakoniec nešiel. Zazvonil telefón, ukázalo sa, že je v Prahe Ferko Guldán a že ma čaká v Konviktskej. Celý deň sme spolu pili, a keď sa nachýlilo k večeru, tiahli sme po Prahu a vyspevovali sme „Slovensko vyhrá!“, pretože sa blížila 19, 00 hodina – hodina hokejového zápasu medzi Českou a Slovenskou republikou na majstrovstvách sveta vo Fínsku.

„Už vedou Češi 1:0,“ smiali sa nám mladí ľudia, ktorí si k nám neskôr prisadli v Moravskom sklípku na Liliovej ulici.

„Kým ste došli sem, aby ste nám to povedali, už dali Slováci dva!“ ubezpečil som ich. Lenže – mýlil som sa.

„Vyhrali sme,“ vítala ma moja žena Oľga, keď som sa v noci vrátil domov a chcel som vedieť, ako sa to skončilo. Hneď mi bolo jasné, že ma podpichuje a že Slovensko ten zápas prehralo.

„To nič,“ hovorím. „Vyhráme nabudúce.“

A zaspieval som ešte otvoreným oknom do pražskej noci: „Slovensko vyhrá!“ Musel to počuť a usmiať sa nad tým aj môj otec, blúdiaci Holanďan, narodený v Havlíčkovom Brode, vo svojom útulnom bratislavskom hrobe.

V Prahe, 1. mája 1997

FELDEK V BORDELI

Skôr, ako prejdem k bordelu, musím porozprávať, ako som bol raz v Kyjeve a navštívil som tam múzeum II. svetovej vojny. Kustód, hrdina ZSSR Gerus – keď zistil, že má pred sebou Žilinčana – si zrazu zaspomínal, ako partizánčil v hričovských horách. V jeho oddieli bola aj legendárna partizánka Tamara. Tá utrpela v boji zranenie, ktoré sa dalo vyliečiť iba v žilinskej nemocnici – a Žilinu mali Nemci. Partizáni sa však spojili s primárom chirurgie Gejzom Kauzáalom, a ten to riskol. Preoblečení za Nemcov priviezli k nemu Tamaru (predstierala, že je nemá), a po troch týždňoch si ju, už zdravú, zas odviezli do hôr.

V duchu som sa pýtal, či Gerus vie, čo bolo neskôr. V 50. rokoch zinscenovala totiž žilinská ŠTB monsterproces s protištátnou skupinou „Kauzál a spol“, Kau-

zála bezdôvodne odsúdili na niekoľko rokov, vo väzení dostal ťažký infarkt – vlastne ho zabili. A ukázalo sa, že Gerus o tom vie. Vzal si ma nabok a spýtal sa ma: „A što Kauzál? On postradal, da?“ „Postradal,“ vravím. „Jego semja prosila meňa napisať. Ja napisal. Tamara tože pisala. A nepomoglo, da?“ „Nepomoglo.“ Hrdina ZSSR už len smutne pokýval hlavou.

Po návrate som o tom všetkom napísal báseň *Spomienka na Kyjev* a zanesol som ju skusmo do jediného týždenníka, ktorý vtedy vychádzal. Neveril som veľmi, že vyjde, no o týždeň som pre zmenu neveril vlastným očiam: báseň vyšla.

Jeden z členov redakčnej rady ma potom stretol a smial sa: „Dobre si s nami vybabral. Prečítali sme si nadpis, a bol taký sivý, že ďalej sme už ani nečítali.“ Aj ja som sa musel smiať. Dal som básni taký nadpis iba preto, že sa mi zdal presný. Ale – vravel som si – pre budúcnosť je to poučné.

Bolo poučné – už nie je. Prišla, našťastie, celkom iná budúcnosť, dávno sú preč časy užitočných sivých nadpisov. Dnes je dobrý len taký novinár, ktorý vymyslí príťažlivý titulok na prvú stranu – povedzme: Feldek v bordeli.

Čitateľa to zväbi – a vnútri sa potom dočíta, že v nejakom nočnom podniku pracuje ako vrátnik môj dvojník, ktorý sa síce volá Jano Mrkva, ale švagra má Ľubomíra.

Nuž, toto je zas poučné dnes. Vďaka takémuto nadpisu som napríklad aj ja teraz zväbil niekoľkých z vás na to, aby ste si pripomenuli „sivú“ minulosť.

THIS SIDE UP

(úryvky z doslovu A ako A)

1

... Žilinský prokurátor, ktorý sa špecializoval na vymýšľanie regionálnych monsterprocesov, neskôr, v sedemdesiatych rokoch, oľutoval svoje chyby a stal sa disidentom. Môj otec prišiel z väzenia s podlomeným zdravím a zakrátko, roku 1962, zomrel. Mal päťdesiatšesť rokov.

Ale roku 1960 ešte žil. Pracoval som vtedy ako redaktor závodného časopisu Tesly Orava a raz do týždňa som chodil zalamovať svoje novinky do tlačiarne v Ružomberku. Cestoval som ráno lokálkou z Nižnej do Kralovian, tam som presadal na rýchlik – a rovnakou trasou som sa večer vracal. Presadal som teda na lokálku aj v podvečer toho májového dňa, keď spolu so mnou nastupovala do vozňa skupina mužov, na ktorých bolo čosi pozoruhodné.

Aj keď svetlo vo vlaku len sliepňalo, pomohol mi spln, ktorý v ten večer svietil, a prišiel som na to, čo to bolo: všetci tí muži malí príliš veľké šaty. A pretože všetci boli tichí, bolo dobre počuť, keď vlak zahegľoval, ako sa im všetkým čosi presúva v malých kufríkoch, ktoré držali na kolenách. Tie kufríky museli byť takmer prázdne! To, čo sa gúľalo, bola možno štetka na holenie alebo mydlo. A zrazu som všetko pochopil: bola amnestia, sú to prepustení mukli. Neuveriteľne veľa

muklov sa v ten večer vracalo na dolnú i hornú Oravu. Na každej staničke ich niekoľko vystupovalo – a tí, čo sa viezli ďalej, sa s nimi zdržanlivo lúčili. O čo zdržanlivejšie, o to to bolo dojímavejšie. Môj otec už bol doma, ale akoby bol v tom vozni aj on – ani ja som nemohol ovládnuť dojatie. Na druhý deň som napísal báseň *Amnestia*.

2

... Hoci som bol mladý, neznámy básnik, obrátil sa na mňa Vladimír Justl, ktorý redigoval *Almanach Klubu čtenářů 1962* a žiadal ma o príspevok. Poslal som mu báseň *Amnestia* a tak som po prvý raz v živote publikoval v českom vydavateľstve. V tom almanachu vyšla aj Skácelova báseň *Na slovo vzaté víno* – spomínam si, že v nej bol verš *a léta v kriminále*. A Pavel Kopta tam mal tú majstrovskú *Potopu*, v ktorej sa rýmovali polovice slov. Bol tam aj Miloš Macourek, Jana Štroblová, Ludvík Kundera, Jan Zábřana, Jiří Suchý – bol som pyšný na to, v akej skvelej spoločnosti som sa ocitol. Dodnes si viem presne predstaviť obálku toho zošita: zelený podklad a na ňom obrovské biele A. A ako almanach. Ale pre mňa to znamenalo aj A ako *Amnestovaní* – takto, iba celkom jemne, pozmenila redakcia názov básne.

V zbierke *Jediný slaný domov*, ktorá mi vyšla roku 1961, musel názov básne podstúpiť o čosi dôkladnejšiu kozmetickú úpravu – báseň sa tam skrýva pod názvom *Večerný vozeň*.

ROZHOVOR S OTCOM

*„V minulom storočí, v tom osemdesiat-
deviatom, otec, komunizmus padol.
A dnes? Zas plačú tí, čo mali plesať,
a horných desaťtisíc nešlo nadol.
Šikovne zásluh nakradli si jedni
a druhí nakradli si miliónov.
Zas bránu k biede odomkli si biedni,
čo štrngotali kľúčmi: „To je ono!“
A na vás muklov všetci svorne kašlú.
Buď rád, že mastíš karty s Kristom v nebi.
Nevešajú... No sám si hodím mašľu
a pôjdem za tebou tam do veleby.“*

*„Len nepoblúď, keď sa už na cestu dáš.
Sme s Kristom v pekle. Nebo – samý Judáš.“*

VIII) SRDCE ČOSI VYDRŽÍ

Dosiahol som plánovaný rozsah a ani zďaleka sa mi nepodarilo napísať všetko, čo by som ešte rád napísal do tejto knihy, vychádzajúcej s podporou Ministerstva kultúry ČR a pražského magistrátu – za ktorú im vyslovujem svoju úprimnú vďaku.

Nestihol som takmer nič povedať o svojich pražských premiérach, knihách a iných vystúpeniach – utešujem sa, že sú zaznamenané v iných knihách, časopisoch a bulletinoch.

Takmer ničím som nedoplnil svoj pražský príbeh z posledných desiatich rokov – utešujem sa, že je aspoň čiastočne zaznamenaný v knihe *Svet je aj inde*, vydanej roku 1999.

Nedostal som sa ani k pražským príbehom svojej ženy a svojich detí – utešujem sa, že sú to gramotní ľudia a môžu si ich napísať sami.

A skúpa na slovo je v tejto knihe aj Praha mojich kamarátskych či profesionálnych vzťahov – veď len ich vymenovanie by mi zabralo niekoľko strán.

Ani o rodinnej anabáze, ktorej som sa venoval najviac, som nenapísal všetko. Dúfal som, že postavím pomník svojmu otcovi? Ani na to som nemal veľkú šancu. Jeho miesto ostáva v podpalubí dejín – medzi ostatnými „mužmi určenými na likvidáciu“. „Nie je človek, nie je problém,“ rád sa vraj uchechtával najmasovej-

Na fotografii Juraja Jakubiska sedím v prázdnom hľadisku divadla S+H. Inak však to divadlo hralo moju hru Hurvínkovo okno pred plným hľadiskom a jeho riaditeľka Helenka Kirschnerová-Štáchová patrí medzi našich najmilších pražských priateľov.

V Prahe sme si zahrali aj my – účinkovali sme na scéne divadla Labyrint v réžii Borisa Hybnera v mojej hre Teta z Prahy. Moja žena mala šarmantných javiskových milencov Honzu Vodňanského a Daniela Dobiáša – a ja, šesťdesiatnik, som zas mal dvadsaťročnú javiskovú manželku Dominiku Köhlerovú.

dila do zamestnania – až som si musel klásť otázku, ktorého z nich vlastne ten permanentný stres privedie do hrobu skôr. Ubehli ďalšie mesiace, skončil sa môj pobyt vo výrobe, vrátil som sa z Oravy do Bratislavy a pri jednej z návštev v Žiline, na ktorú som priviedol aj svoju budúcu ženu, som oznámil rodičom, že sa ideme zobrať a podali sme si v Bratislave už aj žiadosť o družstevný byt. A tu sa zrazu v mojom otcovi zrodila myšlienka, že aj žilinský byt treba vymeniť za byt v Bratislave.

ší vrah histórie Stalin a takmer sa nemýlil. Na to, aby sa zmestili do dejín, bolo tých muklov priveľa, a tak ich totalitní likvidátori môžu byť dnes ešte spokojnejší, než boli včera – ich nedokonalé dielo privádza k dokonalosti sám veľký likvidátor Čas.

Zdá sa, že dlhujem čitateľom tejto knihy najmä podrobnejší koniec otcovho príbehu.

Bol smutný, tak ako bolo smutné aj to, že nebolo v mojich silách ani v silách nikoho iného čosi na ňom zmeniť.

Hneď po vyjdení z väzenia sa pobral môj otec do Prahy k svojej sestre – Žilinu chcel stratíť z očí. Mama bola zamestnaná v Žiline, ja na Orave, každý z našej trojčlennej rodiny žil teda inde, ale myslel som si, že to bude len dočasné a zase sa to nejakú utrasie, veď iní boli vo väzení aj dlhšie, a keď sa vrátili, našli spôsob, ako žiť ďalej. Azda by ho našiel aj môj otec, keby mu vo väzení nezničili zdravie a nevzali vôľu žiť. Ten režim svoje obete nielen zatváral, ale ich aj ubíjal, ponižoval a usiloval sa ich okradnúť, o čo sa len dalo. Keď robili u nás bytovú prehliadku, tvárili sa tí chlapíci, že hľadajú akési dokumenty, ale hľadali ich aj v takých malých otvoroch a škárach, do akých by sa nijaký dokument nemestil, a bolo jasné, že hľadajú peniaze, zlato a šperky. Moji rodičia však boli chudobní, eštbáci odišli s dlhým nosom. A predsa sa im podarilo čosi uchmatnúť – ukradli môjmu otcovi celú budúcnosť. Keď sa v sprievode obeť tety Anušky po čase vrátil z Prahy, videli sme, že aj napriek úsiliu, ktoré vynaložila, aby mu pomohla pookriať, je na tom čoraz horšie. Zdeptaný vyšiel z väzenia a zdeptaný zostával aj po návrate z Prahy. Vôbec nevychádzal na ulicu, celé dni trávil v prítmi na stiahnutými žalúziami a celé noci nespál. Málo sa pri ňom vyspala aj mama, ktorá chodila do zamestnania – až som si musel klásť otázku, ktorého z nich vlastne ten permanentný stres privedie do hrobu skôr.

Spôsobila to azda moja budúca žena, ktorá vniesla svetlo do toho žilinského prítmnia a prebudila v ňom nový záujem o život? Výmena bytov sa podarila.

Spočiatku sa zdalo, že tá zmena sa naozaj stane balzomom na otcovu dušu. Už na svadbe, ktorú sme mali v Bratislave 15. septembra 1962, sa nad očakávanie vzchopil a predniesol skvelú reč, z ktorej si pamätám najmä vetu: „My, Feldekovci, sme sa nikdy nerozvádzali.“ Po presťahovaní, ktoré nasledovalo o mesiac, sa zdalo, že všetko sa obracia na lepšie. Mama získala v Bratislave primerané zamestnanie a otec sa naozaj trochu spamätal, začal vychádzať na ulicu a vo dne vyfahovať rolety. No zároveň sa chystal znova odísť do Prahy a nijako nebol možné vyhovoriť mu to – také uvzaté cestovateľské nápady zvyčajne dostávajú ľudia pred smrťou. Pobalil si kufre a určil aj dátum svojho odchodu: 2. januára 1963. Určil ho takmer presne. Infarkt sa postaral o to, že odišiel – nie do Prahy, ale z tohto sveta – 30. decembra 1962. Mama ho prežila o tridsať rokov. Pochovaní sú v jednom hrobe, v bratislavskom Slávičom údolí...

... A o tridsať rokov som sa i ja v istej chvíli rozhodol riešiť svoju situáciu odchodom do Prahy – a hoci aj bol na to objektívny dôvod, niekedy sa pýtam sám seba, či som to neurobil iba preto, že som chcel na vlastnej duši preskúmať otcove dávne pocity.

Bol som v tej chvíli už starší než on, nuž akoby sa on zrazu stával mnou a ja akoby som sa stával ním – a nielen ním. Chcel som sa asi dozvedieť čosi viac aj o tom blúdiacom Holanďanovi, čo sa zatúlal aj do mojej krvi.

To je všetko.

Už len zájsť si v Prahe s dcérou Aničkou do Vršovíc, na Novgorodskú ulicu, dať sa tam vyfotografovať pred domom číslo 7 – a kniha je hotová.

VEĽKÝ TESTAMENT

*V šesťdesiatke, keď som už bodku
za kalendárom svojich dní
pokojne chcel dať na dôchodku,
čakal ma ešte osudný –
vybrali si ma na súdny
pohon. Vždy musí si nájsť obeť
ten, kto chce vládnuť nad ľuďmi.
Starý trik. Hodil sa im opäť.*

*Kto okúsil raz moc, už nedá
ju z rúk! Ak náhodou si šiel
mu krížom cez cestu, ti beda.
Demokracia? Večný cieľ!
Slobodu slova som len chcel
vyskúšať – to som nemal spraviť.
Básnik je ľahký nepriateľ –*

nevraždí. Jeho prídu zabiť.
Čím im bol nebezpečný Lorca?
A zabili ho! Villona
obesiť chceli! (Táto horká
oktáva – jemu poklona.)
Ak poprava sa nekoná –
aj tak je zavraždený každý
Jesenin, čo len zastoná
piesňou vo chvíli samovraždy.

Tí, ktorí národ ozbýjali
(údajne z lásky k národu),
vnukom chuť narodiť sa vzali –
zabili Ruda Slobodu.
Potme sa díval na vodu:
„Morava, leskneš sa aj v noci!“
Pár slov – a stačia na ódu!
Viac nebolo však v jeho moci.

Takisto mne už oznámili,
kedy si po mňa príde kat,
a nepoznal ma zrazu milý
kamarát – dobre, že nie brat!
Čo som mal robiť? Mal som stáť?
Byť svojej vlastnej smrti divák?
Múdrejšie bolo utekať –
zbalil som svojich sedem slivák.

Ty, matka piatich nemluvniatok,
ty vlasti najvlastnejšia časť,
Oravka, pohyblivý sviatok,
a písmeno „el“ v slove strasť,
neváhala si nohu klásť
cez prah a vykročiť ňou do tmy!
Tam, kde si ty, je moja vlasť
s dlhými chodiacimi plotmi!

Blúdiaci Holandán, môj predok
minnesänger van Veldeke,
nech potvrdí mi ako svedok:
pomstíť sa mi je ďaleké!
O radosť ani o mäkké
srdce som neprišiel, vy sráči!
Nech Shakespeare v bibliotéke
vám spadne na hlavu – to stačí.

PO PRASLICI OD ŽIŽKU

V Prahe U Feldekovcov je situácia takáto:

Konečne sme si po poldruhu roku uvedomili, že sme tu, a začali sme vybaľovať. Teda začal som. Myslím knihy. Moja žena, ktorá má na všetko iný názor ako ja, tá si to, že sme sa presťahovali, všimla dávno a už od prvej chvíľky robí všetko tak, ako treba a ako by to robila všade na svete. Ženy si popláčú a vydržia každú zmenu. Muži sa smejú a smejú a nepomôže im to. Na každú zmenu si zvykajú pomaly. Ako keby sme tým, že si zvykáme pomaly, mohli niečo zmeniť na tom, čo sa zmenilo.

Hneď v prvej banánovej škatuli s knihami, ktorú som otvoril, ležal na vrchu Czeslaw Milosz, *Poezje*. Knihu mi daroval Štefan Šebesta. Našiel som v nej vložených aj niekoľko oxeroxovaných stránok, ktoré mi dal Štefan Šebesta takisto. Ten pozorný Štefan! Na Štefana som mu volal, ale nikto nedvíhal. Popíjal asi svoju vlastnú slivovičku na chalupe na Myjave a tam telefón nie je. Tak mu viňšujem aspoň takto dodatočne.

Na prvej oxeroxovanej stránke je titulný list, aby som vedel, odkiaľ to je: z knihy Štefan Marko Daxner, *V službe národa* (SVKL, 1958). A potom nasledujú xerokopie stránok 118 a 119 a na nich ceruzkou označené, čo si mám všimnúť:

Náhodou sa stalo, že kapitán Feldek*, veliteľ v Rimavskej Sobote ležiaceho 2. bataliónu strelcov, prechádzal sa po námestí s Jánom Moravčíkom, keď pred stolíčný dom vytiahli dereš. Hajdúsi a kastelán Markovič vyšli v paráde a za nimi jeden Jánošovčan, ktorého povalili na dereš. „Čo to za škandál?“ pýta sa Feldek Moravčíka. Tento, znajúc species facti, vyrozpráva mu nakrátko, v čom je vec.

Takto sme krstili v Slovenskom inštitúte na Purkyňovej ulici môj preklad Cyrana (Katka ako ??? „Na ???“ a Boris Hybner ako ???).

„Patroll her!“ zvolá Feldek na blízku hlavnú stráž. „Tých mužov odzbrojiť, poviazaných rozviazať, a všetkých odvieť na vrchné veliteľstvo!“ Kým toto sa na rozkaz vykonávalo, poberal sa Feldek hore na stoličný dom do súdnej dvorany. Nebohý Samo Vozár rozprával mi ako očitý svedok nasledujúci výjav: Kaprál hajdúsky tichým hlasom oznamoval slúžnemu Törökovi, že tamvon vojenská patrola odvieďla hajdúchov i s kastelánom na hlavnú stráž. Kým to Török ďalej podával, otvorila sa zrazu na dvorane hlavné dvere, pri ktorých dvaja hajdúsi s vyťahnutými šablami strážili, a v dverách zjaví sa vysoká postava Feldekova. Zastane, poloprízhmurými očami pozerá po dvorane, ako by nás chcel prečítať. Po krátkej prestávke Feldek po nemecky prehovorí: „Meine Herrn – kto ste a čo je to tu za zhromaždenie bez môjho vedomia?“ – Páni poobzerali sa jeden na druhého, a starý Jozef Rakovský, najlepší Nemec medzi nimi, počne explikovať kapitánovi, že sú oni Comitatssedria – Comitats-Gerichtshof a že práve teraz držia svoju sesiu, aby prislúhovali spravodlivosti. „Ach, was!“ povie Feldek. „Spravodlivosť sa môže vykonávať len v mene Jeho cisárskeho majestátu a na to vy – pokiaľ viem – nie ste povolaní. Dávam vám päť minút – koho z vás tu nájdem po uplynutí lehoty, ihneď bude eskortovaný do Košíc!“ Obrátil sa a odišiel. A z tých päť minút postačovali dve minúty na vyprázdenie dvorany. Vozár posledný zatváral za sebou dvere.

O tejto udalosti z revolúcie roku 1848 som vedel dávnejšie. Keď sme roku 1963 išli dať meno synovi, pátral som aj po krstnom mene toho kapitána. Do pátrania bol zapojený – prostredníctvom svojho zaťa Emila Lehutu – aj sám profesor Rappant, najväčší znalec roku meruôsmeho. Krstné meno kapitána sa však vypátrať nepodarilo.

Ubehlo vyše tridsať rokov a dnes, keď sa s tým znova stretávam, vravím si – aj hľa! Aj revolúcia 1848 bola nežná! A za stopu, čo zanechal v slovenskej histórii môj dávny predok – lebo iste to bol môj predok – sa veru nemusím hanbiť. Veď štúrovci sa nevyznali v bojových veciach – dobre bolo, že sa mohli spoľahnúť na toho kapitána.

Pri Feldekovom mene má Daxner hviezdičku a dole pod čiarou poznámku:

Kapitán Feldek bol nám už ako dobrovoľníkom známy podľa mena, hovorilo sa o ňom, že pochodí po praslici od Žižku a že je národne zmýšľajúci Čech. Po bitke pri Ácsi, koncom apríla 1849, bol som od sboru oficiárskeho dobrovoľníckeho vyslaný do Viedne ku c. k. ministerstvu vojenskému prosiť o to, aby nám Feldeka dali za hlavného komandanta... No nepovolili nám to... Feldek – neznám akým spôsobom – dozvedel sa o tom, že sme ho chceli mať za hlavného veliteľa. Roku 1850 spomenul mi to pri príležitosti a bol veľmi rád, keď som vyrozprával priebeh vecí, doložiťac zo svojej strany, že ľutuje môj nezdar, lebo že by úlohu tú ochotne bol prijal.

Rútím sa do kuchyne, kde práve moja žena Oľga dokončuje upratovanie – po sviatočnom neporiadku už nikde ani chýru. Zase si – rýchlejšie ako ja – zvykla, že deti odišli a že už beží ďalší všedný rok.

„Prečítam ti čosi,“ vravím, „aby si si uvedomila, že nie som len tak hocikto.“

A čítam jej, čo napísal Š. M. Daxner. Zvláštny dôraz dám na zmienku, že Feldek „pochodí po praslici od Žižku“.

„Čo na to vravíš?“

„Nebol by si len tak hocikto aj bez toho,“ vraví moja žena. „Koľko škatúl s knihami si dnes upratal?“

„Jednu,“ klamem.

V skutočnosti som z tej jednej upratal iba jednu knihu. A ani tú som neupratal – iba som ňou rozmnožil svoj nepriadok.

„Jedna škatuľa na jeden deň stačí,“ hovorí moja žena Oľga. „Dáme si kávu?“

A keď už tú kávu popijame, láskyplne sa na mňa zadíva a povie: „Keď už pochádzaš od toho Žižku, mal by si nosiť čiernu pásku cez oko.“

V Prahe, 4. januára 1997

ROZHOVOR O GARÁŽI

*„Tá garáž, plná škatúl! Zriedkavo sem vstúpim.
Kedysi na poličkách stáli rady týchto kníh.
Dnes vlnnú v inej krajine, už nevyznám sa v nich,
a tú, čo musím mať, si radšej znova kúpim.
No zdraželi a už ich ani nekupujem.
A rukopisy... Listy... Čo sme si to písali?
Tak sa ten vrúcne popísaný papier pomaly
šúverí... To s ním urobil náš nezájum.
Auto už roky prezimúva na ulici ...“*
„No odborníci vravia, že to neškodí až tak,
ako tie zmeny teplôt, tie vraj ničia lak.“
„A čo na zimovanie srdca vravia odborníci?“
„Neboj sa, miláčik, veď srdce čosi vydrží.
Si vo mne a ja v tebe! Obaja sme v garáži.“

ROZHOVOR SLOVÁKA S ČECHOM

*„Jaký je rozdíl v našich mentalitách?“
chce vedieť Čech – a Slováčok otvára
hneď srdce, spraví z dejín stručný výťah:
„Keby mal Tolstoj Čecha lekára
a riekol by mu: ‚Už ma to tu ničí
a hneď chcem odísť!‘ – Čech by zvolal: ‚Ne!
Nejsem si jist, Lve Nikolajeviči....‘
A Lev by zomrel v Jasnej Poľane.
Náš Dušan Makovický ani v slove
sa nevzpriečil. ‚Hned? Dobře. Ideme.‘
Lev zomrel na staničke v Astapove...“*
„Jste spontánnější?“ „Asi budeme...“
A za tabletky, milý doktor, vďaka.
U nás by volali už funebráka.“

Z iniciatívy pražského vydavateľstva *Reader's Digest*, vznikla aj moja najkrajšia kniha *Veľká kniha slovenských rozprávok*. Vyšla v slovenčine aj v češtine (v preklade Jany Štroblovej). Toto je záber z jej bratislavského krstu, na ktorom sa zúčastnil šéfredaktor Jiří Hanuš. Na písťalke mu zahral chýrny slovenský muzikant Marián Veselský.

MOJA STRANA V KŽ

Srdečný pozdrav čitateľom i redakcii Kultúrneho života! Z možností, ktoré ponúka táto strana, si vyberám dve: pobaviť a zachovať.

Nuž teda, s dovolením, nech táto strana zachová, že v auguste tohto roku ma pozvali českí vodníci, aby som prehovoril na ich zraze – na Čochtanovej Třeboni.

Pozvanie som prijal rád – ako prekladateľ Erbenovej *Kytice* do slovenčiny cítim sa byť na vodnícku tematiku expertom. Napísal som totiž k slovenskému vydaniu *Kytice* (Mladé letá, 1977) aj doslov. Keď som sa v ňom chystal odcitovať výrok Jaroslava Vlčka, že „Erbenova *Kytica* je najkrajšou oslavou matky v českej poézii“, hľadal som na podporu toho tvrdenia dôkazy – a zistil som, že dôkazov niet. Oslavou matky je v *Kytici* azda vstupná báseň – no matka v nej je už mŕtva, zmenená na materidúšku. A inak – všetky matky zlé! Matka v *Poklade* z mamónárstva zabudne dieťa v jaskyni. Neopatrná matka v *Poludnici* dieťa udusí v náručí. Matka v *Lalii* skántri nevestu aj vnúča. Vrcholom Erbenovej averzie k živým matkám je balada *Vodník*: tam sú zlé matky dokonca až dve. Jedna opustí dieťa a druhá, matka tej prvej, nedovolí dcére k dieťaťu sa vrátiť. „Odmyslime si, že vodník je vodníkom,“ napísal som napokon v doslove, „a zrazu môžeme sledovať celkom uveriteľnú rodinnú tragédiu, ba niekto z nás by tu vedel povedať aj slovo na obranu muža, ktorého žena a svokra dohnali k ukrutnému činu.“

V Třeboni, už na pódiu, sa mi to však zrazu zazdalo akési nudné, a tak som v poslednej chvíli vyrukoval ešte s úplne novou teóriou: čo ak vodník vôbec nebol vrahom? Všimnime si – trikrát prišiel vyzvať svoju ženu, aby sa vrátila do vody, a vždy uvádzal iné naliehavé dôvody.

Prvý raz:

*Odzvonili anjelpána,
buch, buch vonku na dvere:
„Pod' už domov, žena moja,
nieto teplej večere.“*

Druhý raz:

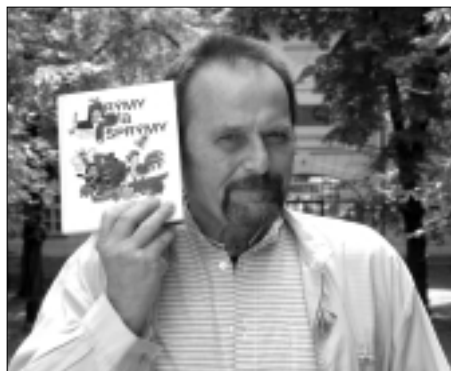
*O polnoci buch, buch zase,
až mráz beží po tele:
„Pod' už domov, žena moja,
treba ustlať posteľ.“*

A napokon:

*A tretí raz buch, buch zase,
keď sa šíril ranný svit:
„Pod' už domov, žena moja,
dieťa plače, daj mu piť.“*

V Prahe som napísal aj hru *Pápěrnice*, ktorú uviedlo Slovácké divadlo v Uherskom Hradišti v réžii Karola Spišáka. (Po tamojšom javisku sa však spolu s ním motám pri klaňacke po premiére inej svojej hry – Karol tam režíroval aj *Z dreva vyrezané*.)

Mojim najlepším prekladateľom do češtiny je skvelý básnik Jiří Žáček, ktorý pripravil aj najnovší výber z mojej poézie Slováka na Venuši.

ešte viac ich potešil *Pozdrav slovenského vodníka*, ktorý som si nechal na záver vystúpenia. Dúfam, že slovenskí vodníci mi nebudú mať za zlé, že som prehovril v ich mene, a že ich to poteší tiež.

Zástankyne ženských práv by iste neváhali zvoliť: „Veď si večeru zohriať aj ustlať mohol sám!“ – a mali by pravdu. No tretí prípad je iný: mohol vodník sám dojčiť novorodenca? Nebol na to fyzicky spôsobený! Ak svokra ani v tomto treťom prípade nedovolila dcére, aby sa vrátila pod vodu, malé vodníča pravdepodobne zomrelo od hladu. Aj keď vodník oddelil dieťaťu hlavičku od telíčka, vôbec to neznamená, že bol vrahom – čin to bol síce hrozný, ale dieťa mohlo byť mŕtve už predtým!

Českých vodníkov táto obhajoba Erbenovho vodníka potešila – ale

POZDRAV SLOVENSKÉHO VODNÍKA

*Milí českí vodníci,
prinášam vám pozdravy
od kolegov vodníkov
z Liptova a Oravy.*

*Ako sa vám v Česku vodí?
Nám výborne náhodou.
Za vodou je iba niekto –
väčšina je pod vodou.*

*Byť vodníkom – to je teraz
všeobecne v móde.
Len niektorí zaostalci
kúpili si lode.*

*Je to u nás ako u vás.
Svet funguje riadne.
Keď sú hore podvodníci,
vodníci sú na dne.*

*Nech vám táto dobrá správa
na úžitok padne.*

Medzi svojich najlepších pražských priateľov rátam aj Nadú Vokušovú a Vlada Skalského zo Slovensko-českého klubu, bez ktorých by nevznikla ani táto kniha..

Pred rokmi natočil Ivan Popovič kreslený film *Panpulóni* – recitácia Váľkovej básne bola jeho súčasťou. Film mal ísť na nejaký svetový festival a Ivan Popovič dostal bláznivý nápad: zavolať mi, či by som tú báseň pre potreby festivalovej kópie nepreložil do angličtiny, samozrejme rýmovane. Bol presvedčený, že to zvládnem v spolupráci s rodenou Angličankou, pani profesorkou Jean Ruppeldtovou, ktorú už takisto oslovil. Súhlasil som a podarilo sa to. Pani profesorka bde-la nad angličtinou, ja som vymýšľal rýmy, Ivan Popovič nás povzbudzoval – a film úspešne obstál na festivale i vo svete. Najkrajší detail je však rýdzo domaci. Toť som Ivana stretol a on sa ma spýtal, či si pamätám, koľko to prekladanie trvalo. „Neviem už,“ premýšľal som. „Hodinu? Dve?“

„Jednu fľašku,“ hovorí Ivan. „Otvoril som ju, keď ste začínali – a práve, keď si ju dopil, bolo to hotové.“

Hľa, slovenská časomiera!

Podobne ako *Panpulóni* – aj muzikál *Snehová kráľovná*, ktorého libreto som napísal na motívy Andersenovej rozprávky a už rok sa hrá v Divadle Jiřího Grossmanna na Václavskom námestí, sa rozhodol vyraziť do sveta.

„Kdo by nám preložil ty písničky do angličtiny?“ spýtal sa ma raz Ilja Vlček, šéf agentúry A-STONE, ktorá *Snehovú kráľovnú* produkuje.

Spomenul som si na *Panpulónov* a povedal som:

„Dajte mi rodenú Angličanku a o nič viac sa už nemusíte starať.“

A zas to vyšlo. Akurát v tom bol rozdiel, že Angličanka sa tentoraz volala Nick Miller. Nick Miller má 25 rokov a pochádza z Winchesteru. Do Prahy sa priženil a živí sa ako prekladateľ hospodárskych zmlúv a iných komerčných textov v agentúre PRESTO – u tej mi ho najala agentúra A-STONE.

Spolupráca sa nám darila hneď od prvej chvíle.

V librete muzikálu, ktoré som pôvodne napísal po česky, sa na začiatku objavujú dvaja malí hrdinovia rozprávky Gerda a Kaj v dvoch susediacich záhradkách a o tých záhradkách sa spieva v úvodnej piesni:

*Zahrádka susedí se zahrádkou,
růže se líbají vůní sladkou.*

Vysvetlil som Nickovi základné pravidlo rýmovanej poézie: treba začať tam, kam sa chceme dostať. A potom sme najprv preložili druhý riadok:

Roses kiss with lovely sweet aroma.

Keď bol hotový druhý riadok, začal som hľadať rým do toho prvého. Nick ma presviedčal, že na aroma v angličtine rým nenájdeme.

„A čo Roma?“ pýtam sa.

„To sa už používa iba v súvislosti so starým Rómom,“ odrádzal ma.

„V poriadku. Bude tam teda *ancient Roma*.“

„A čo tam bude starý Rím hľadať?“ čudoval sa Nick.

Pýtal sa dobre, ale šťastná slina mi priniesla na jazyk ešte lepšiu odpoveď:

*Gardens are older than ancient Roma,
Roses kiss with lovely sweet aroma.*

A Nick to nielen gramaticky odsúhlasil, ale predstava, že záhrady sú staršie než starý Rím, ho nevyliciteľne nakazila. Po troch dňoch práce sa začal navidomoči meniť. Na naše stretnutia prinášal už návrhy vlastných rýmovaných riešení a bol smutný, keď som ich odmietal ako nepoužiteľné. Básnikom sa Nick asi nestane, no dušu mu to rozospievalo a z agentúry PRESTO vraj telefonovali do agentúry A-STONE: „Co jste to udělali s tím našim Nickem? Chodí s hlavou v oblacích a vůbec už s námi nemluví.“

Anglická verzia muzikálu mala premiéru pred pár dňami – 11. 11. 2000 – a ja teraz rozmýšľam o tom, že by sa patrilo urobiť konečne aj slovenskú. Niekoľko piesní som už urobil. Tu je jedna z piesní vo všetkých troch verziách:

LOUPEŽNICKÁ

*Bejvávalo, bejvávalo v lese veselo,
loupili jsme, loupežníci, jen tak hučelo!
Jiní slušně vydělali, jiní koupili –
my jsme jim to potom uloupili!*

*Bejvávalo, bejvávalo v lese veselo!
Na šibenici nás taky hodně viselo!
S nevěstami do manželství jiní vstoupili –
my jsme jim je potom uloupili!*

*Báli se nás turisté, co v lese zbloudili!
Zajisté!
Honila nás policie, soudy soudily!*

*Bejvávaly, bejvávaly s námi procesy –
až nás někdo oloupil o naši profesi!
Ti, co kradou hory, doly, banky, flotily,
zřídili nám skanzen pro břídily!*

*Tak nás loupežníky oloupili!
Tak nás loupežníky oloupili!
Tak nás loupežníky oloupili!*

THE ROBBER'S SONG

*'T used to be so, 't used to be so merry in the wood!
Oh we robbed and robbed, we robbers like ol' Robin Hood!
We stole every silver piece and every golden piece.
Now we've just potatoes with mouldy cheese!*

*'T used to be so, 't used to be so merry in the wood!
Oh we robbed and robbed, we robbers like ol' Robin Hood!
Others only fairly earned and others only bought –
Aftwards we'd rob them, now they are nought.*

*We took all the goods of hikers as they lonely trudged.
In the woods!
The policemen hunted us, the judges only judged.*

*'T used to be so, 't used to be so merry in the court –
But goverments are much better in the robber's sport!
Other steal whole mountains, ships and banks and books and
thoughts –
We're just some show piece at Madame Tussaud's.*

*Hey-hey! Aftwards we'd rob them, now we are nought!
Hey-hey! Aftwards we'd rob them, now we are nought!
Hey-hey! Aftwards we'd rob them, now we are nought!*

ZBOJNÍČKA

*Bolo v každej bútlavine zlata za košík,
keď nás ešte na zboj vodil Juro Jánošík!
Páni hrady stavali si, krovy zbíjali –
aj na hradoch sme ich ozbíjali!*

*Bolo v každej dedine aj meste veselo.
Na šibenici nás neraz desať víselo.
Na parkete s dámami sa páni zvíjali –
aj o dámy sme ich ozbíjali!*

*Prispeli ku koristi aj tí, čo blúdili.
Turisti!
Pandúri nás naháňali, súdy súdili.*

*Zbíjanie nám každoročne pekne vynieslo –
až nás niekto ozbíjal o naše remeslo.
Tí, čo vedia do haliera obrat žobrakov,
zriadili nám skanzen pre babrákov.*

*Jojó! Tak i Jánošíka ozbíjali!
Jojó! Tak i Jánošíka ozbíjali!
Jojó! Tak i Jánošíka ozbíjali!*

SVEDECTVO RUDOLFA SLOBODU

1

Rudolf Sloboda sa narodil 16. apríla 1938 v Devínskej Novej Vsi, kedysi samostatnej obci, dnes už súčasťou Bratislavy. (Azda práve túto dedinu videl Vítězslav Nezval z okien vlaku vo svojom románe *Jak vejce vejci* a vyvolala v ňom prvý pocit sympatie k Bratislave ako k mestu, odkiaľ „v případě zoufalství je to jen na skok k husám a psům.“)

Narodiť sa v Devínskej Novej Vsi (presnejšie: v jej časti Slovinec, obývanej kedysi Chorvátmi) znamenalo narodiť sa na skok od rieky Moravy – Sloboda pre ňu našiel vo svojich knihách slová vrúcnejšieho obdivu než ku krásnym ženám („Morava, aj v noci sa leskneš“).

Narodiť sa v Devínskej Novej Vsi znamenalo aj narodiť sa na skok od štátnej hranice – tento fakt však Sloboda nikdy priveľmi nevzrušoval. Takmer celý život túto ani nijakú inú hranicu neprekročil a v románe *Rozum* svoju nechúť k pokračovaniu hraníc drsne vysvetlil, neberúc ohľad na čitateľov s turistickými sklonmi. („Nechcem z toho robiť cnosť. Predsa však sa cítim múdry, keď počúvam reči o zahraničných cestách, o cestách vôbec. Celý život v cudzine sa odohráva ako by na ulici, na križovatkách, v obchodoch. Málokto si vie priniesť z cudziny ducha, pookriať v inom povelí, posilniť sa. Privážajú si len akýsi hnus, ako by sme

sa išli do cudziny vyvracať, a čo sme nestačili vyvrhnúť sami tam, to si potom prinášame nazad.“)

No v poslednej fáze svojho života Rudo Sloboda štátnu hranicu predsa len dva razy prekročil. Prvý raz po 10. decembri 1989, keď vojaci postrihali ostnatý drôt železnej opony a – cítujem jeho rozprávanie – „celá Devínska Nová Ves, aj ja, všetci sme prebrodili Moravu, ktorá bola práve veľmi nízka, a šli sme sa pozrieť na svoju obec z rakúskej strany. Nijaký zvláštny pohľad to nebol, a tak sme sa o desať minút prebrodili zas nazad.“ Druhé prekročenie – po rozdelení štátu – smerovalo do Prahy a je opísané v poviedke *Jášovské škovránky*. Ani tieto dve zahraničné výpravy nič nemenia na veršoch básne *Nomen omen*, ktorú som mu napísal k päťdesiatke:

*Krátky rozum nepredľží zemepás
a Sloboda Rudolf nikdy nemal pas.*

Ani na jednu z tých dvoch výprav pas nepotreboval – na tú druhú mu stačil občiansky preukaz.

2

Čo si na cestovateľských zážitkoch odoprel autor, to si dožičil rukopis jeho knihy *Láska*. Ide o román, ktorý sa roku 1972, keď mal vyjsť a nevyšiel, volal *Pamäti*. O tridsať rokov, keď – už po autorovej smrti a v inom spoločenskom systéme – konečne vyšiel, editori zmenili názov, pretože ten pôvodný Sloboda medzičasom použil na iné dielo. Pôvodný názov prezrádza o autorových zámeroch viac: Sloboda, ktorý si vždy zakladal na autenticite svojho písania, sa v období nastupujúcej normalizácie rozhodol mieru autenticity ešte zvýšiť. Možno dnes, keď tej doby a vtedajšieho systému už niet, nie je až také viditeľné, čo cenzorov na kni-

V Prahe žije aj môj syn Martin a nevesta Magda s deťmi Edkom a Magdalénkou.

he znepokojilo – keď to však budeme hľadať, nájdeme to. „Sú dva duchy –“ píše sa na jednom mieste knihy, „duch, ktorý chce dokonalosť tela, a duch, ktorý chce čosi iné. Hoci je myšlienka dosť nejasná, pripadá mi veľmi smiešne, ak vidím, že našinecký humanizmus vlastne predpokladá iba toho prvého ducha. Hovorí mu niekedy aj optimizmus.“

Vzápätí potom, čo zabránila vyjdeniu knihy optimistická cenzúra, stal sa jej rukopis vlastníctvom Evy Márie Hunca, s ktorou sa, podľa jej svedectva, Sloboda zoznámil roku 1970. Eva Mária Hunca je tá „Poliačka“ z básne *Pálenie básní*, ktorá si zaslúži citáť,

aby som mohol poopraviť tvrdenie, že Sloboda obdivoval riekú viac než ženy. Vedel on, beťár, keď na to mal vážne dôvody, napísať aj ódu na ženskú krásu:

*Kráska poľajčieva krásnu cigaretu, jej
vráska pod očami, idúca k nosu, je
ohnutá ako písmenko nad kútikom úst, je ako
nedokončený bozk, letmá láska...*

V doslove k *Láske* sa Eva Mária Hunca usiluje rozpomätať, kedy dostala od Ruda jej rukopis: „Myslím, že to bolo začiatkom jesene 1974. Po niekoľkomesačnom pobyte v Nemecku som sa vracala do Poľska – cez Viedň –, aby som sa mohla zastaviť v Bratislave... V ktorýsi septembrový deň som s Rudom vyšla do mesta. On išiel do Smeny, ja som naňho čakala v akejsi kaviarni, asi v Kriváni...”

Tu nemôžem odolať a spomienku „Poliačky“ preruším: Kriváň, dnes už zbúraný štvrtotriedny hotel a k nemu patriaca krčma na hornom konci Štefánikovej ulice, sa kedysi volal Dax – a práve v tom Daxe pokračuje Nezvalov román *Jak vejce vejci*, tam prežíva Nezval svoje galantné dobrodružstvo s cudzinkou (údajne s bulharskou poetkou Dorou Gabe) na jar roku 1938, teda možno presne vo chvíli, keď Rudo Sloboda prichádzal na svet.

„Pamätám sa,“ pokračuje Eva Maria Hunca, „že prišiel s rukopisom pod pazuchu, neviem to už presne opísať, nahnevaný, smutný, sklamaný – ako som vyrozumela, vydavateľstvo sa podvolilo cenzúre.“ Rudo Sloboda sa vraj vyhrážal, že rukopis zničí, Eva Mária Hunca sa vydasila, že to naozaj urobí, a „aby ma Rudo zbavil tohto strachu, rukopis mi daroval.“ Informáciu doplnme: dar Ruda Slobodu bol aj výrazom jeho mimoriadnej galantnosti, veď iste aj Eve Márii Hunca povedal to, čo potom svojim priateľom – totiž že jej daroval jediný existujúci exemplár, nijaký iný už nemal. Na výnimočnosti toho daru nemení nič fakt, že (ako mi nedávno povedala Slobodova dcéra Evička) jeden odpis sa v archíve vydavateľstva Smena po Rudovej smrti ešte našiel. O jeho existencii autor nevedel, nevedel o nej nik, nevedela o nej teda ani Eva Mária Hunca a opatrovala rukopis ako oko v hlave. A tak sa román ocitol s ňou v Poľsku – a možno aj v iných krajinách. Eva Mária Hunca na rozdiel od Ruda Slobodu rada cestovala, v deväťdesiatych rokoch pôsobila dokonca až v Bagdade, dovoľme si teda tú krásnu, aj keď jej spomienkami nepodloženú predstavu, že rukopis Ruda Slobodu priputoval spolu s ňou až do mesta z *Tisíc a jednej noci*. Zásah cenzúry voči románu, ktorý sa dnes volá *Láska*, mohol Rudolfa Slobodu zbaviť publikačných možností nadhlo – nebolo by to v tých časoch nijakou zvláštnosťou. Prečo sa to nestalo? Mladé letá mi práve vtedy ponúkli na prezprávanie Homérovu *Iliadu* – posunul som mu to. A keby ani okľuka cez detskú

Z Magdalénky je už veľká slečna.

literatúru na jeho záchranu nestačila, využil som svoje postavenie vedúceho redaktora oddelenia pôvodnej a prekladovej poézie vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ a nahovoril som Ruda, aby napísal básnickú zbierku. Nebol preňho problém vyhovieť mi – veď vždy, aj keď sa prezentoval ako prozaik, bol vlastne básnik. Neuspokojoval sa, tak ako iní prozaici, iba s tým, že by rozprával príbehy a kládol na papier svoje myšlienky – s neuveriteľnou neúnavnosťou si dával záležať aj na ozvláštnenej kráse každej vety, tak ako dobrý básnik na každom verši. To vlastne bol aj ten paradoxný dôvod, prečo mu kritici a redaktori niekedy nerozumeli, prečo pokladali jeho prejav za insitný alebo slová, ktoré si vyberal, za nevhodné.

Rudo Sloboda napísal *Večernú otázku vtákovi* za dva týždne, vyšla roku 1976, a potom – aj keď nikdy nie bez ťažkostí – sme my, jeho priatelia, dokázali postupne vo vydavateľstvách Slovenský spisovateľ, Smena a Mladé letá presadiť na vyjdenie všetky jeho diela a boli by sme našli spôsob, ako vydať aj *Lásku*, keby sme tušili, kde sa stráca stopa Evy Márie Hunca. Ale aj tak jej treba vysloviť vďaku za to, že rukopis tak dobre opatrovala.

3

Rudolf Sloboda chcel byť aj bol vždy chudobný. Chudobný a hrdý. Ako hrdý človek nikdy nikoho nežiadal o pomoc, hoci ho práve hrdosť privádzala do situácií, keď pomoc potreboval. Keď mal peniaze, čo najskôr sa ich zbavil. Jeho vzťah k peniazom i spôsob, akým čelil chudobe, je možno jedným z kľúčov k jeho životu aj smrti.

Zora Prušková vo svojej s veľkou empatiou napísanej knihe *Rudolf Sloboda* (Kalligram, 2001) vidí všetky Slobodove starosti sústredené v metafore čierneho šarkana, ktorá jej korešponduje „s veľmi výrazným Slobodovým návratným motívom – motívom postupnej akceptácie a rešpektovania smrti.“ No kým Sloboda došiel k jej definitívnej akceptácii, vedel byť pri riešení svojich starostí vynaliezavý aj zaživa, hoci často za cenu veľkého odriekania a masochizmu. K spomínanej knihe Zory Pruškovej je pripojený aj Kalendárium jeho života, kde sa o roku 1958 hovorí, že „po absolvovaní dvoch semestrov štúdia sa rozhodol odísť zo školy a konfrontovať sa s fyzickou prácou v robotníckych profesiách“. Je to korektná formulácia, nezaškodí však pár slov k nej pridať. Rudolf Sloboda bol v tom roku jedným z autorov cenzúrou zastaveného a rozmetaného aprílového čísla Mladej tvorby – redakcia ho dala celé k dispozícii nastupujúcej Trnavskej skupine (Feldek, Stacho, Mihalkovič a Ondruš) pod podmienkou, že zachováme rubriky, teda aj rubriku *Nové hlasy*. Aby sme to mohli urobiť, museli sme nejaký nový hlas nájsť. Nikdy neprestanem byť pyšný na svoju ruku, ktorá siahla po úplne prvej Slobodovej poviedke *Do toho domu sa vchádzalo širokou bránou*. Navštívili sme potom spolu s Jožom Mihalkovičom Ruda Slobodu – poslucháča prvého ročníka Filozofickej fakulty – na internáte v Horskom parku a hneď sme uzavreli priateľstvo na celý život. Tak sa stal Rudo Sloboda piatym, pridruženým členom našej štvorčlennej skupiny. Časť materiálov scenzurovaného skupinového čísla potom predsa len neskupinovo vyšla – medzi nimi, v letnom dvojčíslu MT, aj Slobodova poviedka. Nevypátrame dnes, či bol aj on vtedy predmetom zvýšenej pozornosti bdelej vrchnosti, no isté je, že keď chcel na jeseň nastúpiť do druhého ročníka FF UK, nedostal už internát s odôvodnením, že býva vlastne v Bratislave. Sloboda však ťažko

V Prahe žije aj moja dcéra Anička ktorú si vzal za ženu mexický ?????? Eduardo Lara. Na svadobnej fotografii sú pochopiteľne uprostred.

znášal rozvod svojich rodičov, v Devínskej Novej Vsi ďalej žiť nevládal. Peniaze na privát tiež nemal, nuž výsledkom bolo typicky slobodovské riešenie – odchod z domova aj zo školy. Podpísal brigádnickú prihlášku a odišiel do Ostravy. Aj neskôr dokázal riešiť svoje existenčné problémy takto radikálne – a zároveň ich dokázal elegantne utajovať, v živote aj v diele. Pravdu hovorí Ludvík Vaculík v nedávnom interview s Tinou Čornou pre slovenský časopis Oko: „Vidíte, bol to exhibicionista ako Brno! Nepísal o ničom inom, len o sebe.“ Dodajme však, že ten exhibicionista vedel aj skvele klamať telom. „Nič sa tak veľmi neblíži k poézii ako tajomný vplyv peňazí na našu dušu,“ píše v básni *Peniaze a poézia*. A potom sa vystatuje, akoby bol nejaký milionár:

*...nevarme, berme peniaze,
vstúpme do Carltonu a obedujme honosne,
bezstarostne, plaťme básnikovi bez peňazí,
nech už je znalcom alebo neznalcom sonetu,
nech už je priateľom alebo nepriateľom
dobrých básnikov,
a večer, usínajúc, vložme bankovky,
husté ako klávesnice, do Petrarcu alebo Ovidia,
alebo i knihy komunistu Majakovského prijímú
túto koncertnú preťaženosť harmonických
stokorunáčok – veď slúžia doposiaľ len
človeku. A ktovie ako bude?*

Vždy zakrátko bolo zase len nekoncertne a tým priateľom, ktorý si musel dať zaplatiť obed, ak nechcel zomrieť od hladu, býval sám autor básne. Za komunizmu a kým sme boli mladí, sa to zvládlo. Nie zásluhou toho komunizmu – zásluhou tej mladosti. Pád komunizmu a nástup trhového mechanizmu s tým jeho slávnym heslom „peniaze až na prvom mieste“ však zastihol Ruda Slobodu už mierne unaveného. Nie že by strácal humor. Len bol hĺbkou svojej biedy čoraz prekvapenejší. Tam, kde bol zvyknutý narážať na dno, zrazu pokračoval pád. Sledujme to v poviedke *Jášovské škovránky*, kde opisuje výpravu s herečkou Zitou na besedu do Prahy. Náš odporca cestovania sa spočiatku nadšene vyberá na stanicu, kde má nastúpiť na Hungariu. „Mám rád stanice všade na svete, aj na fotografiách a filmoch a na obrazoch.“ Cíti sa solventne. Po „zrelej úvahe“ si zamení tristo slovenských korún za české. A už sa vezie v Hungarii, minú – opačným smerom než kedysi Nezval – Devínsku Novú Ves, Sloboda zazrie z okna kamaráta Joža Klačku a spomenie si, aký to vždy býval smoliar, smoliarstvo je v tej chvíli vonku, nie vo vlaku. No len čo prekročia hranicu, emócie sa menia. „Potom som išiel do jedálneho vozňa, kde som použil svoje chatrné znalosti nemčiny a od Maďarov, ktorí asi vlastnili voz, som si objednal raňajky, a to ma stálo všetky české peniaze.“ Odteraz je už hrdina odkázaný iba na herečku. Chvíľami to zvláda s bravúrou. Keď dá herečka pražskému taxikárovi prepitné 50 českých korún, náš hrdina mu tú bankovku vytrhne z ruky: „Ukážte mi tú päťdesiatkorunáčku, aká pekná... Je krásna, krajšia ako naša, ja si ju vezmem na pamiatku a vy si vezmite slovenskú, nech sa páči.“ A strčí mu namiesto českej slovenskú. No chvíľami sa už zo šibeničného humoru stáva iba trpkosť, s akou človek bez peňazí pozoruje človeka pri peniazoch – hoci i tú trpkosť sa mu ešte darí skrývať. Herečka si klakne pomodlíť sa v ktoromsi pražskom kostole a hrdina postáva obďaleč a o svojej sponzorke nám zanecháva takýto postreh: „Kvitujem, že aj počas modlitby myslí na svet: kabelu nenechala na zemi, drží ju.“

Píše sa dramatická jeseň 1995: jeseň brutálneho mečiarizmu, jeseň únosu prezidentovho syna. (Aj autor tohto doslovu sa vyľaká a sťahuje sa do Prahy.) Sloboda nie je zviazaný s politikou až natoľko, aby sme museli politické udalosti dávať do priameho súvisu s jeho súkromím. Do istej miery to však urobíť musíme. Ministrom kultúry sa stáva Ivan Hudec, Slobodov niekdajší kamarát – kedysi spoločne vystupovali v Divadle u Rolanda. K nátlaku trhového mechanizmu sa však za Hudeca pridáva nátlak ideológie „národnej orientovanosti“, inými slovami všetko je len pre vyvolených – Sloboda medzi vyvolenými nie je, ani sa o to neusiluje. Raz do mesiaca ho hrajú v divadle Astorka. Ako má však spisovateľ na voľnej nohe mesiac vyžiť z jednoduchých tantiém? Jeho existenčné problémy sú väčšie než kedykoľvek v živote a on ich už nedokáže riešiť. V jednej básni som vtedy napísal:

*Tí, ktorí národ ozbíjali
(údajne z lásky k národu),
vnukom chuť narodiť sa vzali,
zabili Ruda Slobodu.
Potme sa díval na vodu:
„Morava, leskneš sa aj v noci.“
Pár slov – a stačia na ódu.
Viac nebolo však v jeho moci.*

Prehnal som to? Aj tak na tom trvám. Práve vtedy totiž prišla chvíľa, keď sa Rudo Sloboda rozhodol pre tú „akceptáciu“, o ktorej hovorí Zora Prušková, pre riešenie, ktoré naznačil už neraz, napríklad roku 1990 v básni *Večerná búrka na hraniciach*:

*Odpúšťam si všetky hriechy,
som bez priateľov.
Už nemám nijaké dlhy,
všetko som vykonal.
Zariadte sa tu bezo mňa,
bez môjho svedectva,
akoby ste ma nikdy neboli videli.*

Alebo v závere románu *Rozum*: „Som zabitý človek.“

Stalo sa. 6. októbra 1995 spáchal Rudolf Sloboda samovraždu v Devínskej Novej Vsi, kde sa narodil – a my sa tu už desať rokov zariaďujeme bez neho, ale predsa len nie bez jeho svedectva.

V Bratislave, 6. októbra 2005

SMRŤ SA VOLÁ TUTTER – ALE AJ INAK

1

Pred pár dňami pozval Luděk Navara, môj brnenský priateľ a autor skvelej knihy *Smrť sa volá Tutter*, na nakrúcanie rovnomenného televízneho filmu. Pozvanie som prijal – a nielenže nebanujem, ale mám chuť nenechať si svoj zážitok iba pre seba.

2

Hneď zrána sme sa televíznym mikrobusom vydali na Ploštinu – na kopci nad touto malou pasekárskou osadou na Valašsku stojí totiž pamätník obetiam tragédie, ktorá se tu odohrala 19. apríla 1945, v predvečer posledných Hitlerových narodenín. V ten deň osadu vypálilo a vyvraždiло nemecké trestné komando, ktoré viedol Kurt Werner Tutter, muž, podľa ktorého bola pomenovaná Navarova kniha aj vznikajúci film. Vyberali sme sa sem teda po šesťdesiatich rokoch, v deň, keď sa na tomto mieste konala spomienková slávnosť. Po jej skončení sa televízny štáb chystal nakrútiť s účastníkmi slávnosti anketu o Tutterovi. Zatiaľ čo sa pripravovala technika a z kopca sa ozývali prejavy, mal som príležitosť zoznámiť sa a pohovoriť si so svojim rovesníkom Josefom Machům.

Dozvedel som sa, že na pomníku je medzi menami obetí ploštinskej tragédie aj meno jeho staršieho brata Františka. Mladší brat Josef si zaspomínal, ako ho naposledy videl z okna školy: „František utekal z poľa domov zahľadiť stopy po partizánoch, ktorí u nás – podobne ako v ďalších chalupách – prenocovali.“ Ako blesk sa totiž šírila správa, že sa blíži nemecké komando. Zahľadzovať stopy bolo zbytočné – Nemci mali informácie od zradcov. O chvíľu už boli domy ploštins-

Do Prahy rady chodia aj naše ďalšie tri dcéry Ľubka, Oľinka (za Aničkou) a Katka – a už aj Ľubkina dcéra Lujzička a Katkina Anička.

ských pasekárov v plameňoch, a v nich zhorelo na uhol – zastrelených, alebo zaživa upálených – dvadsaťtri mužov a jedna žena. „Brata sme spoznali podľa kúska košeľe pod pazuchou, iba ten kúsok nezhořel.“

No akoby ploštinskí pasekári obetovali málo – o pár rokov si viacerých z tých, ktorí prežili, vyhľadala Štátna bezpečnosť a celý rad ich pozatvárala za účasť na údajnom (zrejme zinscenovanom) protikomunistickom sprisahaní s krycím menom Světлана. „Namiesto odškodného za vypálený dom si otec odsedel sedem rokov v Jáchymove,“ hovorí s trpkou iróniou Josef Machů. „To je vaše odškodné – povedali mu, keď ho zatýkali.“ Zvláštne – človek by si myslel, že takto pochodili iba hrdinovia západného odboja. A možno ani nie také zvláštne – veď Štátna bezpečnosť sa po februári 1948 stala azylom mnohých bývalých nacistických kolaborantov, ktorí aj takýmto spôsobom zametali za sebou stopy.

Neviem, či na spomienkovej slávnosti na vrchole kopca padlo o tejto druhej kapitole ploštinskej tragédie aspoň slovo – nesledoval som prejavy poriadne, no tipoval by som, že nie.

Veď niektorí rečníci – podobne ako ja – nemuseli o tom, čo mi rozprával Josef Machů, ani vedieť. Zdá sa mi totiž, že dnes, hoci je slobody slova čoraz viac, sa o utrpení muklov v päťdesiatych rokoch hovorí a vie čoraz menej.

3

Ploštinskú tragédiu už roku 1960 opísal v románe *Smrť sa volá Engelchen* Ladislav Mňačko. Ploština sa nestala Mňačkovou témou náhodou – v neďalekých Valašských Kloboukoch, malom mestečku kúsok od slovenskej hranice, sa roku 1919 narodil.

Dnes už nebohý spisovateľ Ladislav Mňačko býval bezpochyby odvážny mladý muž – za vojny sa dva razy pokúsil ujsť z okupovaného územia, raz na východ, raz na západ. Ani raz sa mu to nepodarilo, uviazol v Amsterdame, kde ho v lete roku 1944 zastihla správa o banskobystričkom povstaní. Vtedy sa rozhodol, že sa vráti a že aj on sa do povstania zapojí. Kým sa mu návrat podaril, Nemci povstanie potlačili. Zamieril teda do svojho rodného kraja a stal sa členom na Valašsku operujúcej partizánskej jednotky. Tak sa stalo, že bol aj priamym účastníkom a svedkom ploštinskej tragédie a do smrti si kládol otázku, či on a jeho druhovia nemohli tomu, čo sa stalo, zabrániť. Aj keď sa na Ladislavovi Mňačkovi podpísala doba, v ktorej žil, bol to človek, ktorému nechýbala schopnosť spytovať si svedomie a hovoriť pravdu (čo aj nepríjemnú) nielen o iných, ale aj o sebe.

Román *Smrť sa volá Engelchen* sa potom dočkal nielen televízneho spracovania, ale roku 1962 vytvorila slávna režisárska dvojica Kadár – Klos aj jeho filmovú verziu. O Mňačkovom románe sa v čase, keď vyšiel, hovorilo ako o diele, ktoré smelo odtabuizováva veci, o ktorých sa predtým mlčalo. Napriek tomuto chýru v skutočnosti ani Mňačko nepovedal všetko – niečo ešte nemohol, a niečo ešte nevedel.

4

Nebola teda náhoda, že ďalšia cesta nášho mikrobusu mierila do domu Jána Mňačka, Ladislavovho brata, ktorý dodnes žije vo Valašských Kloboukoch.*

Pred domom ošetrovaná záhradka, vo dvore úhľadne naukladané drevo – až sa človeku nechce veriť, že tu žijú ľudia, dožívajúci sa už veľmi vysokého veku. Ján sa narodil o desať rokov skôr ako Ladislav – má teda už 96 rokov.

Na našu návštevu boli pripravení a pustili si celý televízny štáb až do obývačky. Usmiata pani Mňačková nás pohostila desaťročnou slivovicou, odkladanou len pre vzácné návštevy. Ján Mňačko bol dokonale sústredený na každé slovo a odpovedal nám na otázky bez zbytočných ohľadov. Aký mal vzťah k svojmu bratovi? „Nemal som ho rád.“ Prečo? „Pretože každý z nás bol iný. On bol od narodenia komunista, a ja som bol od narodenia...“ Tu sa predsa len ozve vek a náš hosťiteľ nemôže nájsť správne slovo, mlčí. „Reakcionár?“ nadrážam mu. Môže byť. „... a ja som bol od narodenia reakcionár.“

---

* Krátko po našej návšteve ?????????

A už je to tu zas. Ďalšia obeť Svätlyny. Zatiaľ čo Ladislav Mňačko písal v prvých rokoch po víťaznom februári o monsterprocesoch propagandistické nepravdy, za ktoré sa neskôr ospravedlnil, jeho brat Ján putoval na päť rokov do Jáchymova. Bol stolár – v jáchymovských baniach robil výdrevy. „Keď sa ma bachar pýtal, prečo sedím, povedal som mu – ja pri robote nesedím, vidíte, že stojím, sedieť budete vy.“ Na stole pred nami ležia husle, aj tie sú jáchymovské: keď Ján Mňačko zistil, že výdrevy sa robia z najlepšieho husľového dreva, urobil vo väzení aj troje huslí. Dvoje mu zabavili, jedny mu dovolili vziať si po prepustení domov. „Odsedel som si všetko, brat neurobil pre moje prepustenie nič. Ani ma tam nenavštívil.“

Počúvam to mlčky. Som presvedčený, že medzi tými dvoma nebol v skutočnosti až taký priepastný rozdiel, ako to vyzerá z rozprávania tohto staršieho. Ladislav Mňačko sa rýchlo spamätal z víťaznofebruárového očarenia a investoval svoju energiu do naprávania krívd. Ale načo to mám pripomínať starému mužovi, ktorý sedí v kresle vedľa mňa? Je zrejme, že to vie aj on, ale to, čo nám rozpráva, nie sú jeho dnešné názory – to on sa len tak živo, ako to vedia starci, vracia do minulosti a predvádza nám, čo si myslel a čo cítil pred vyše päťdesiatimi rokmi vo väzení.

Nuž, znova mi môže zísť na um iba to, čo mi zišlo na um, keď som sa zhovárал s Josefom Machů: tu na Ploštine sa nedá oddeliť pravda o fašizme od pravdy o komunizme. Keď to urobíme, ostanú nám len dve nezmyselné polopravdy.

5

Vrátil som sa z Ploštiny, sedím v Štefánke, dnes znova krásnej kaviarni, kde kedysi roku 1944 sedeli aj Gustáv Husák a Laco Novomeský vo chvíli, keď sa dozvedeli, že v Banskej Bystrici už prepuklo povstanie. Odkázal im to vraj do Štefánky minister vnútra Šaňo Mach, a poslal im vraj aj auto, aby to ešte predsa len stihli. Možno je to anekdota, a možno je to naozaj pravda – udalosti sa niekedy prepletajú neveriteľne bizarným spôsobom.

A niekedy aj neveriteľne odporným: sedím v Štefánke a znova si čítam knihu Ludka Navaru *Smrť sa volá Tutter*. Kto si tú knihu prečíta, dozvie sa z nej podrobnosti o tom, ako strojca ploštinskej tragédie Kurt Werner Tutter vôbec nebol za svoje zločiny poriadne potrestaný. Český žandár, ktorý masakre iba asistoval a jeho celá vina spočívala v tom, že „zachránil“ a odniesol si z ktorejkoľvek horiacej ploštinskej chalupy kilo klobás, dostal za to po vojne 25 rokov, a len-len že unikol trestu smrti. Kurt Werner Tutter, ktorý celú trestnú akciu vymyslel a riadil, unikol spravodlivému trestu, stal sa agentom československej Štátnej bezpečnosti a bol vyslaný do vtedajšieho Západného Nemecka, kde bez problémov dožil svoj život. Malé problémy síce mal, keď západonemecká služba odhalila únik informácií z telekomunikačnej veže na bavorsko-českých hraniciach, kde Tutter pracoval. Tutter to však hravo vyriešil – podozrenie presmeroval na svojho ničnetušiaceho nemeckého kolegu, ktorého potom čakali ťažké dni vyšetrovacej väzby, výsluchov a domových prehládok.

Druhá svetová vojna bola podľa historikov prvou totálnou vojnou, v ktorej bolo civilné obyvateľstvo vystavené rovnakému utrpeniu ako bojujúce armády. Ak je to tak, potom je Kurt Werner Tutter priam jedným zo symbolov prvej totálnej voj-

ny. Tutter totiž nebol svojím založením vojak, ale zbabelec, ktorý si za svojho protivníka vyberal zásadne a vždy iba bezbranného civilistu. Svoju kariéru vraha civilistov začal vlastne už roku 1942 v Liberci, keď zabil autom chodca. Pravdaže, ako Henleinova pravá ruka, nebol potrestaný ani vtedy. A vždy sa vraj pri svojich beštiálnych akciách tváril ako anjel. Vedel sa skloniť nad spiacu dieťa, zvolať „ako nádherne spinká“ – a vzápätí už vydávať najkrutejšie rozkazy. Ladislav Mňačko, hoci vlastne ani presne nevedel, kto je Engelchen, dal tejto postave prezývku nezvyčajne priliehavú.

Vďaka Mňačkovi je Ploština z Tutterových akcií proti civilnému obyvateľstvu akciou najznámejšou. Predchádzali jej však podobné akcie pri potláčaní Slovenského národného povstania, kde bolo takmer sto ľudí zavraždených na jeho priamy príkaz. A po Ploštine nasledovalo 23. apríla 1945 vraždenie v Prlove – dvaja obesení, šesťnásť zaživa upálených, traja zastrelení. Navyše určite nevieme o všetkých Tutterových zločinoch. Ako hovorí historik Jozef Jablonický – väčšina dokumentov z tohto obdobia je ešte na dodnes nepreskúmaných „mikrofilmoch, ktoré čakajú na ďalšiu generáciu historikov.

Jedno je isté: niet demokracie tam, kde niet úcty k obetiam. Úctu si zasluhujú práve tak obeť holokaustu a druhej svetovej vojny ako obeť komunistického teroru po februári 1948. Rozhodne si nezaslúžia, aby sa o nich rozprávalo v poloprávdach. Tie obeť rozličných totalitných systémov majú totiž často tých istých aktérov.

PÁVNÍK DO DŽUNGLE AJ DO ZÁHRADY

S naším milým oslávencom som sa spriatelil pred štrnástimi rokmi na VPN-ke. Práve zvíťazila nežná revolúcia a letelo heslo: „Skončila sa zoologická záhrada socializmu, treba si zvykať na džunglu demokracie.“

Aj Ernest iste bral vtedy toto heslo len ako metaforu – a za svoju úlohu považoval predovšetkým spolupracovať všade tam, kde sa kládli právne základy popovembrovej slobody. Odborníci najlepšie vedia, koľko užitočnej práce vtedy tento ešte veľmi mladý – veď ani dnes nie je starý – právnik vykonal.

No ubehli sotva tri roky a ukázalo sa, že metafora džungle sa zrazu zmenila na skutočnú džunglu – na džunglu únosov a vybuchujúcich áut. Tá džungla zo všetkých slobôd najviac potrebovala slobodu nezákonnosti – a preto jej najmenej voňala sloboda slova, ktorá slobodu nezákonnosti ohrozovala.

V tomto období, v ktorom sa niektorí ľudia usilovali nastoliť zákony džungle, zohral Ernest Valko opäť svoju veľkú rolu – a nikdy nechýbal tam, kde bolo treba pred zákonmi džungle chrániť zákony mladej demokracie.

Viem, o čom hovorím, lebo práve vtedy sa naše priateľstvo zmenilo aj na vzťah advokáta a jeho klienta.

Priznám sa, že som nebol najlepší klient. Za tri roky som mal tej svojej kauzy plné zuby, a keď sa po troch rokoch skončila remízou na Najvyššom súde, kdesi v kútiku duše som bol ochotný tú remízu brať. Dokonca, aby som mal už svätý pokoj, som sa aj odsťahoval do Prahy. Lenže ukázalo sa, že zobrať remízu, to nešlo len tak. Po mojom boku v tom šiel právnik–bojovník, ktorý usúdil, že remíza sa neberie, keď sa vec dá vyhrať.

„Pôjdeme do Štrasburgu.“

„A čo keď tam predsa prehráme? Ja na to nemám,“ hovorím mu.

„Bude to moje riziko,“ odpovedal mi vtedy Ernest. A to bolo zároveň možno aj jediný raz, čo sme spolu hovorili o peniazoch.

A tak sme šli do Štrasburgu – a po desiatich rokoch sme slávili víťazstvo.

Lenže, aby som bol presný – keď to bolo predovšetkým Ernestovo riziko, všade hovorím, že to bolo predovšetkým aj jeho víťazstvo. A pravdaže – víťazstvo dobrej veci.

Aj keď sa vraví, že advokát musí obhajovať každého klienta, Ernest Valko je právnik – bojovník, ktorý si vie dožičiť aj ten luxus, že sa usiluje byť na strane správnych vecí. Takého som ho spoznal – a preto som rád, že práve o takom Ernestovi Valkovi môžem hovoriť v deň jeho jubilea.

Nedávno vyšiel v jednom záhradkárskom časopise článok s veľkým titulkom: *Trávnik v záhrade upokojuje*. Titulok bol veľký, napriek tomu ho jedna naša priateľka čítala nepozorne – a nahlas prečítala *Právnik v záhrade upokojuje*. Potom sa zasmiala, prišla na chybu, ale ja, keď som to počul, som radostne vykrikoval:

„Hurá, mám pointu pre svoje laudatio Ernestovi Valkovi.“

Takí právnici, ako Ernest Valko, sú totiž potrební, aby sa z džungle stávala záhrada! Takí právnici nás naozaj upokojujú. V džungli, aj v záhrade, všade.

(Prednesené na päťdesiatke Ernesta Valka)

CHVÁLA ABECEDY

Básnici si niekedy lámu hlavu nad tým, ako čo najzmysluplnejšie usporiadať básne v nejakej zbierke – čo sa mňa týka, prišiel som na to, že najlepšie je nechať to na abecedu.

Spoľahol som sa na ňu napríklad v zbierke *Dvaja okolo stola* – a hľa: na začiatok knihy sa dostala báseň *Ach*. Povzdychom k múzam, invokáciou, sa podľa klasických pravidiel má začínať každé poriadne básnické dielo. A zrazu vyšiel na povrch aj tajomný súvis medzi posledným písmenom abecedy a slovom, ktorým pomenujeme poslednú časť roka – abeceda prišla na to, že *Zimná pieseň* je ako stvorená, aby sa stala poslednou básňou zbierky.

Zopakoval som to potom viac ráz – usporiadal som podľa abecedy aj *Veľkú knihu slovenských rozprávok*. Aj tentoraz sa mi abeceda odvdáčila za dôveru.

Knihu si objednal vydavateľstvo Reader's Digest, jeho pražská centrála, a odovzdával som im ju postupne. Tak sa stalo, že ešte skôr, než som ju odovzdal celú, prečítali si tam prvé rozprávky a poprosili ma, aby som vyradil rozprávku *Braček vtáčik*. Je to rozprávka o tom, ako macocha zabije nevlastného synčeka a pripraví ho na večeru jeho otcovi – a za trest ju potom zabije kameň. Pražskej redakcii sa zdala prívelmi krutá.

Ľúto mi bolo zriekať sa tej rozprávky – veď som v nej urobil objav. Zistil som, že prvé štyri slovenské slová, ktoré nám na úsvite našej spisovnej reči ako "Iulus calami" (pisársky žart) zanechal roku 1432 v *Elifandovom kódexe* benediktín Ján

Iní chodia oddychovať na chalupu von z Prahy – ale o čo pohodlnejšie to máme my, pražskí Bratislavčania! Nemusíme sa z Prahy ani hnúť – a sme na chalupe. Na chalupe v Prahe.

z Lefantoviec, sú vlastne telegrafickou podobou tejto rozprávky. Aj som ju nimi ukončil: "Amen – zabil babu kameň."

A zas mi abeceda poradila, ako zachrániť situáciu! Dal som rozprávke nový názov *Vtačík neboráčik* – dostala sa zo začiatku na koniec knihy. Dúfal som, že až do konca to v Prahe čítať nebudú – a naozaj. Keď som figeľ na bratislavskom krste knihy odhalil, vykrikol šéfredaktor Reader's Digestu Jiří Hanuš: "Ta pohádka tam zůstala? Ty jsi s námi pěkně vypekl!"

Nuž, aj vám radím: keď budete mať nejaký problém, poraďte sa s abecedou!

ZRÁTAL SOM TÝCH, ČO BOLI TAKÍ MILÍ

*Zrátal som tých, čo boli takí milí,
že všetky bezočivosti mi odpustili.
Toľko ich bolo? Ďakujem Ti, Bože,
na nič sa nestážujem v tejto chvíli.*

BIBLIOGRAFICKÁ POZNÁMKA

Moje obľúbené miesto v Prahe

- z rukopisu
- Ryba edition 2003

Spoločná fotografia

- *Milovanie v pokročilom veku*, Slovenský spisovateľ 1999

Väzni a lopta

- *Plakať je krásne*, Smena 1987, 1990

Lepeši

- *Plakať je krásne*, Smena 1987, 1990

Ako som sa stal satirikom

- *A propos svědomí*, Československý spisovatel 1989

Ó dievčatá ó moje roky

- Guillaume Apollinaire, *Ó dievčatá ó moje roky*, Slovenský spisovateľ 1998

Guillaume Apollinaire, Vo väzení

- Guillaume Apollinaire, *Ó dievčatá ó moje roky*, Slovenský spisovateľ 1998

Usmiaty otec

- *Plakať je krásne*, Smena 1987, 1990

Moja žena Oľga a nekonečno (úryvky)

- *Moja žena Oľga a nekonečno*, Q 111 2004

Skutočné divadlo

- *This Side Up*, BB-ART 2003

Riteľýza

- *Usmiaty otec*, Slovenský spisovateľ / Columbus 1991

Óda na prvú líniu

- *Plakať je krásne*, Smena 1987, 1990

A propos svedomie

- z rukopisu

O Vianociach po Vianociach

- *A propos svědomí*, Československý spisovatel 1989

Výhlásenie k rozsudku nad spisovateľom Václavom Havlom

- z rukopisu

Na tabuizovanú tému

- z rukopisu

List čínskemu veľvyslanectvu

- z rukopisu

Van Stiphout (kapitola Proces)

- *Van Stiphout*, Ex tempore 2005

Amnestovaní

- *This Side Up*, BB-ART 2003

Otcove kroky

– *Plakať je krásne*, Smena 1987, 1990

Parkujúci na Václaváku

– *Poznámky na epos*, Smena 1980

Šupka

– *Plakať je krásne*, Smena 1987, 1990

Spomienka na Kyjev

– *Plakať je krásne*, Smena 1987, 1990

Sloboda otcov – u detí

– *Usmíaty otec*, Slovenský spisovateľ / Columbus 1991

Óda na ódu

– *Milovanie v pokročilom veku*, Slovenský spisovateľ 1999

Slovensko vyhrá

– z rukopisu

This Side Up (úryvky z doslovu)

– *This Side Up*, BB-ART 2003

Feldek v bordeli

– z rukopisu

Rozhovor s otcom

– *Lekárnička zamilovaných*, Ikar 2004

Veľký testament

– *Milovanie v pokročilom veku*, Slovenský spisovateľ 1999

Po praslici od Žižku

– *Svet je aj inde*, Cyrano 1999

Rozhovor o garáži

– *Lekárnička zamilovaných*, Ikar 2004

Rozhovor Slováka s Čechom

– *Lekárnička zamilovaných*, Ikar 2004

Moja strana v KŽ

– *Kultúrny život*, 2000

Svedectvo Rudolfa Slobodu

– *Rudolf Sloboda, Láska*, Větrné mlýny 2006

Smrť sa volá Tutter – ale aj inak

– z rukopisu

Právnik do džungle aj do záhrady

– z rukopisu

Chvála abecedy

– *Hospodárske noviny* 2006

Zrátal som tých, čo boli takí milí

– *Lekárnička zamilovaných*, Ikar 2004

ZATIAĽ NEKOMPLETNÁ VLASTNORUČNÁ BIBLIOGRAFIA PÔVODNEJ TVORBY

(s niekoľkými poznámkami, drobné nepresnosti nie sú vylúčené,
tituly pre deti sú podčiarknuté) *

* (prevzaté z bulletinu vydavateľstva Ex tempore)

1957

Mahujá, krásna Cigánka (dramatizácia bengálskej ľudovej balady, uviedol Slovenský rozhlas)

1958

Hra pre tvoje modré oči (Mladé letá – III. cena v súťaži ML, vydané-nevydané, zošrotované)

POZNÁMKA

Rukopis bol najprv ocenený v súťaži Mladých liet a mal vyjsť už nasledujúceho roku. Vidno to z toho, že na obálke jedného z niekoľkých exemplárov, ktoré sa zachránili a sú dnes zberateľskou raritou, je ako súčasť ilustrácie „nakreslený“ rok 1958. Preto sa táto stopa zachovala, hoci titul bol vzápätí presunutý do edičného plánu na rok 1959 – tento údaj je už vytlačený dnu v knihe. Ani vtedy však nevyšla. Namiesto nej vyšiel roku 1959 v týždenníku ÚV KSS Predvoj o nej článok, ktorý jej vyčítal, že „balamutí mladého čitateľa“. Unikátne bolo, že ktosi kritizoval ešte nevydanú knihu. Autorom kritiky bol akýsi J. Hronský – nejestvoval však nijaký literárny kritik, ktorý by sa tak volal. Bol to pseudonymom nejakého funkcionára ÚV KSS a na tento vo vlastnej dielni vyrobený, preventívny pamflet potom ÚV KSS „reagoval“ a knihu poslal do mlyna na papier. V čase, keď sa to odohrávalo (teda roku 1959), som pracoval už ako pomocný robotník v tlačiarňi – odoberal som olovenú sadzbu od strojov, obťahoval som ju na vlhký papier na „prese“ a obťahy som nosil na prečítanie korektorom. Občas som si ich aj prezeral, a tak som si úplnou náhodou všimol, že som obtiahol článok o sebe a o svojej nevydanej knihe – a cestou do korektorne som si ho prečítal. Týmto svojráznym spôsobom mi vlastne galantný ÚV KSS dal príležitosť, aby som si rozsudok nad Hrou pre tvoje modré oči mohol prečítať ako prvý.

1960

Čin-Čin (bábková hra napísaná na objednávku Bábkového divadla v Žiline na námet básne L. Podjavorinskej, neuvedené, stratené)

1961

Jediný slaný domov (zbierka básní, Slovenský spisovateľ, Cena Ivana Krasku)
Pánska volenka (piesne do hry J. Rozsívala podľa poviedky J. Jesenského Štvorylka)

1963

Telefón (Mladé letá)

1964

Novoročné pozdravy (Mladé letá)

1965

Zlatúšik (Mladé letá)

1966

Kolesá, krúťte sa (Mladé letá)

Botaľogo (bábková hra, premiéry v Bratislave, Žiline a Nitre, neskôr vydala Diliza)

1967

Hlava, ktorú som mal vtedy (Mladé letá – Cena Mladých liet)

O hluchej babke a vnúčikovi Zlatúšikovi (Mladé letá – Cena Mladých liet)

1968

Zelené jelene (Mladé letá – Cena Mladých liet)

Stratený zverinec (Mladé letá)

Kuchárska kniha pre deti (Mladé letá)

1970

Kriedový kruh (zbierka básní, Slovenský spisovateľ)

Rozprávky na niti (Mladé letá)

Škorec výletník (Mladé letá)

Kto to mamke pomáha (Mladé letá)

Zvířecí báje (v češtine, Severočeské nakladatelství)

1972

Kúzelník a kvetinárka (Osveta)

POZNÁMKA

Podľa tejto rozprávky vznikol v Slovenskej filmovej tvorbe neskôr aj rovnomenný kreslený film režiséra Herolda, výtvarne na ňom spolupracoval ilustrátor knihy Miroslav Cipár a text nahovoril Milan Lasica. Film získal aj medzinárodné ocenenia. Žiaľ – nepamätám sa, kedy vznikol a aké to boli ceny.

Kocúr a jeho chlapec (Obzor)

Hviezdičková rozprávka (Smena)

Botaľogo v čižmách (bábková hra – premiéra v Banskej Bystrici, vydala Lita)

Botaľogovo bohatstvo (bábková hra – premiéra v Banskej Bystrici, vydala Lita)

Hra, v ktorej sa spí (detský muzikál s Milanom Novákom, premiéra v Dome pionierov, vydala Lita)

Anglická blcha v cárskom Rusku (televízna hra podľa poviedky Nikolaja Leskova)

Nos (televízna hra podľa poviedky Nikolaja Vasilieviča Gogoľa.)

POZNÁMKA

Obidve inscenácie uviedla Slovenská televízia v réžii Karola Strážnického, reprízy zakázala cenzúra – Veľvyslanectvo ZSSR proti nim oficiálne protestovalo, vraj sa v nich pod rúškom uvádzania ruskej klasiky zosmiešňuje Sovietsky zväz. Anglická blcha v cárskom Rusku sa neskôr na obrazovku predsa len ešte niekoľko ráz vrátila, Nos ostal v trezore.

1973

Paracelsus (zbierka básní, Smena)

1974

Modrá kniha rozprávok (Mladé letá – Cena Mladých liet, Cena Zväzu slovenských spisovateľov, Zápis na čestnú listinu Hansa Christiana Andersena)
Dnes vám hráme v zlatom ráme (Mladé letá – s Oľgou Feldekovou)

1975

Pod stolom (hra na motívy rôznych básnikov pre deti, Poetická scéna)

1976

Dvaja okolo stola (zbierka básní, Slovenský spisovateľ)
Jantárový svet (Mladé letá)
Kvet alfabet (Slovenský spisovateľ – výber z poézie pre deti)

1977

Oravské motívy (bibliofília Hviezdoslavovho Kubína)
Na motýľích krídlach (Mladé letá)
5 x Botafoغو (Tatran)
Metafora (Poetický súbor Novej scény – divadelná hra)

1978

Teta na zjedenie (Štúdio Novej scény – divadelná hra)
Veselý album zvierat (Mladé letá)

1979

Jánošík podľa Vivaldiho (Štátne divadlo Košice – divadelná hra)

1980

Poznámky na epos (zbierka básní, Smena)

POZNÁMKA:

Distribúcia tejto básnickej zbierky bola zakázaná na pokyn ÚV KSS – kniha bola v tichosti uvoľnená do distribúcie až po niekoľkomesačnom vyšetrowaní. Aj po uvoľnení mali médiá zákaz zmieňovať sa o nej. Kameňom úrazu boli najmä básne *V pasci*, *Alba pre Albína* a *Vladimír Kom-*

pánek páli svoje sošky, z ktorých cenzúra prečítala alúzie na vojenskú intervenciu v roku 1968, na sebaupálenie Jána Palacha, na neslobodu a cenzúru. Dokonca aj v ľúbostnej básni, vo verši „*hovoriš rečou národa, čo vyhynul*“, objavila cenzúra narážku na zničenie slovenského národa.

Z reči do reči (Slovenský spisovateľ – eseje o básnickom preklade)

1980

Van Stiphout (román, Slovenský spisovateľ)

POZNÁMKA

Cenzúra z tohto románu vyškrtla 20 strán – takmer celú kapitolu Proces, v ktorej som opisoval žilinský monsterproces s „protištátnou skupinou Kauzáľ a spol.“ (jeden z obžalovaných bol aj môj otec).

1982

Homo scribens (eseje, Smena)

POZNÁMKA

Distribúcia tejto knihy esejí bola zakázaná na pokyn ÚV KSS – kniha bola v tichosti uvoľnená do distribúcie až po niekoľkomesačnom vyšetrovaní. Aj po uvoľnení mali médiá zákaz zmieňovať sa o nej.

Časopis Romboid usporiadal o nej diskusiu, ktorej publikovanie „v budúcom čísle“ avizoval na záložke jedného čísla – ale to „budúce číslo“ nikdy nevyšlo. Pôvabné je, že príčinou zastavenia knihy bola esej *Ako*, v ktorej som opísal podobný príbeh – zošrotovanie knihy

Hra pre tvoje modré oči pred 25 rokmi.

1983

Zelená kniha rozprávok (Mladé letá)

POZNÁMKA

Distribúcia knihy bola ohrozená kvôli rozprávke Zelené jelene, ktorá bola jej súčasťou. Na pokyn ÚV KSS sa musel niekoľkomesačnému vyšetrovaniu podrobiť aj ilustrátor knihy Albín Brunovský – podozrievali ho, že vedľa „hlavy brava“ v tejto rozprávke nakreslil hlavu konkrétneho funkcionára.

Lapajova šľapaj (Mladé letá –vybrané spisy, reedícia kníh O hluchej babke a vnúčikovi Zlatúšikovi a Veselý album zvierat)

1984

Perinbaba (Slovenská filmová tvorba – filmový scenár)

POZNÁMKA

Film sa nakrúcal v koprodukcii s nemeckými spoločnosťami Bavaria film a Taurus a podmienkou spolupráce bol nemecký námet. Preto sa v nemeckej verzii volá Frau Holle – podľa rozprávky bratov Grimmovcov. Inak však má s tou

rozprávkou (v ktorej vystupujú len štyri ženy) máločo spoločné. Film, ktorý podľa tohto scenára nakrútil režisér Juraj Jakubisko (s Giuliettou Masinovou v hlavnej úlohe), sa premietal aj na 42. ročníku festivalu v Benátkach, kde získal jednu z neštatutárnych cien. (V tom čase, keď ju získal, sa to však v Československu tajilo, pretože to bola cena „za humánnu myšlienku“, ktorú udeľoval Vatikán. Cena ostala v trezore riaditeľa Slovenskej filmovej tvorby a verejnosť sa o nej z domácich médií nikdy nedozvedela.)

Moja prvá dúha (Mladé letá)

1986

Slovák na Mesiaci (zbierka básní, Slovenský spisovateľ)

POZNÁMKA

Cenzúra vyradila z tejto zbierky báseň Riťolýza, ktorá sa však šírila v odpisoch.

Milovanie pred usnutím (Tatran – výber z poézie)

1987

Utekajte, slečna Nituš (Divadlo A. Bagara – divadelná hra)

Perinbaba (Lita – divadelná hra)

Umenie neodísť (Nová scéna – divadelná hra, vyšla v knihe Dve hry o pravde)

Skúška (Slovenské národné divadlo, divadelná hra, vyšla v knihe Dve hry o pravde)

1989

A` propos svědomí (Československý spisovatel, vyšlo len po česky)

1990

Plakať je krásne (Smena, zbierka básní, pôvodne vytlačená a zastavená 1987)

POZNÁMKA

Táto básnická zbierka mala pôvodne vyjsť v roku 1987, tesne pred poslednými knižárskymi prácami ju však zastavil ÚV KSS a ako nezviazaná makulatúra ostala ležať v tlačiarňach. Niekoľko ľudí sa dostalo k takémuto ešte nezviazanému exempláru s vročením 1987, dokonca si ho aj sami dávali zviazať. Ja ho, žiaľ, nevlastním. Hneď po nežnej revolúcii sa riaditeľ vydavateľstva Smena poponáhľal so zviazaním a dodatočným vydaním knihy – svojvoľne však zmenil v tiráži rok vydania na 1990.

Dve hry o pravde (Slovenský spisovateľ)

Van Stiphout (v maďarčine, Madách)

POZNÁMKA

Vydavateľstvo Madách si dalo ešte za socializmu preložiť necenzurovaný rukopis románu a chystalo sa ho vydať aj s kompletnou kapitolou Proces – ne-

žná revolúcia uskutočnenie tohto zámeru predbehla, takže z vročenia v tiráži túto odvahu vydavateľstva už nevidno, zaslúži si však, aby bola zaznamenaná.

1991

Usmiaty otec (Slovenský spisovateľ / Columbus – výber z poézie)

1992

Odzemok na rozlúčku (zbierka básní, Archa)

1994

Veľký pierot (Nová scéna, muzikál – spoluautor libreta Milan Sládek, hudba Vašo Patejdl)

1995

Smrť v ružovom (Divadlo Na zábradlí, Praha, divadelná hra, vyšla v pražskom časopise Slovenské rozhľady)
Teta z Prahy (Divadlo Labyrint, Praha, divadelná hra vyšla ako príloha českého časopisu Divadlo)

1996

Hurvínkovo okno (v češtine, Divadlo Spejbla a Hurvínka, bábková divadelná hra, v slovenčine Botafogovo okno, na scéne neuvedené)

1997

Sněhová královná (v češtine, uviedla agentúra A-Stone v Divadle Jiřího Grossmana, muzikál, hudba V. O. Bauer, neskôr prepísané aj do slovenčiny)

1998

Pápěrnice (Slovácké divadlo v Uherskom Hradišti, v češtine, nová verzia hry Perinbaba, neskôr prepísaná aj do slovenčiny – znova pod názvom Perinbaba)

1999

Milovanie v pokročilom veku (Slovenský spisovateľ, zbierka básní)
Hraj, noha, a ty, druhá, tancuj! (Divadlo J.G.T. Zvolen, divadelná hra, vyšla v knihe Tri hry)

2000

Z dreva vyrezané (Divadlo J.G.T. Zvolen, nová verzia hry Jánošík podľa Vi-valdiho – vyšla v knihe Tri hry)
Žltý balónik (Divadlo Cyrano, literárny kabaret, vyšiel aj ako súčasť básnickej zbierky Milovanie v pokročilom veku)

2001

Leťte, slečna Nituš (Divadlo J.G.T. Zvolen, nová verzia divadelnej hry Utekajte, slečna Nituš)

2002

Horor v horárni (Slovenské národné divadlo, divadelná hra – vyšla v knihe Tri hry)

Smrť v ružovom (Divadlo J.G.T. Zvolen, divadelná hra, prepracovaná verzia)

Tri hry (Ex Tempore, Panenka & Panenka)

2003

Veľká kniha slovenských rozprávok (Reader's Digest, vyšlo aj v češtine)

Modrozelená kniha rozprávok (Ex Tempore, Panenka & Panenka, autorský výber rozprávok z Modrej a Zelenej knihy rozprávok, v tomto usporiadaní prvé vydanie)

This Side Up (BB art – výber z poézie)

2004

Lekárnička zamilovaných (zbierka básní, Ikar)

Lomidrevo (Mestské divadlo v Žiline, divadelná hra)

2005

Van Stiphout (Ex tempore doplnená reedícia)

2006

V (otcovej) Prahe (poznámky na pamäti, Slovenský literárny klub v ČR a Spolok priateľov slovenského divadla)

Sedemdesiat o láske (výber z poézie zostavila Oľga Feldeková, Ikar)

Slovák na Venuši (Primus, výber z poézie v češtine)

Dlhý Široký a Bystrozráký, alebo keď má bača šťastie na zázraky (Divadlo J.G.T. Zvolen, divadelná hra)

P. S.

Do češtiny boli z mojej poézie preložené výbery *Metafory*, *Hudba pred milovaním*, *Rýmy a šprýmy* (pre deti) a práve vychádza *Slovák na Venuši* – všetky preložil Jiří Žáček.

Román *Van Stiphout* preložila Anna Křemenáková.

Modrou knihu pohádek a Velkou knihu slovenských pohádek preložila Jana Štroblová (tú prvú, za normalizácie, pod menom Ivo Vaculín).

Zvířecí báje (ktoré vyšli najprv samostatne v češtine, v slovenčine sa až neskôr stali súčasťou *Modrej knihy rozprávok*) preložil Z. K. Slabý.

Výber z publicistiky a esejistiky, ktorý pod názvom *Á propos svědomí* vyšiel len po česky, preložil Emil Charous. (Emil Charous preložil aj výber z próz Oľgy Feldekovej *Děvče a štěstí*.)

Istý čas som bol poradcom nakladateľstva Mladá fronta pre výber slovenských titulov a moje doslovy, napísané pre odporúčané české vydania, nájdete v knihách Rudolf Sloboda, *Rozum*, Milan Rúfus, *Óda na radost* a Vincent Šikula, *Z domu na kopci*. (Najnovšie k nim pribudol aj doslov k Slobodovmu románu *Láska*, ktorý vydali Větrné mlýny a obsahuje ho aj táto kniha.)

Viacere české divadlá uvádžali moje hry. Hru *Jánošík podle Vivaldiho* preložil pre Divadlo S. K. Neumanna Eduard Světlík, hru *Smrt v růžovém* pre Divadlo Na zábradlí Jan Gogola, hru *Botafofo* pre divadlo Sluníčko Erik Kollár. Hru *Metafora*, ktorá vyšla len ako rozmnoženina Dilie, preložil Jiří Žáček.

Hry *Hurvínkovo okno* (Divadlo S+H) *Sněhová královna* (Divadlo J. Grossmana) a *Pápernice* (Slovácké divadlo) som napísal po česky. To, že ovládam aj češtinu, som však dokázal už dávno predtým: vyprovokoval ma k tomu niekdajší dramaturg brnianskeho divadla Reduta Ivo Osolobě, ktorého zaujal môj preklad piesní do Colporterovho muzikálu *Kiss Me Kate* – a objednal si u mňa aj ich český preklad. Aspoň jedna strofa z toho prekladu (z piesne *I Hate Men – Mužům fu!*):

*Muž v hospodě je samej kec,
tam zpívá Gaudeamus –
však domů jde jak cizinec,
co psal vo něm ten Kámus,
a když mu vyčteš malou věc,
hned' ztropí velkej rámus –
a proto mužům fu!*

BIBLIOGRAFIA KNIŽNÝCH A INSCENOVANÝCH PREKLADOV

1957

Tosltoj, L. N., Čo je umenie? (Slovenský spisovateľ - prekladal som citovane verše)

1958

Bednyj, Demian, Môj spev (SVKL – časť knihy)

1960

Lysohorský, Ondra, Brázdou k vesmíru (Slovenský spisovateľ – časť knihy)

1963

Nechoda, Ivan Ivanovič, *Najmocnejší na svete* (Mladé letá – časť knihy)
Středa, Jiří, Tri rozprávky z tisícich (uviedlo Bábkové divadlo Bratislava, vydala Diliza)

1964

Čapek, Josef, Dobre sa to skončilo alebo Tučný pradeduško (uviedla Nová scéna, vydala Diliza)

1965

Maršak, Samuil, Kde obedoval vrabec (Mladé letá)

1966

Maximovičová, Desanka, *Nech sa páči na výstavu* (Mladé letá)

1967

Vysoký je banánovník (Tatran, malajské pantuny – jazyková spolupráca Gabriel Altman)

Blok, Andrej, *Dvanásť* (vyšlo ako bibliofília Hviezdoslavovho Kubína, potom v Slovenských pohľadoch a v Prekladoch)

Majakovskij, Vladimír, *Oblak v nohavičiach, Flauta chrbtica* (Slovenský spisovateľ)

Lautréamont, I. D. Comte de, *Poézia* (Slovenský spisovateľ)

Hrubín, František, *Celé dni sa hrávame* (Mladé letá)

Brzechwa, Jan, *Neobyčajné príhody pána Machuľku* (vydala Diliza, divadelná hra pre deti, neskôr som podľa nej urobil scenár, ktorý uviedla Slovenská televízia)

Malík, Jan, *Lopta Hopta* (divadelná hra pre deti – Diliza)

Lipsová E., *Kniha o Indiánoch* (Obzor, prekladal som indiánske verše)

1968

Nezval, Vítězslav, *Veci, kvety, zvieratká a ľudia pre deti* (Mladé letá)

Galczyński, Konstanty Ildefons, *Mlynček na kávu* (Mladé letá, s Oľgou Feldekovou)

Maršak, Samuil, *Kolotoč* (Mladé letá)

Cinybulk, Vojtech, *Hračky na cestách* (Diliza, divadelná hra pre deti, preklad a úprava)

1971

Thákur, Rabindranáth, *Stroskotanci* (Slovenský spisovateľ, prekladal som časť knihy, Básne a Gitándžali – jazyková spolupráca N. A. Zoberi)

Povešť o krásnej Ašme (Mladé letá – jazyková spolupráca Anna Doležalová)

Zweig, Stefan: *Mária Stuartová* (Obzor, prekladal som verše Márie Stuartovej tvoriace súčasť knihy)

Jaroš, Jiří, *Prasiatka sa vlka neboja* (Lita, divadelná hra pre deti)

1972

Čapek, Josef, Kaucký, Tomáš, *O psíčkovi a mačičke* (Lita, divadelná hra pre deti)

Lauth, Helga a Haimo, *Toto je drevený lvko* (Mladé letá – neskôr som zisťoval, že vznikol môj pôvodný text a prisvojil som si ho)

Majakovskij, Vladimír, *Veľavážení súdruhovia potomci* (Slovenský spisovateľ)

1974

Shakespeare, *Othello* (uvedené v televízii a vydané v podobe záujmového nákladu Československej televízie)

Tokmakovová Irina, *Kde spí rybka* (Mladé letá)

Michalkov Sergej, *Veselí zajkovia* (Mladé letá – časť knihy)

Majakovskij, Vladimír, *Závidte mi* (Slovenský spisovateľ)
Sofokles, *Antigona* (uviedlo Slovenské národné divadlo, vydal Slovenský spisovateľ – jazyková spolupráca Jozef Špaňár)
Kern, Ludwik Jerzy, *Nosorožce v drožke, Žirafa u fotografa* (Mladé letá)

1975

Mrevlišvili, Makvala, *Maško Nepostrážko* (Nakaduli Tbilisi – časť knihy, prvých 108 veršov)
Maršak Samuil, *Dietky z kletky* (Mladé letá)

1976

Antonyč, Bohdan-Ihor, *Očarený pohan* (Východoslovenské vydavateľstvo)
Jeffers, Robinson, *Grošovaný žrebec* (Slovenský spisovateľ – jazyková spolupráca Jan Klíma)
Stefanov Dimitar, *Slnečné prasiatka* (Mladé letá)
Donkov, Kalin, *Chvíľa slnka* (Smena – časť knihy)
Shakespeare, William, *Othello* (vyšlo ako záujmový náklad Československej televízie, voľný preklad)

1977

Apollinaire, Guillaume, *Zbrojná truhlica* (bibliofília – diplomová práca Martina Činovského na VŠVU – jazyková spolupráca Anna Blahová)
Erben, Karel Jaromír, *Kytica* (Mladé letá)
Šesťdesiat (Slovenský spisovateľ – časť knihy, spomedzi šesťdesiat ruských básnikov som prekladal Berggölcovú, Inova, Surkova a ďalších)

1978

Čapek, Karel, Čapek, Josef, *Lásky hra osudná* (uviedol Poetický súbor Novej scény, vydala Lita, piesne moje, prvú verziu som robil ešte kedysi v päťdesiatych rokoch pre divadelný krúžok Filozofickej fakulty, neskôr ten prvý preklad uviedli študenti VŠMU)
Kuan Chan-čching, *Pavilón nad riekou, Násilník* (uviedol poetický súbor Novej scény – jazyková spolupráca Dana Kalvodová, vydala Lita)
Brzechwa, Jan, *Akadémia pána Machulu* (prekladal som verše do knihy, ktorú preložila Oľga Feldeková)

1979

Kollár, Ján, *Dcéra Slávy* (Slovenský spisovateľ)
Stojedenásť slovenských sonetov (Slovenský spisovateľ, Puškinov a Šafárikove sonety)

1980

Majakovskij, Vladimír, *V. I. Lenin* (Slovenský spisovateľ)
Jilemnický, Peter, *99 bielych koní* (Slovenský spisovateľ – časť knihy)
Verše proti smrti, antológia protifašistickej poézie (Slovenský spisovateľ – časť knihy, prekladal som F. Šrámka, S. K. Neumanna, V. Nezvala, K. I. Ga-

Ťczyńského, V. Korotyča, R. Lubkivského, B. Olijnyka)
Mužný vek (Slovenský spisovateľ, antológia poézie básnikov maďarskej národnosti v ČSSR, časť knihy)

1981

Puškin, A. S., Piková dáma (Tatran, časť knihy – prekladal som *Bachčisajskú fontánu, Domček v Kolomne a Grófa Nulina*)

Čistými rukami (Smena, antológia mladej ukrajinskej poézie, prekladal som Korotyča, Olijnyka)

Preklady (Slovenský spisovateľ, obsahuje týchto autorov alebo výtvary ľudovej poézie: Poézia Aztékov, Ašma, Malajské pantuny, Balada o Iline Šandrovej, G. A. Bürger, R. Thákur, I. D. Comte de Lautréamont, E. Verhaeren, G. Apollinaire, J. Rizal, R. Jeffers, B.-I. Antonyč, A. S. Puškin, A. Blok, S. Kirсанov)

1982

Sofokles, *Antigona* (Tatran – revidovaná reedícia vydania z roku 1974)

Olijnyk, Borys, Zaklínanie ohňa (Východoslovenské vydavateľstvo, časť knihy)

1983

Tokmakovová, Irina, *Kde spí rybka* (Mladé letá)

Desnos, Robert, Spevobáje a spevokvety (Mladé letá, jazyková spolupráca Anna Blahová)

1984

Nezval, Vítězslav, *Zázrak dúhy* (Mladé letá)

Lermontov, Michail Jurjevič, Démon. Ľudia a vášne. Kňažná Ligovská (Tatran, časť knihy)

1985

Kvety vln (Slovenský spisovateľ, výber zo starej japonskej poézie, jazyková spolupráca Viktor Krupa)

Vysockij, Vladimír, *Môj Hamlet* (Slovenský spisovateľ, časť knihy)

Horatius Flaccus, Quintus, O umení básnickom. Satiry. Listy (Tatran, časť knihy)

1986

Šafárik, Pavol Jozef, Tatranská Múza so slovanskou lýrou (Tatran)

1987

Aktívne svedomie (Slovenský spisovateľ, antológia súčasnej ruskej poézie – zlikvidované Štátnou bezpečnosťou)

Okudžava, Bulat, *Môj Arbat* (Smena, časť knihy)

1988

Jevtušenko, Jevgenij, Len aby z toho niečo nebolo (Smena – časť knihy)

1989

Majakovskij, Vladimír, Sebe milovanému (Slovenský spisovateľ)

1990

Kuan Chan-čching, *Pavilón nad riekou, Násilník, Zvodkyňa, Letný sneh* (Tatran, jazyková spolupráca Dana Kalvodová)

Nezval, Vítězslav, *Papagáj na motocykli* (Slovenský spisovateľ)

Vysockij, Vladimír, *Štyri štvrtiny cesty* (Smena)

Taký bol Vladimír Vysockij (Obzor, prekladal som básne)

Šibeničné piesne (Tatran, nemecká, rakúska, švajčiarska balada od 9. storočia po súčasnosť – prekladal som týchto autorov: L. Gleim, J. G. Herder, G. A. Bürger, J. W. Goethe, F. Schiller, N. Lenau, H. Heine, A. H. Hoffmann von Fallersleben, A. Glassbrenner, G. Weerth, F. Hebbel, C. F. Mayer, T. Storm, T. Fontane, J. V. von Scheffel, P. Heysse, F. von Saar, F. Dahn, Lulu von Strauss und Torneyová, B. F. von Münchhausen, A. Miegelová, Ch. Morgenstern, G. Heym, J. van Hoddis, E. Lasker-Schüllerová, A. Lichtenstein, G. Trakl, F. Hardekopf, P. Zech, R. Leonhard, I. Goll, E. Kästner)

1991

Goethe, J. W., *Farebný odlesk* (Slovenský spisovateľ, jazyková spolupráca Magda Rozkošná)

Koľko jahôd rastie na mori (Slovenský spisovateľ, antológia anglickej nonsensevej poézie, podstatná časť Edward Lear)

1992

Heine, Heinrich, Lorelei (Slovenský spisovateľ, jazyková spolupráca Magda Rozkošná, zostavil a doslov napísal Ludvík Kundera)

1994

Anonym, *Lukáš Vajčatec* (Aries Ostrava)

Morgenstern, Christian, *Nočný spev rýb* (Slovenský spisovateľ, jazyková spolupráca Ľubomíra Feldeková)

Goldoni, Carlo, *Čertice* (uviedlo Slovenské národné divadlo)

Shakespeare, William, Sen svätajánskej noci (uviedlo Slovenské národné divadlo, neskôr vydal Columbus v spolupráci so štúdiom IQ Design)

1995

Puškin, Alexander, Severná ruža (Slovenský spisovateľ)

1996

Vrchlický, Jaroslav, *Rytíř Smil – Rytier Smil* (R3 Praha)

Shakespeare, William, Ako sa vám páči (uviedlo Slovenské národné divadlo)

1998

Shakespeare, William, *Coriolanus* (uviedlo Divadlo SNP v Martine)

Apollinaire, Guillaume, Ó, dievčatá, ó, moje roky (Slovenský spisovateľ, jazyková spolupráca Anna Feldeková a Anna Blahová)

1999

Rimbaud, J. A., *Moje malé milenky* (Slovenský spisovateľ, jazyková spolupráca Anna Feldeková)
Shakespeare, William, *Skrotenie čertice* (uviedli Letné shakespeareovské slávnosti v Prahe, dvojязыčne – česká časť prekladu Martin Hilský)
Žáček Jiří, Ftáci (uviedlo Staré divadlo Nitra)

2000

Rostand, Edmond, *Cyrano* (vydala Ľubomíra Hornáčková v spolupráci s Ivanom Panenkom jazyková spolupráca Anna Feldeková, kratší preklad bol pôvodne preložený pre spoločnú inscenáciu divadiel Astorka a Štúdio S)
Poe, Edgar Allan, *Havran* (Petrus, časť knihy, obsahujúcej niekoľko slovenských prekladov Havrana)
Shakespeare, William, *Búrka* (uviedlo Slovenské národné divadlo)
Goggin, Dan, *Mníšky* (uviedlo divadlo bé-dur)

2001

Shakespeare, William, *Sonety* (Petrus)

2002

Shakespeare, William, *Antonius a Kleopatra* (uviedlo Slovenské národné divadlo)
Goggin, Dan, *Mníšky milionárky* (uviedlo divadlo Gé-dur)
Prešern, France, *Básne – Pesni* (Mestna občina Kranj)

2003

Veldeke, Henric van, *Krásne slovo, sladká melódia* (Ryba–edition, jazyková spolupráca Mojmír Grygar)
Shakespeare, William, *Trojkráľový večer* (uviedlo Slovenské národné divadlo)
Kipling, Rudyard, *Keď* (Ex tempore)
Thákur, Rabindranáth, *Gitándžali* (Ex tempore, revidovaný preklad)

2004

Shakespeare, William, *Romeo a Júlia* (uviedla agentúra SCHOK, použitá len dojka)
Shakespeare, William, *Sonety* (druhé revidované vydanie, Petrus)
Schiller, Friedrich, William, *Óda na radosť* (Petrus)
Shakespeare, William, *Othello* (uviedlo Divadlo VŠMU, na rozdiel od niekdajšej voľne preloženej televíznej verzie nový preklad)

2005

Jesenin Sergej *Neodovzdaná lýra* (Columbus)
Jesenin Sergej *Chuligán* (Slovart)
Meisels, Vera, *Moje vytrhnuté korene* (SNM – Múzeum židovskej kultúry)

Šimko, Daniel, *Svet v stratenej rukavici* (Ars stigmaty)
Šimko, Daniel, *You are snow – Si sneh* (Petrus)
Shakespeare, William, *Romeo a Júlia* (Ikar, v nasledujúci rok po knižnom vydaní uviedlo preklad divadlo Astorka)
Shakespeare, William, *Trojkráľový večer* (Ikar)
Shakespeare, William, *Sen svätajánskej noci* (Ikar, revidovaný preklad)
Shakespeare, William, *Benátsky kupec* (uviedli Letné shakespearovské slávnosti v Bratislave, dvojjazyčne – česká časť prekladu Martin Hilský)
Shakespeare, William, *Othello* (uviedlo Štátne divadlo Košice, opäť revidovaný preklad)
Bryll, Ernest, *Maľované na skle* (uviedla Nová scéna)
Thomas, Brandon, Charleyho teta (uviedlo Štátne divadlo Košice, parafráza)

2006

Chajjám, Omar, *Túžba je vták, čo nie je v tvojej sieti* (Ryba edition),
Nezval, Vítězslav, *Manon Lescaut* (uviedlo Slovenské národné divadlo)
Shakespeare, William, *Antonius a Kleopatra* (Ikar)
Shakespeare, William, *Ako sa vám páči* (Ikar)
Shakespeare, *Hamlet* (Ikar)
Weislitzová, Věra, *Dcéra Oľgy a Lea* (SNM – Múzeum židovskej kultúry)
Słobodzianek, Tadeusz, Prorok Ilja (uviedlo Teatro Tatro)

Zatiaľ pre nedostatok presných údajov nezaradené Apollinairove Farby času, Gribojedovove Útrapy z rozumu, a ďalšie hry, muzikály a operety ako napríklad West Side Story, My Fair lady, Kiss Me Kate, Grék Zorba, Mamzelle Nitouche, Cigánsky barón, Parížsky život, Rok na dedine, Limonádový Joe, Balada pre banditu, Radúz a Mahuliena, Charleyho teta, Malá nočná hudba a okolo 30 ďalších titulov, preložených pre Slovenské národné divadlo, Novú scénu, a iné divadlá alebo televíziu.

Z literatúry o Ľubomírovi Feldekovi odporúčame do pozornosti predovšetkým v Kalligrame vydanú monografiu

René Bílik, Ľubomír Feldek (Kalligram 2000).

Lubomír Feldek

V (OTCOVEJ) PRAHE

Vydali v roku 2006

Slovenský literárny klub v ČR
a Spolok priateľov slovenského divadla v Prahe
Publikácia bola financovaná Ministerstvom kultúry ČR
a hlavným mestom Prahou

Zodpovedný redaktor: Vladimír Skalský
Grafická úprava a obálka: Milada Čerepušťáková

Slovenský literárny klub v ČR,
Salmovská 11, 120 00 Praha 2, IČO: 26603292,
tel.: 224 918 483, fax: 224 919 525,
e-mail: slk@czsk.net

Spolok priateľov slovenského divadla v ČR,
Na Petřínách 2, 162 00 Praha 6, IČO: 60460563
Sadzba a tlač: Sdružení MAC, spol. s.r.o.,
U Plynárny 85, 101 00 Praha 10, IČO: 49688685

Vydanie prvé, Praha 2006

ISBN: 80-903581-4-4

